

2. La nupcialitat

En les pàgines precedents es presenten les Taules i Gràfics que resumeixen la informació sobre nupcialitat⁶⁰ a Catalunya i a Espanya, presentada en annex amb major detall.

Les dades de les Taules 2.12 i 2.14 presenten, per al sexe femení i masculí respectivament, en dades per als anys 1885-1985, l'edat mitjana al matrimoni per a Catalunya i a Espanya⁶¹ i les proporcions de solters i solteres als 50 anys, que se solen utilitzar com indicadors de la solteria definitiva.

L'estudi de la nupcialitat a través del mètode de les proporcions de solters o mètode de Hajnal⁶², molt acurat i fiable en anàlisi longitudinal, no té massa aplicabilitat en anàlisi transversal, degut a la manca de caràcter sintètic en l'estimació de la solteria definitiva i als biaixos i distorsions que alteren l'estimació de l'edat mitjana al matrimoni. Es a dir que, per una banda, la proporció de solters als 50 anys en un moment determinat reflecteix exclusivament l'historial nupcial de la generació o grup de generacions que en aquell moment traspasa la frontera dels cinquanta anys, historial que ja havia estat pràcticament sentenciat 15 o 20 anys abans. Per altra banda, pel que fa al càlcul de l'edat mitjana al matrimoni, els resultats poden traduir tant la realitat d'un moment determinat com les diferències d'intensitat i sobretot de calendari entre els grups de generacions consecutius. En conseqüència, la mesura transversal de la nupcialitat pel mètode de Hajnal només té validesa en condicions estacionàries de la nupcialitat, supòsit que, com es veurà, no correspon ni al cas de Catalunya ni al d'Espanya.

Així doncs, i respecte de les dades de les taules 2.12 i 2.14, m'abstindré de tot comentari, excepte el d'assenyalar que el

⁶⁰ En referir-me a la nupcialitat, sense altre esment, s'entendrà que parlo de primeres núpcies.

⁶¹ Assenyalo aquí que les edats mitjanes al matrimoni per a Espanya, elaborades a partir de les proporcions de solters i solteres publicades per B. Cachinero segons els supòsits i la fórmula indicats en l'apartat de metodologia, mostren diferències amb les calculades i publicades pel propi autor segons la fórmula del SMAM ("singulate mean age at marriage"). Les diferències són reduïdes i atribuïbles a la diferent formulació, excepte per als anys 1940 i 1950, on la meua sèrie mostra un augment de l'edat mitjana al matrimoni força més considerable que l'obtingut per Cachinero. Així, aquestes dades venen a afegir-se a les estimacions fetes anteriorment, amb distintes metodologies, per J. Díez Nicolás, J. de Miguel i W. Leasure, que cita B. Cachinero. Totes donen valors diferents, però indiquen una mateixa cronologia.

⁶² "Age at Marriage and Proportions Marrying".

matrimoni més tardà correspon per als dos sexes, i com no deixa de ser lògic, a l'any 1940.⁶³

Pel que fa a les dades de les generacions, presentades en les taules 2.13 i 2.15, i il·lustrades en els Gràfics 2.12 i 2.13, els resultats permeten i mereixen una interpretació.

a) el nivell de la nupcialitat

En primer lloc, cal destacar la relativa proximitat entre els valors catalans i espanyols de la solteria definitiva, tant per als homes com per a les dones (vegeu gràfic 2.12), i el paral·lelisme de les seves evolucions. Les petites diferències entre tots dos àmbits canvien de sentit a partir de les generacions nascudes a la darrera dècada del segle passat: mentre les nascudes abans dels noranta, homes i dones, es casen més a Espanya que a Catalunya⁶⁴, les nascudes al segle XX es casen sempre més a Catalunya que a Espanya. Es tracta de diferències poc importants, però sistemàtiques.

S'observa també que la nupcialitat masculina presenta menor variabilitat que la femenina: mentre el percentatge de solters definitius oscil·la entre el 5,5 i el 9,1 a Catalunya i entre el 5,9 i el 9,9 a Espanya, la solteria femenina oscil·la entre el 6,5 i el 14,0 a Catalunya i el 8,7 i el 14,6 a Espanya. L'estabilitat de la nupcialitat masculina ha estat més accentuada a Catalunya, on la solteria ha afectat sempre entre un 8% i un 9% dels homes nascuts entre 1866 i 1940. A Espanya la solteria definitiva masculina ha mostrat una lenta però regular tendència ascendent.

Sembla doncs que tant el mercat matrimonial català com l'espanyol han estat clarament dominats pels homes: és la nupcialitat de les dones la que ha estat subordinada a la disponibilitat d'efectius del sexe contrari, mentre que la nupcialitat masculina ha mostrat poca o nul·la sensibilitat als efectius de dones disponibles i ha semblat més aviat guiar-se, en sa relativa immutabilitat, per factors poc dependents dels equilibris numèrics entre els sexes.

Aquest paper preponderant de l'element masculí en el mercat matrimonial s'ha manifestat tradicionalment en una nupcialitat

⁶³ En realitat, les dades que presento donen, per a Catalunya, un màxim el 1945 per al sexe femení i el 1950 per al sexe masculí; s'ha de recordar, però, que les dades per a aquestes dues dates són estimacions destinades, principalment, a donar continuïtat a les sèries generacionals. En conseqüència, només tenen un valor indicatiu.

⁶⁴ Això no s'aplica per a les generacions més antigues del segle XIX, de les que tornaré a parlar a la fi d'aquest apartat.

considerablement més alta que la femenina, traduïda en proporcions de solters definitius que en alguns casos no eren gaire més de la meitat de les equivalents femenines. Així, per exemple, les generacions 1911-1915 mostren, per als homes, una solteria als 50 anys de 7,72% a Catalunya i 8,21% a Espanya, mentre les xifres corresponents són, per a les dones, de 13,95% a Catalunya i 14,62% a Espanya, respectivament. Per a un nivell europeu contemporani, la solteria definitiva dels homes, a Catalunya i a Espanya, pot ser considerada com més aviat baixa, mentre que la solteria definitiva femenina, a tots dos àmbits, és més aviat elevada, sobretot si es consideren les generacions nascudes entre 1870 i 1930.

Per aquesta raó resulta particularment interessant un detall del Gràfic 2.12 situat gairebé a l'extrem de l'evolució: el creuament de les corbes masculines i femenines de solteria definitiva, que s'opera a partir de les generacions nascudes entre 1926 i 1935 i que sembla haver-se de mantenir per a les generacions més joves que actualment encara no han assolit els 50 anys.

La major nupcialitat masculina del passat s'explicava tant pels efectes numèrics de la sobremortalitat masculina en els elevats nivells de mortalitat que eren els nostres, com per la particular sobremortalitat masculina lligada als fets de guerra i per la major emigració dels homes cap a l'exterior⁶⁵. En canvi, la major nupcialitat femenina actual, que sembla estar-se configurant en aquest i altres països com un tret estructural, deriva del manteniment fins a edats relativament avançades (gràcies al feble nivell de la mortalitat) de l'excedent d'homes en néixer, del canvi de signe de la migració internacional i de la creixent importància, amb l'extensió del divorci, d'unes segones núpcies que tenen diferent incidència segons el sexe⁶⁶. Encara que aquest no sigui el lloc per a tractar en profunditat el tema de la nupcialitat diferencial segons el sexe, assenyalo l'interès del seu estudi i el fet de que

⁶⁵ En el cas de Catalunya, caldria també considerar els efectes d'una immigració diferencial segons el sexe, que es documenta en el capítol cinquè. Anticiparé, no obstant, que aquesta immigració ha estat relativament equilibrada segons el sexe, i que la balança s'ha inclinat d'una o d'altra banda de manera oscil·lant segons les generacions. En conjunt però, i en particular per a les generacions més antigues, els saldos migratoris femenins van ser més importants que els masculins, agreujant així el desequilibri del mercat matrimonial.

⁶⁶ Les segones núpcies, tant de les persones vídues com divorciades, són més freqüents en els homes que en les dones. Amb l'augment del divorci, es perfila doncs un panorama on les dones abandonen la solteria en major nombre que els homes però on també, per opció o per impossibilitat, reincedeixen menys que ells en el matrimoni.

existeixen actualment dades per a realitzar-lo amb gran luxe de detalls.

Si en l'extrem més recent de les corbes de solteria definitiva és d'assenyalar aquesta inversió de la jerarquia segons el sexe, també crida l'atenció el feble nivell de la solteria en les generacions femenines que actualment estan acabant llur vida fecunda. Tant a Catalunya com a Espanya, les generacions femenines 1931-1935, les últimes que ja han complert els 50 anys, són les que més s'han casat durant tot el període de la nostra observació. Aquest fet, no sembla haver-se d'atribuir únicament a una qüestió d'efectius⁶⁷, car les generacions següents, nascudes entre 1941 i 1950, que no es troben en la mateixa situació d'avantatge numèric, semblen seguir el mateix camí. Aquesta elevada nupcialitat és particularment sorprenent a Catalunya, on l'extensió de la cohabitació, competidora estadística del matrimoni, ha estat força més precoç i notable que a Espanya⁶⁸.

Pel que fa a les generacions més recents d'homes i dones, les nascudes després de 1950, regna una gran incertesa sobre els resultats del còmput definitiu de llur nupcialitat, ara per ara no massa eufòrica. Aquesta incertesa prové no sols dels anys que encara els manca per complir els 50, sinó també dels eventuais efectes sobre la nupcialitat dels canvis en la conjuntura socio-econòmica i de la manera i proporció, ara per ara imprevisibles, en que les unions consensuals puguin transformar-se en matrimonis. Per les raons que s'han apuntat, aquest darrer punt és particularment important a Catalunya.

b) l'edat al matrimoni

Quant a l'evolució de l'edat al primer matrimoni, i no podent endinsar-me en una anàlisi detallada de les dades per edats que figuren en annex, em limitaré al comentari de les edats mitjanes al matrimoni que figuren en les Taules 2.13 i 2.15 i que il·lustra el Gràfic 2.13.

Les observacions que es desprenen d'aquesta gràfica, que resum el calendari de la nupcialitat masculina i femenina a Catalunya i a Espanya, són molt similars a les que ja he fet per a la intensitat

⁶⁷ Es tracta de les generacions "buides" nascudes durant la guerra, que lògicament s'havien de casar amb homes de generacions anteriors, més nombroses.

⁶⁸ Vegeu Alabart A. i alter "La cohabitación en España. Un estudio en Madrid y Barcelona" i "Changing patterns in household formation in Barcelona and Madrid, 1985". També INE, "Encuesta de Fecundidad, 1985".

del fenomen: un marcat paral·lelisme entre les corbes catalana i espanyola, acusant una mateixa cronologia històrica, i un creuament de les corbes dels dos àmbits a nivell de les generacions nascudes en els darrers anys del segle passat. Per a les generacions més antigues l'edat mitjana al matrimoni era sempre més elevada a Catalunya que a Espanya, per als homes, i igual o superior per a les dones. Per a les generacions nascudes al segle XX, en canvi, l'edat mitjana al matrimoni és sistemàticament més jove a Catalunya que a Espanya.

L'evolució en paral·lel de les quatre corbes mostra tres fases: una primera etapa d'augment generalitzat de l'edat al matrimoni, que afecta les generacions nascudes fins 1905; una segona etapa que acusa les alteracions provocades per la depressió econòmica, la guerra civil i la postguerra, en forma d'augment bruscat de l'edat al matrimoni i subseqüent recuperació del nivell anterior, afectant sobretot les generacions 1906-1930; i, finalment, una davallada molt significativa de l'edat al matrimoni per a les generacions nascudes entre 1930 i 1945.

S'observarà la rigurosa relació directe entre solteria definitiva i edat al matrimoni per a les dones, mentre que per als homes tots dos paràmetres semblen gaudir d'independència.

TAULA 2.16 Diferència d'edats al matrimoni, homes i dones.
Generacions catalanes i espanyoles.

<u>Generacions</u>	<u>Catalunya</u>	<u>Espanya</u>	<u>Generacions</u>	<u>Catalunya</u>	<u>Espanya</u>
1856-1860	3,76	2,85	1901-1905	3,06	2,96
1861-1865	3,43	2,82	1906-1910	3,26	3,26
1866-1870	3,04	2,67	1911-1915	2,96	3,04
1870-1875	2,83	2,57	1916-1920	2,23	2,54
1876-1880	2,79	2,59	1921-1925	2,04	2,25
1881-1885	2,99	2,72	1926-1930	2,21	2,05
1886-1890	2,92	2,79	1931-1935	2,53	2,20
1891-1895	2,76	2,66	1936-1940	2,71	2,40
1896-1900	2,77	2,70	1941-1945	3,04	2,38

Font: Elaboració pròpia.

Es de destacar, per altra banda, la notable constància de la diferència d'edats mitjanes al matrimoni entre homes i dones, dada que indica aproximadament la diferència d'edats entre espo-

sos⁶⁹. Així, i com ho mostren les dades de la Taula 2.16, tant a Catalunya com a Espanya i en totes les generacions nascudes després de 1866, al moment del matrimoni els homes tenen entre 3.26 anys més que les dones (generacions catalanes i espanyoles 1906-1910) i 2.05 anys més (generacions catalanes 1921-1925, generacions espanyoles 1926-1930). Aquesta estabilitat contrasta amb l'evolució constatada a altres països europeus on, sota l'efecte d'oscil·lacions brusques dels efectius dels dos sexes, la diferència d'edats entre els esposos ha disminuït dràsticament i durablement fins valors inferiors a l'any (cas de França, per exemple). Sense entrar aquí en una exposició minuciosa dels mecanismes del mercat matrimonial, diré que a Espanya i a Catalunya els efectes dels desequilibris d'efectius dels dos sexes semblen haver repercutit més en el nivell de la solteria femenina que en les variacions de les diferències d'edats entre els esposos, perceptibles però poc importants. Això denota, en comparació amb altres països europeus, una major rigidesa del mercat matrimonial, ja apuntada en referir-me a la poca elasticitat de la nupcialitat masculina respecte del nombre de dones en disposició de casar-se. L'explicació d'aquesta manca d'adaptabilitat que, com es veurà, ha tingut repercussions sobre la reproducció de les generacions, cal cercar-la, en tot cas, en factors extra-demogràfics.

El Gràfic 2.14, per altra banda, ens permet comparar, a Catalunya i a Espanya, l'evolució de les edats mitjanes al matrimoni i a la maternitat, comparació de la que es desprenen interessants conclusions. Així mentre les generacions nascudes el segle XIX mostren una evolució convergent de les dues sèries, resultant de les tendències a casar-se més tard i a tenir els fills al principi del matrimoni (per causa, entre altres, de la reducció de la descendència), les generacions nascudes el segle XX mostren una evolució relativament paral·lela de les dues magnituds, especialment a Catalunya. Ara bé, aquest paral·lelisme no és rigorós: l'edat més tardana al matrimoni la registren, a Catalunya i a Espanya, les generacions 1916-1925, mentre que l'edat més tardana a la maternitat l'experimenten les generacions 1921-1935. Això s'explica perquè aquestes últimes, i en particular les més joves, van beneficiar més o menys "in extremis" de la conjuntura relativament favorable que es va manifestar a partir de 1955, cosa que es tradueix en llur fecunditat elevada pel damunt dels 30 anys (vegeu gràfics 2.10 i 2.11). En canvi, les generacions 1916-1920 van fer tard per a aquesta opció "d'última hora", raó per la qual llur fecunditat constitueix, com ja s'ha vist, un "record" mínim i

⁶⁹ De fet, els homes i dones d'un mateix grup de generacions no estan casats entre sí, cosa que fa que la diferència de les mitjanes no hagi de correspondre exactament a la mitjana de diferències.

l'edat a la maternitat és, per a elles, més jove que per a les generacions següents.

Aquest cas té un interès d'actualitat perquè, en mostrar la sensibilitat de la fecunditat a la conjuntura, fins i tot a edats relativament avançades, ens incita a observar amb deteniment el comportament de les actuals generacions poc fecundes si es segueix confirmant la inflexió de la situació econòmica.

c) algunes precisions espacio-temporals sobre la nupcialitat de les generacions catalanes.

Com ja he indicat en diverses ocasions, els elements explicatius dels fets que vaig assenyalant sols poden brollar d'una anàlisi detallada que hauria de partir, abans que res, de les distincions territorials existents. Encara que el meu treball no ha pogut entrar, i ho lamento, en aquestes distincions, presento aquí, a les Taules 2.17 i 2.18 les dades produïdes i publicades per B.Cachinero⁷⁰, resumint la nupcialitat a les províncies catalanes i acompanyades de les que jo he calculat per a Catalunya. Crec que malgrat les crítiques que es poden fer, i que jo he fet més amunt, a l'ús del mètode de Hajnal en anàlisi transversal, aquestes dades permeten una útil comparació de quatre subpoblacions catalanes i, amb les reserves que imposen les diferències de definició i de mètode, poden ser igualment comparades amb les que jo he produït per a Catalunya.

De les estimacions de les edats mitjanes al matrimoni (SMAM) per a les províncies catalanes es desprèn una considerable homogeneïtat de la població catalana, tant pel que fa als valors com a les tendències. Per altra banda, aquestes dades provincials són coherents amb les que jo presento per a Catalunya, amb comptades excepcions (homes 1880-1920; dones 1960-1975). Com s'observarà, les tres fases ja apuntades anteriorment (ascendent, pertorbada i descendent) apareixen a totes quatre províncies. Les úniques diferències significatives són les referents al rejuveniment de l'edat al matrimoni que molt clarament experimenten tots dos sexes a Barcelona entre 1920 i 1930 i que no es percep a cap altre lloc, i una edat al matrimoni significativament més elevada per als homes a la província de Lleida, a partir de 1930. En conjunt, però, les semblances dominen clarament sobre les diferències.

⁷⁰ Op. cit. p.92-95.

TAULA 2.17 Edat mitjana al matrimoni. Províncies catalanes
Catalunya. 1887-1975.

<u>Anys</u>	<u>Barcelona</u>	<u>Girona</u>	<u>Lleida</u>	<u>Tarragona</u>	<u>Catalunya</u>
<u>HOMES</u>					
1887	27,5	27,3	27,2	26,7	28,0
1900	28,0	28,1	27,6	27,5	28,0
1910	28,4	27,7	27,8	27,7	28,3
1920	28,3	27,8	28,2	27,8	28,3
1930	27,7	28,0	28,8	28,1	28,0
1940	28,9	29,6	29,8	29,4	29,2
1960	27,5	28,3	29,0	28,2	27,7
1970	26,8	27,0	28,2	27,3	27,0
1975	26,4	25,9	26,9	26,6	26,7
<u>DONES</u>					
1887	24,6	23,9	23,6	23,6	24,3
1900	25,3	25,4	23,6	24,2	25,1
1910	26,1	24,6	23,9	24,9	25,4
1920	26,6	25,1	24,4	25,2	25,9
1930	25,5	25,2	24,6	25,2	25,4
1940	26,1	26,6	26,4	26,4	26,3
1960	24,1	23,7	24,1	24,0	24,2
1970	22,7	22,4	23,6	22,7	23,0
1975	22,5	22,2	22,9	22,2	22,8

Font: B.Cachinero per a les províncies (SMAM)
Elaboració pròpia per a Catalunya

La Taula 2.18 mostra, per altra banda, les proporcions de solters i solteres als 45-49 anys a les províncies catalanes i en els diferents anys censals, corresponents com ja he dit a les generacions que tenien aquestes edats a les dates del cens. Aquí les diferències ja són més notables que les que s'observaven en l'edat al matrimoni i indiquen l'especificitat, en el conjunt català, de la província de Barcelona, que mostra unes proporcions de solteres sempre (amb una sola excepció) sensiblement superiors a les de les altres tres províncies. També els homes hi mostren una solteria superior a la de les altres tres províncies fins 1910, mantenint-la pel damunt de la mitjana fins 1960. Destaca també l'important augment de la solteria a la província de Girona, per als dos sexes però més especialment per a les dones, a partir de 1920.

TAULA 2.18 Proporció de solters i solteres definitius
Províncies catalanes i Catalunya 1887-1975.

<u>Anys</u>	<u>Barcelona</u>	<u>Girona</u>	<u>Lleida</u>	<u>Tarragona</u>	<u>Catalunya</u>
<u>HOMES</u>					
1887	8,9	7,8	7,6	5,1	5,6
1900	8,7	5,9	5,8	4,7	6,9
1910	8,2	7,4	6,3	4,4	5,5
1920	9,3	9,7	7,3	6,4	8,3
1930	8,9	9,5	7,1	6,6	8,5
1940	9,9	10,9	6,6	7,4	9,3
1960	7,9	9,3	9,8	7,0	7,9
1970	6,7	8,9	10,6	7,9	7,0
1975	6,8	11,4	14,2	8,3	7,5
<u>DONES</u>					
1887	9,8	7,6	6,1	6,5	7,3
1900	11,3	7,0	4,8	6,6	8,6
1910	10,4	5,1	5,0	5,7	7,8
1920	12,4	9,9	5,1	7,7	9,6
1930	13,1	10,7	6,0	8,3	11,3
1940	15,7	12,5	11,2	9,6	13,6
1960	15,6	13,3	9,9	11,1	14,2
1970	11,6	10,9	8,5	9,5	11,5
1975	10,0	7,7	7,2	7,9	9,6

Font: B.Cachinero per a les províncies (Solters i solteres als 45-49 anys)
 Elaboració pròpia per a Catalunya (Solters i solteres als 50 anys)

Si comparem l'evolució fins l'any 1930, anterior a les pertorbacions causades per la guerra i als reajustaments ulteriors, s'observa a les quatre províncies una tendència generalitzada a l'augment de la solteria definitiva per als dos sexes, en línia amb l'observada per al conjunt de Catalunya.

Dins d'aquest panorama general, m'han cridat l'atenció els febles nivells de solteria de les generacions masculines i femenines que compliren 50 anys abans de 1930 a les províncies de Tarragona i Lleida i abans de 1910 a la de Girona. Es tracta de proporcions mai superiors al 8,3% i que, fins i tot, assoleixen valors "asiàtics" inferiors al 5% (p.e. 4,4% a Tarragona, homes, 1910). Aquestes dades quedaven emmascarades, en el conjunt català, pel pes de la pro-

víncia de Barcelona, que, com s'ha vist, ostenta nivells de solteria molt superiors.

La recerca d'una explicació m'ha portat, si més no, a explorar la nupcialitat de les generacions femenines nascudes amb anterioritat a 1856, utilitzant els únics estimadors que m'ha semblat poder disposar: les proporcions de solteres per a les edats superiors als 50 anys calculades a partir del Cens de 1887. Els resultats m'han semblat prou frapants com per reproduir-los a continuació, en la Taula 2.19, i representar-los en la Gràfica 2.15, en companyia de les dades corresponents a les generacions més recents.

TAULA 2.19 Estimacions de la solteria definitiva. Catalunya.
Generacions femenines 1801-1940.

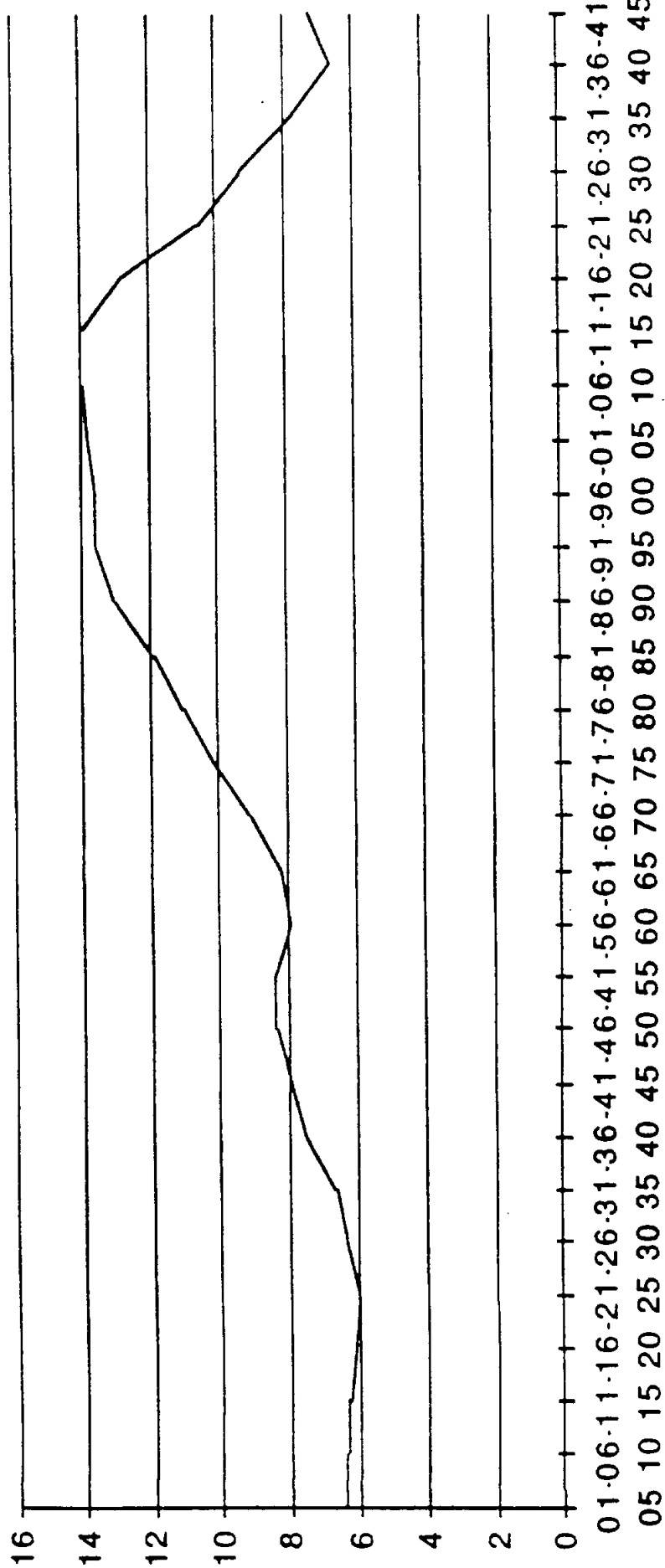
<u>Generacions</u>	<u>Solteres Def. (%)</u>	<u>Generacions</u>	<u>Solteres Def. (%)</u>
1801-1805	6,41	1871-1875	10,16
1806-1810	6,34	1876-1880	11,02
1811-1815	6,28	1881-1885	11,90
1816-1820	6,14	1886-1890	13,03
1821-1825	5,99	1891-1895	13,60
1826-1830	6,33	1896-1900	13,62
1831-1835	6,66	1901-1905	13,84
1836-1840	7,50	1906-1910	14,02
1841-1845	7,93	1911-1915	13,95
1846-1850	8,36	1916-1920	12,78
1851-1855	8,38	1921-1925	10,49
1856-1860	7,88	1926-1930	9,26
1861-1865	8,19	1931-1935	7,75
1866-1870	9,10	1936-1940	< 6,58

Font: Elaboració pròpia

Així doncs, l'augment continuat de la solteria que havíem observat a partir del grup de generacions més antigues, les de 1856-1860, arrencava de molt més lluny, segons que indiquen les dades d'aquesta nova sèrie. Val a dir que encara que es tracti d'estimacions aproximades⁷¹, penso que donen una bona avaluació de la solteria als 50 anys, com ho he comprovat a partir de l'evolució de la proporció de solteres majors de 50 anys en les generacions

⁷¹ Han estat calculades per mitjanes successives a partir de les dades per sexe, edat i estat matrimonial relatives a les dones de més de 50 anys censades el 1887.

Gràfic 2.15 ESTIMACIO DE LA SOLTERIA DEFINITIVA. GENERACIONS FEMENINES
 CATALANES. 1801-1945

Font: Taules 2.12 i 2.20

per a les que dispo de d'informacions. Efectivament, si bé en el passat es poden haver produït alguns rars matrimonis de fadrines després dels 50 anys, reduint la solteria, en canvi la supervivència diferencial pot haver jugar en sentit contrari, essent favorable a les solteres, que probablement pertanyien en majors proporcions a les classes socials benestants⁷², sempre afectades per una menor mortalitat.

Si realment les generacions femenines catalanes nascudes abans de 1840 conegueren nivells de solteria sistemàticament inferiors al 7%, és a dir, tan o més baixos que els que ara ens sorprenen, com una proesa excepcional, en les generacions 1936-1940 (que per altra banda han gaudit, com ja s'ha dit, d'una "situació de mercat" molt favorable) caldria concloure que la nupcialitat femenina dels primers dos terços del segle XIX fou extraordinàriament intensa, passant per un màxim en les generacions 1821-1825, que es casaren poc abans de 1850.

Em sembla un punt important a retenir quan es tracti d'explicar el formidable augment de la població catalana registrat entre 1787 i 1860, augment probablement concentrat entre 1820 i 1860⁷³ i que, com hem vist anteriorment, no pot explicar-se per una millora substancial de l'esperança de vida que encara s'havia de produir. Si havia sobrepoblació en una bona part del camp català cap el 1860, com ho argumenta T. Vidal Bendito⁷⁴, la causa d'aquesta sobrepoblació cal potser cercar-la en una "sobrenupcialitat" com la que les dades que aquí comento poden indicar.

Tant important em sembla aquest punt, que he portat l'exploració al sexe masculí, al conjunt d'Espanya i a les quatre províncies catalanes, distingint, en la de Barcelona, la ciutat de Barcelona de la resta de la província. Els resultats, que figuren a la Taula 2.20, em semblen definitius: amb dades que remonten fins les generacions nascudes entre 1797 i 1806, que es van casar als voltants de 1820-1825, i amb l'exclusió de la ciutat de Barcelona, les quatre províncies catalanes mostren, tant per a homes com per a dones, nivells de solteria definitiva molt baixos i creixents amb el temps. Aquests nivells són significativament més baixos que els que s'ob-

⁷² Aquest argument pot no sols trobar suport en nombroses constatacions fetes en altres poblacions, sinó també fonamentar-se, a casa nostra, en una major tendència, per part de les joves de família benestat, a ingressar en religió o en una major facilitat, per motius econòmics, a romandre a casa del pare o del germà. (Vegeu, per aquests dos punts, Ll. Ferrer Alós "Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central".)

⁷³ Vegeu J. Arango, "Industrialización, transición demográfica...".

⁷⁴ "La despoblación del campo en Cataluña".

Taula 2.20 PROPORCIONS DE SOLTERS/SOLTERES AL CENS DE 1887

HOMES

edat al Cens de 1887	generacions	Província Barcelona	Barcelona ciutat	resta província	Província Girona	Província Lleida	Província Tarragona	Catalunya	Espanya
46-50	1837-1841	8,85	9,86	7,98	7,79	7,60	5,14	7,76	7,34
51-60	1827-1836	7,45	8,26	6,82	6,95	6,25	4,19	6,55	6,21
61-70	1817-1826	6,36	7,59	5,58	6,02	4,73	3,03	5,36	4,92
71-80	1807-1816	6,74	7,50	6,33	4,93	5,70	4,49	5,73	6,16
81-90	1797-1806	5,78	7,67	4,67	4,38	5,63	4,67	5,25	6,86

DONES

edat al Cens de 1887	generacions	Província Barcelona	Barcelona ciutat	resta província	Província Girona	Província Lleida	Província Tarragona	Catalunya	Espanya
46-50	1837-1841	9,79	12,68	7,08	7,55	6,10	6,45	8,24	10,87
51-60	1827-1836	7,95	10,17	5,91	6,41	4,71	5,26	6,66	9,51
61-70	1817-1826	7,57	9,69	5,70	5,36	4,07	4,61	5,99	8,29
71-80	1807-1816	8,35	10,38	6,59	5,07	3,90	5,05	6,28	8,88
81-90	1797-1806	7,63	10,21	4,86	4,37	4,36	6,93	6,41	9,61

Font: Cens de Població de 1887.

serven a Espanya per al sexe femení i lleugerament més baixos per al sexe masculí⁷⁵.

La confirmació d'allò que cercava m'ha portat, finalment, a analitzar les dades del Cens de Floridablanca per a Catalunya, interpretant les proporcions de solters i solteres de més de 50 anys com indicadors de la solteria definitiva. Reprodueixo aquestes proporcions, calculades per corregiments, en la Taula 2.21, separant per a efectes d'anàlisi la Catalunya Nova de la Catalunya Vella.

TAULA 2.21. Proporcions de solters de més de 50 anys. (%)
Catalunya. Corregiments. 1787.

<u>Catalunya Vella</u>	<u>Homes</u>	<u>Dones</u>	<u>Catalunya Nova</u>	<u>Homes</u>	<u>Dones</u>
Barcelona	19.89	20.83	Lleida	8.19	3.78
Mataró	6.75	4.61	Vilafranca	9.52	4.97
Puigcerdà	9.68	5.50	Tarragona	7.61	3.41
Talarn	24.07	13.01	Tortosa	10.27	6.66
Vall d'Aran	12.62	15.77	Montblanc	8.29	6.09
Vic	13.92	8.64	Cervera	18.85	16.03
Girona	11.45	9.80			
Manresa	15.75	11.76	Catalunya	12.47	9.78

Font: Elaboració pròpia amb dades del Cens de Floridablanca.

Sense entrar en una anàlisi detallada d'unes dades que certament se la mereixen, però en un altre lloc, assenyalaré només dos punts: que les diferències geogràfiques van en el sentit del que s'observarà, més atenuadament, en els segles XIX i XX, i que el nivell de solteria és força més elevat del que es constata, un segle més tard, en el Cens de 1887, sobretot si es considera que aquest últim computa tota la població i que el Cens de Floridablanca, en canvi, compta a part la població eclesiàstica. Per aquesta raó, no podem concloure sinó amb reserves sobre l'aparent inversió de la importància relativa de la solteria segons el sexe, que sembla haver estat més important per a les dones al segle XIX i per als homes al segle XVIII (ignorant aquí l'eventual incidència de les diferències d'entrada en religió segons el sexe).

⁷⁵ En el cas dels homes, no tenim elements per saber en quin sentit operava la mortalitat diferencial segons l'estat civil, per la qual cosa no sabem si aquestes estimacions sobreestimen o subestimen la realitat.

Les dades de la Taula 2.21 reflecteixen la nupcialitat de les generacions que es van casar, en sa major part, abans de 1770, mentre que les de la Taula 2.20 corresponen a generacions que es van casar, majoritàriament, entre 1820 i 1875. Es evident que entre aquests dos períodes la solteria definitiva havia disminuït considerablement a Catalunya, tal i com Pérez Moreda ja ho havia oportunament documentat per a Espanya⁷⁶, i també és probable, encara que no ho he pogut verificar, que l'edat mitjana al matrimoni hi augmentés, com l'esmentat autor comprova en el cas d'Espanya. Ara bé, l'estudi detallat del Cens de 1887 (Taula 2.20) mostra que és impossible que, a Catalunya i a Espanya, aquests processos d'augment de la solteria i de rejuveniment del matrimoni (per altra banda incompatibles entre sí a llarg termini) puguin haver-se donat d'una forma gradual. Més aviat sembla que durant els cent anys entre 1787 i 1887 va haver-hi, a tots dos àmbits però més accentuadament a Catalunya, dues fases: una, que culminaria entre 1840 i 1850, d'augment de la nupcialitat i una altra, de 1850 en endavant, de progressiu augment de la solteria. Si això fos així, l'edat al matrimoni hauria també d'haver passat, per raons tècniques, per un mínim, menor fins i tot que l'observat el 1787, mínim que se situaria lleugerament en retard sobre el màxim de la nupcialitat, diguem cap el 1850.

Aquesta hipòtesi, segons la qual haurien coincidit en el segon terç del segle XIX, a Espanya però sobretot a Catalunya, una elevada nupcialitat i una baixa edat al matrimoni, té unes implicacions que superen, i de bon troç, el que aquí podem abastar. Per una banda, aquesta situació havia de crear, i per partida doble, una estructura per estat matrimonial tan favorable a la procreació que sens dubte entrava en conflicte amb les limitades necessitats reproductives del sistema: a Catalunya, on la nupcialitat era més forta que a Espanya i la rigidesa dels sistema de transmissió patrimonial molt més gran, l'adaptació hauria vingut no sols per un progressiu retorn a pautes matrimonials més restrictives, tal i com s'observa en la realitat, sinó també per una precoç limitació de la fecunditat matrimonial que tant i tants hem volgut explicar.

Es el meu parer que l'inici de la baixa de la fecunditat matrimonial a Catalunya s'inicia amb el segon terç del segle XIX, en el moment en que la nupcialitat havia de ser màxima i l'edat al matrimoni mínima, i en coincidència amb l'ebullició política que seguí la fí de l'absolutisme i que s'acompanyà d'una intensa secularització de la

⁷⁶ "La evolución demográfica española en el siglo XIX (1797-1930): Tendencias generales y contrastes regionales".

societat, encara que diversament estesa en la geografia i en el cos social⁷⁷.

Amb aquesta conclusió, que tindrà més ampli suport en el desenvolupament del capítol següent, coincideixo no sols amb autors com J. Benavente⁷⁸, que han proposat una mateixa cronologia de la davallada de la fecunditat catalana, sinó també amb autors com Bolton i Leasure⁷⁹, que indiquen com l'inici de la baixa de la fecunditat ha coincidit sempre amb importants canvis polítics que han tingut una repercussió no sols jurídica, sinó també cultural i psicològica. Aquests canvis poden haver tingut sobre la fecunditat, tal i com s'ha assenyalat sovint en el cas francès⁸⁰, una influència directa en alliberar les consciències i els comportaments i permetre una adaptació de les pautes reproductives a les noves situacions i necessitats.

Es un terreny on hi ha molt per explorar i on potser els demògrafs no són els exploradors més indicats, o en tot cas no els únics.

⁷⁷ Es de destacar com la lluita política es polaritzà entorn a la qüestió religiosa, generant fenòmens de tanta repercussió com l'anticlericalisme. Tot i essent conegudes la positiva correlació entre pràctica religiosa i fecunditat, una de les poques que encara es manté avui dia, no deixen de ser sorprenents les notables coincidències entre els mapes de la fecunditat a Catalunya (tal com les mesuren les taxes de natalitat comarcals del període 1923-1936, exposades en la Taula 2.11) i el mapa de la pràctica religiosa, fins i tot actual. Igualment coincidents són els mapes de les guerres carlines a Catalunya i el de les diferències de vot a les eleccions de 1936. Aquest darrer punt ha estat tractat per F. Muñoz Prada, en un treball no publicat.

⁷⁸ "Nineteenth Century Catalan Demography", p.84-85.

⁷⁹ "Evolution politique et baisse de la fécondité en Occident"

⁸⁰ L'encara inexplicada anticipació de la baixa de la fecunditat francesa respecte dels països veïns es relaciona, freqüentment, amb els efectes psico-culturals de la Revolució Francesa.

3. Els factors de la fecunditat

L'estudi de la nupcialitat de les generacions catalanes, que acabem de passar en revista, tenia per objectiu aportar precisions sobre el perquè del baix nivell de llur fecunditat. Com s'ha vist, els resultats, força complexos, no permeten concloure, d'entrada, que el nivell o l'evolució de la nupcialitat hagin tingut un paper determinant en el nivell i l'evolució de la fecunditat, la qual sembla haver gaudit d'una considerable autonomia.

No obstant això, les relacions entre les característiques de la nupcialitat i les de la fecunditat no són tampoc inexistent i convindria sistematitzar el seu estudi i la seva mesura. Per a fer-ho, i no disposant de dades detallades sobre la fecunditat dels matrimonis, els indicadors de Princeton, que ja he presentat anteriorment, constitueixen eines idònies, que permeten a la vegada sintetitzar de manera operativa la intensitat i el calendari de la nupcialitat i de la fecunditat general i estudiar la primera com un dels tres components de la segona, juntament amb la fecunditat matrimonial i la fecunditat extra-matrimonial. Aquests indicadors tenen, a més, l'avantatge de preexistir al meu estudi i d'estar calculats per al conjunt de divisions territorials europees, cosa que permet tota mena de comparacions.

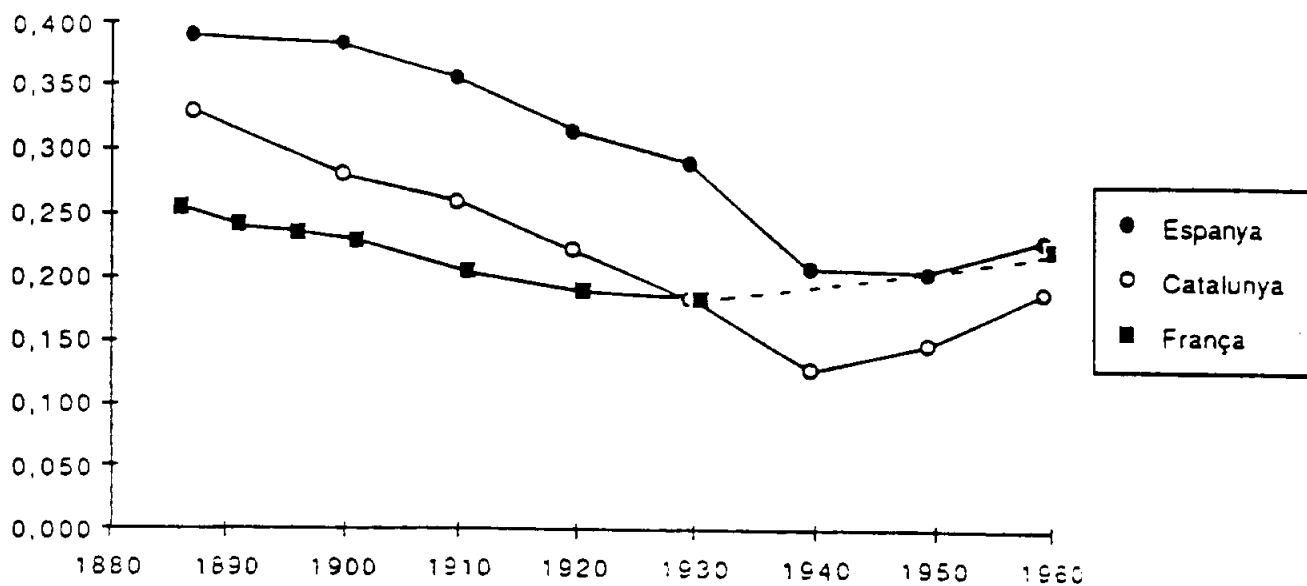
En les pàgines que segueixen, la Taula 2.22 i els Gràfics 2.16 a 2.19 permeten comparar els nivells i evolucions dels quatre indicadors de Princeton (*If*, *Ig*, *Ih* i *Im*) a Catalunya, Espanya i França. Més endavant, la Taula 2.23 i els Gràfics 2.16 bis a 2.19 bis presenten i il·lustren els valors d'aquests indicadors per a les quatre províncies catalanes i Catalunya. Finalment, la Taula 2.24 i el Gràfic 2.20 presenten les sèries dels tres indicadors (*If*, *Ig* i *Im*) que he pogut reconstituir per a les generacions catalanes, segons el mètode exposat en l'apartat metodològic.

L'evolució dels factors

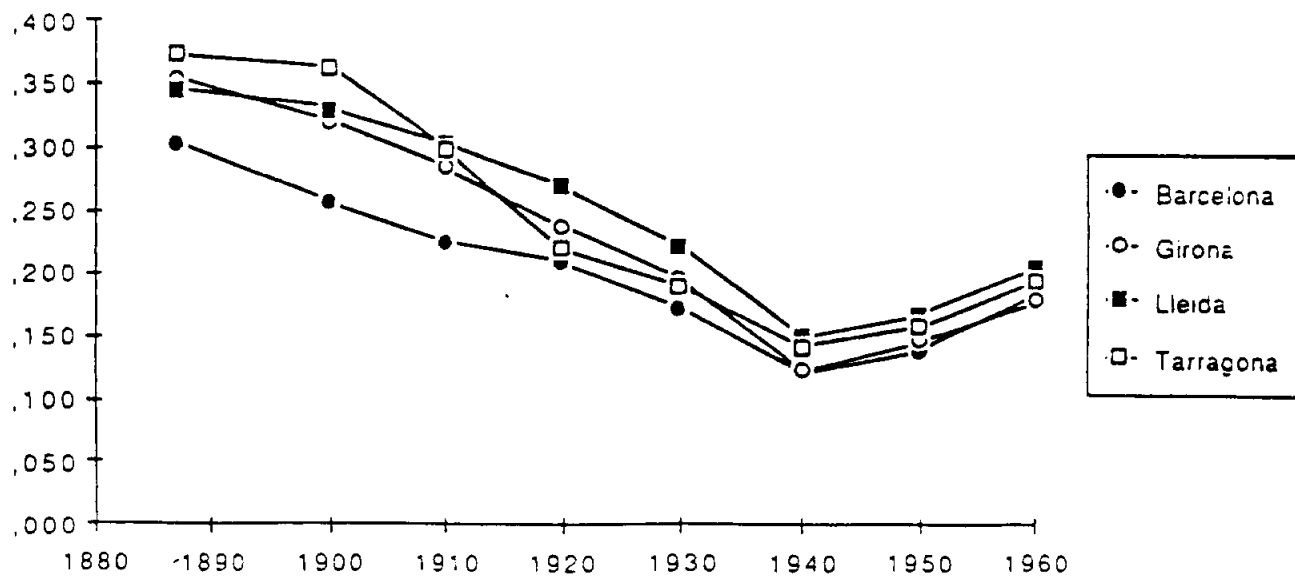
L'indicador de fecunditat general, *If*, és, com ja s'ha indicat, aproximadament proporcional a l'indicador sintètic de fecunditat (ISF) o nombre mig de fills per dona. Per aquesta raó, el Gràfic 2.16, que il·lustra l'evolució de l'indicador *If* a Catalunya, Espanya i França⁸¹, presenta una notable semblança amb el Gràfic 2.1, que

⁸¹ Per a França no hem pogut disposar de dades entre 1930 i 1960; per a fins de comparació, els punts d'aquestes dues dades s'han unit amb un tret discontinu, que simplifica el que sens dubte va ser un període molt accidentat.

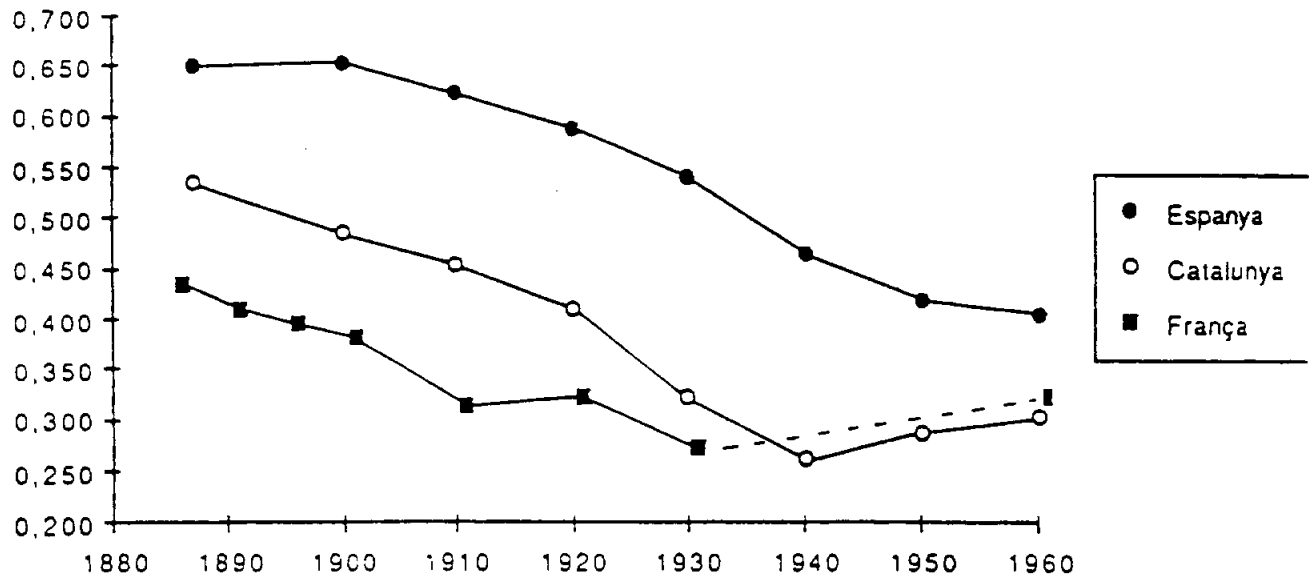
Gràfic 2.16 INDEX DE FECUNDITAT GENERAL (If)
 ESPANYA, CATALUNYA I FRANÇA

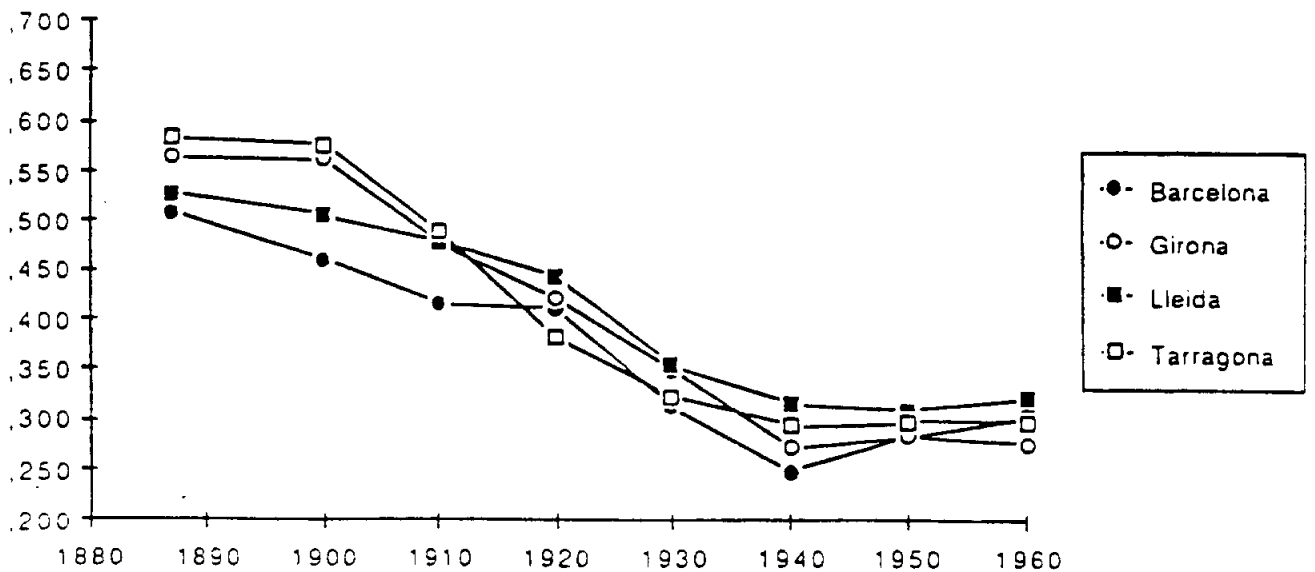
Gràfic 2.16 bis INDEX DE FECUNDITAT GENERAL (If)
 PROVINCIAS CATALANES

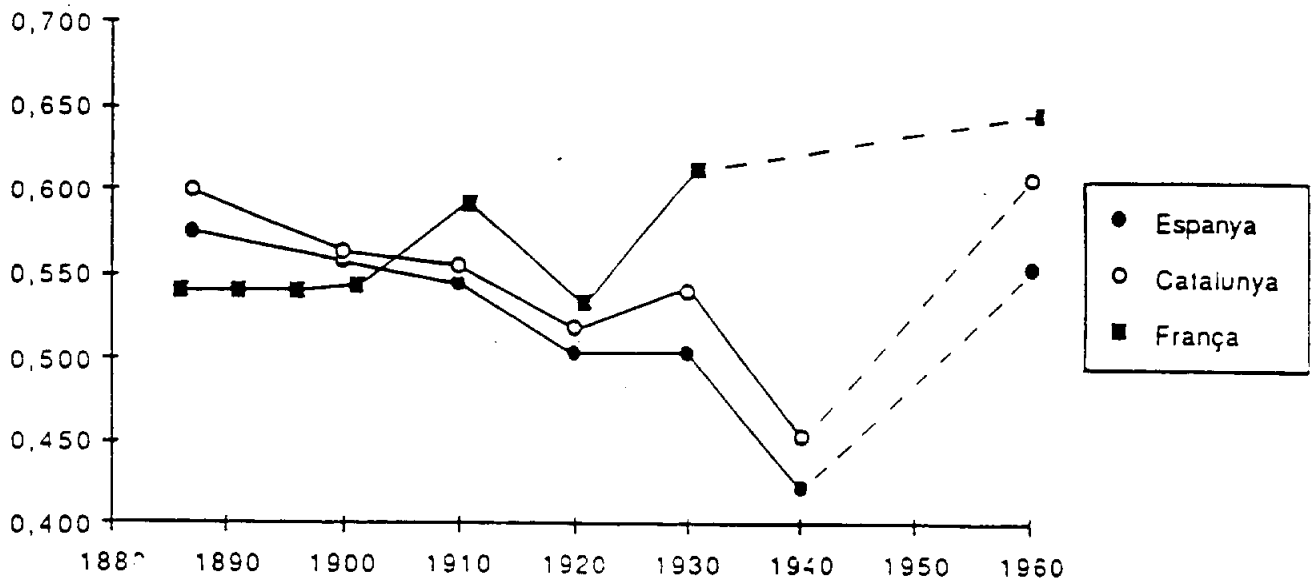
Gràfic 2.17 ÍNDEX DE FECUNDITAT MATRIMONIAL (lg)
 ESPANYA, CATALUNYA I FRANÇA

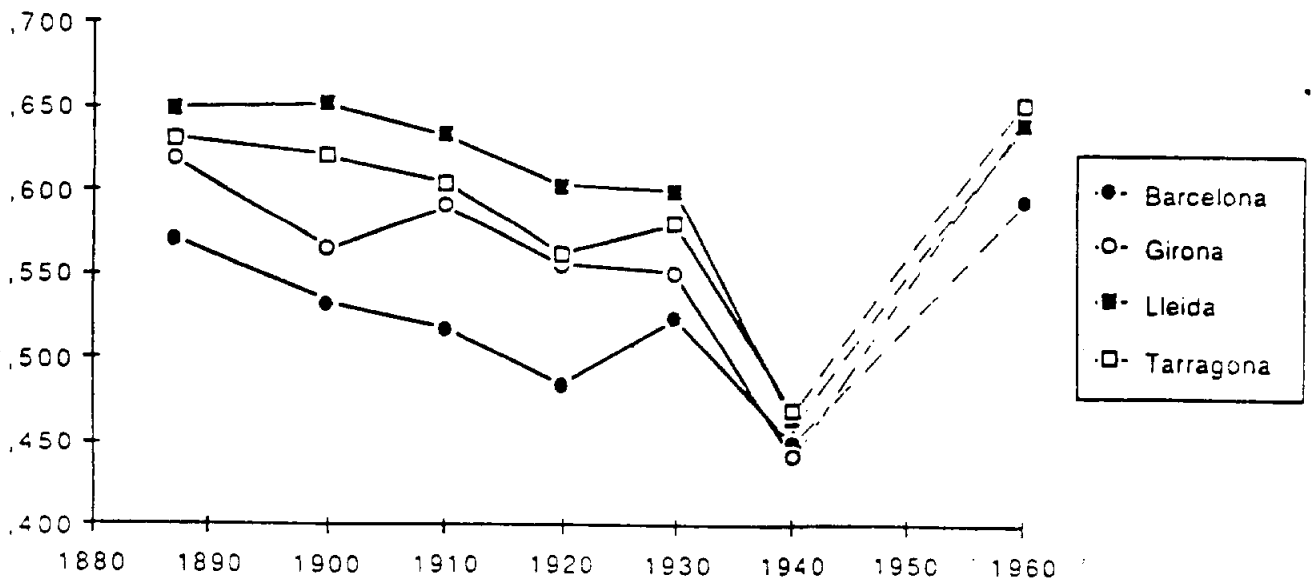
Gràfic 2.17 bis ÍNDEX DE FECUNDITAT MATRIMONIAL (lg)
 PROVINCIAS CATALANES

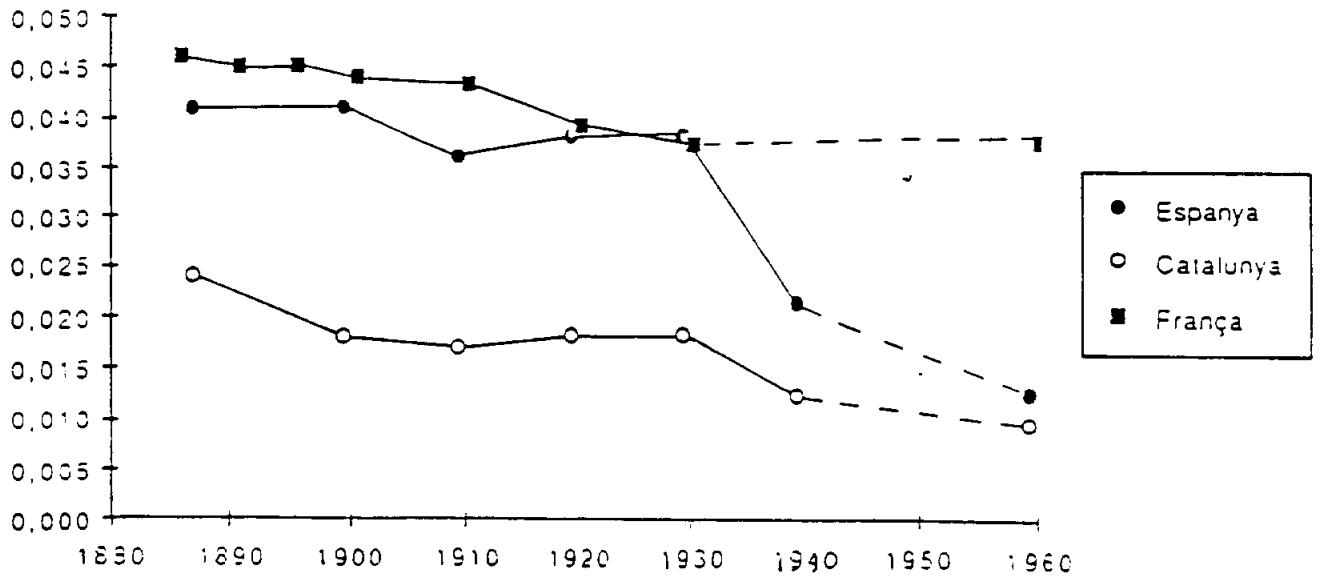
Gràfic 2.18 ÍNDEX D'ESTRUCTURA MATRIMONIAL (Im)
 ESPANYA, CATALUNYA I FRANÇA

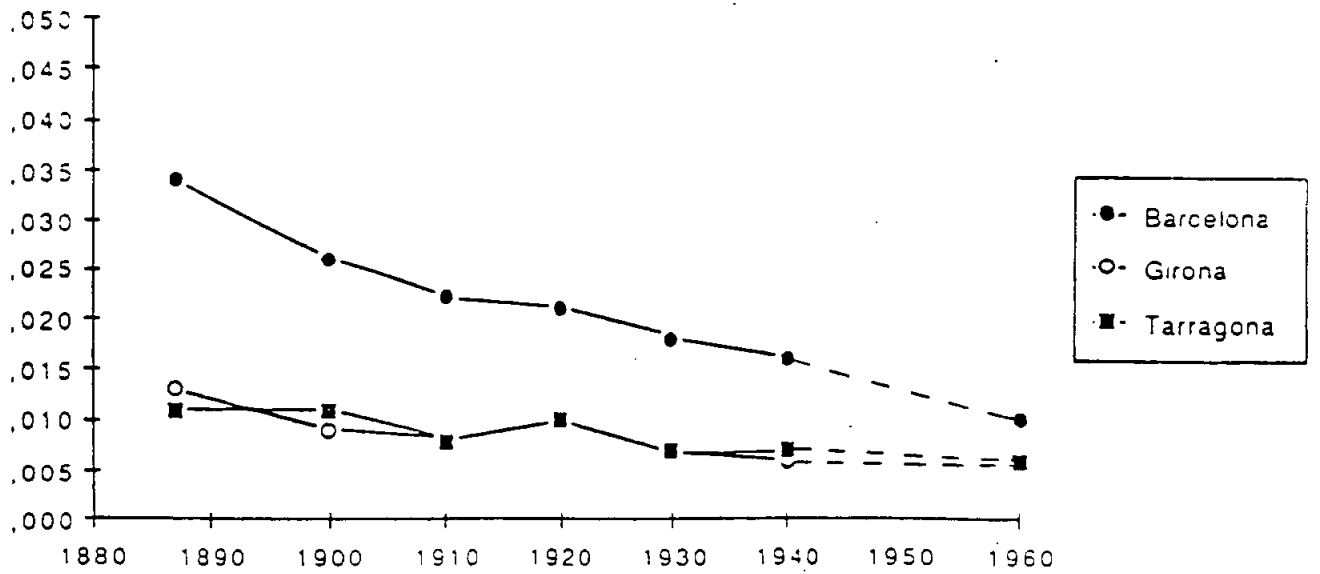
Gràfic 2.18 bis ÍNDEX D'ESTRUCTURA MATRIMONIAL (Im)
 PROVÍNCIES CATALANES

Gràfic 2.19 ÍNDEX DE FECUNDITAT EXTRA-MATRIMONIAL
 ESPANYA, CATALUNYA I FRANÇA

Gràfic 2.19 bis ÍNDEX DE FECUNDITAT EXTRA-MATRIMONIAL (Ih)
 PROVINCIAS CATALANES

TAULA 2-22 INDICADORS DE PRINCETON. CATALUNYA, ESPANYA I FRANÇA.

I f Fecunditat general			
any	Espanya	Catalunya	França
1886			0,256
1887	0,391	0,330	
1891			0,242
1896			0,235
1900	0,383	0,282	
1901			0,228
1910	0,356	0,259	
1911			0,204
1920	0,314	0,222	
1921			0,189
1930	0,291	0,183	
1931			0,182
1940	0,208	0,126	
1950	0,203	0,145	
1960	0,228	0,187	
1961			0,222

I g Fecunditat matrimonial			
any	Espanya	Catalunya	França
1886			0,435
1887	0,650	0,534	
1891			0,410
1896			0,396
1900	0,653	0,486	
1901			0,383
1910	0,623	0,453	
1911			0,315
1920	0,586	0,411	
1921			0,321
1930	0,540	0,323	
1931			0,273
1940	0,464	0,263	
1950	0,419	0,288	
1960	0,403	0,303	
1961			0,323

I m Estructura matrimonial			
any	Espanya	Catalunya	França
1886			0,541
1887	0,575	0,600	
1891			0,540
1896			0,541
1900	0,559	0,564	
1901			0,543
1910	0,545	0,555	
1911			0,591
1920	0,504	0,519	
1921			0,534
1930	0,504	0,541	
1931			0,613
1940	0,422	0,454	
1950	-	-	
1960	0,553	0,606	
1961			0,646

I h Fecunditat extra-matrimonial			
any	Espanya	Catalunya	França
1886			0,046
1887	0,041	0,024	
1891			0,045
1896			0,045
1900	0,041	0,018	
1901			0,044
1910	0,036	0,017	
1911			0,043
1920	0,038	0,018	
1921			0,039
1930	0,038	0,018	
1931			0,037
1940	0,021	0,012	
1950	-	-	
1960	0,012	0,009	
1961			0,037

Font: Coale, AJ i Watkins, SC (1986) "The Decline of Fertility in Europe".

Taula 2.23 INDICADORS DE PRINCETON. PROVINCIAS CATALANES.

I f	Fecunditat general				
	any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1887	.304	.354	.345	.372	
1900	.257	.321	.330	.362	
1910	.225	.285	.303	.299	
1920	.209	.238	.270	.219	
1930	.173	.196	.223	.190	
1940	.121	.124	.150	.142	
1950	.140	.148	.168	.158	
1960	.185	.180	.207	.197	

I g	Fecunditat matrimonial				
	any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1887	.508	.564	.528	.583	
1900	.459	.561	.504	.577	
1910	.414	.477	.478	.489	
1920	.409	.420	.441	.382	
1930	.314	.351	.354	.323	
1940	.249	.272	.316	.294	
1950	.284	.284	.309	.299	
1960	.305	.277	.321	.299	

I m	Estructura matrimonial				
	any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1887	.570	.619	.649	.631	
1900	.533	.565	.651	.620	
1910	.518	.591	.633	.605	
1920	.485	.556	.603	.562	
1930	.524	.550	.599	.579	
1940	.451	.443	.466	.470	
1950					
1960	.594	.641	.640	.651	

I h	Fecunditat extra-matrimonial				
	any	Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona
1887	.034	.013	.007	.011	
1900	.026	.009	.005	.011	
1910	.022	.008		.008	
1920	.021	.010	.010	.010	
1930	.018	.007	.027	.007	
1940	.016	.008	.005	.007	
1950					
1960	.010	.006	.005	.006	

Font: Coale, A J i Watkins, SC (1986) "The Decline of Fertility in Europe".

ja he comentat i que presenta l'evolució de l'ISF, mostrant com Catalunya passa, a partir de 1930, d'ocupar un nivell intermedi entre Espanya i França a situar-se ben netament per sota d'aquest país.

Per a l'indicador de fecunditat matrimonial, I_g , (vegeu Gràfic 2.17) l'evolució i classificació dels tres conjunts és similar a la que s'observa per a I_f fins 1930, cosa que apunta a la reducció voluntària de la descendència per part de les parelles com el principal factor del descens de la fecunditat general abans d'aquesta data. Ara bé, a partir de 1930, Catalunya, amb una fecunditat matrimonial gairebé idèntica a la francesa, mostra una fecunditat general molt més baixa, mentre que Espanya, amb una fecunditat dels matrimonis força superior a la francesa mostra una fecunditat general amb prou feina igual. La diferència radica, com es veurà a continuació, en l'evolució de la nupcialitat.

L'indicador d'estructura matrimonial I_m (Gràfic 2.18) mostra una divergent evolució entre França, per una banda, i Catalunya i Espanya per l'altra. Així, partint d'una composició inicial més desfavorable per a la fecunditat en el cas de França, posició que es manté fins a principis de segle, l'evolució de la nupcialitat, observada en l'apartat anterior fa que la solteria esdevé a França cada cop menys freqüent i l'edat mitjana al matrimoni cada cop més jove; a Catalunya i a Espanya, al contrari, la solteria femenina va en augment i l'edat mitjana al matrimoni augmenta, tendències que es veuen exageradament accentuades per les alteracions de la guerra civil que, contràriament al que va a passar a França, no va ser seguida d'un període d'eufòria com el que acompanyà el "baby-boom". La diferència màxima entre el dos conjunts, francès i espanyol, es deuria produir cap a 1950, encara que les nostres dades no permeten documentar-ho⁸². Al final de la sèrie, el 1960, s'anuncia però una nova convergència de tots tres conjunts, propiciada, a Catalunya i a Espanya, pel molt notable augment de la propensió a casar-se i pel rejuveniment de l'edat al matrimoni que ja hem descrit anteriorment.

Finalment, i pel que respecta l'índex de fecunditat extra-matrimonial, el Gràfic 2.19 mostra l'ínfima incidència dels naixements fora

⁸² Les pertorbacions relacionades amb la Segona Guerra Mundial fan molt difícils les comparacions precisament en el període en que Catalunya, i en menor mesura Espanya, constituïren una zona de les de menor fecunditat d'Europa. De fet, consultant les dades que presenten Coale i Watkins (Op.cit., p.80-152) per als països que disposen de dades al voltant de 1950, solament el Nord d'Itàlia i el Cantó de Ginebra mostren valors significativament més baixos que els catalans.

de matrimoni a Catalunya⁸³, on l'índex I_h ha mostrat, fins 1960, una tendència decreixent que partia, a més, de nivells ja molt baixos, de l'ordre de la meitat dels observats a Espanya i França abans de 1930. A partir d'aquesta data, els valors espanyols inicien una davallada que els portarà, el 1960, prop dels catalans, mentre que les xifres franceses es mantenen estacionàries. La feblesa de la fecunditat dita "il·legítima", a Catalunya, no deixa de sorprendre en una població dominada per la presència d'una gran ciutat que molts autors, com el propi Vandellós, no dubtaven en pintar com un "antre de perdició".

En conjunt, la composició de la fecunditat catalana es resumeix en una estructura per estat matrimonial relativament favorable, solament alterada entre 1930 i 1950, i una fecunditat molt feble, tant en la vessant matrimonial com en l'extramatrimonial. Així, en una comparació amb les antigues regions espanyoles, l'índex de fecunditat matrimonial català és sempre i en tot moment, entre 1887 i 1960, el més baix d'Espanya, i això continua essent cert per a les quatre províncies catalanes comparades amb totes les altres, tret de comptades excepcions⁸⁴. Pel que fa a la fecunditat fora de matrimoni, abans de 1960 solament es troben valors més baixos que els catalans al País Valencià (sempre), a Balears (sempre, excepte 1910), a Castella la Vella i País Basc (en 2 dels 7 moments) i Astúries (1920).

En canvi, l'estructura per estat matrimonial és més favorable a Catalunya que al conjunt d'Espanya; aquesta posició relativa es manté i s'afirma malgrat les alteracions de mitjans segle XX, que afecten totes les regions espanyoles. Així, mentre l'Im català és superat pel de Castella la Vella fins 1910, pel d'Andalusia entre 1900 i 1920, pel del País Valencià fins 1920, pels d'Extremadura i Aragó fins 1930, solament Múrcia el supera en tot moment. Es d'assenyalar, per altra banda, que les regions amb nupcialitat igual o superior a la de Catalunya són precisament les que, tradicionalment, han nodrit el fluxe emigratori cap a Catalunya, consolidant així aquesta especificitat nostra.

Es d'assenyalar que la caracterització de Catalunya dins del marc espanyol ha seguit mantenint-se, almenys fins l'inici de la dècada actual. Així, de l'il·lustrativa descripció que de les diferències territorials de la fecunditat espanyola fa el recent estudi de Mar-

⁸³ En això m'he basat en negligir-la i considerar-la pràcticament nul·la quan he realitzat les reconstitucions dels índexs generacionals.

⁸⁴ El 1887, Balears figura per sota de Tarragona; el 1900, Madrid, Alacant i Balears figuren per sota de Tarragona; el 1910 Alacant iguala a Tarragona; el 1950, Balears figura per sota de Lleida.

garita Delgado⁸⁵, es desprèn que Catalunya segueix caracteritzant-se, en la dècada dels setanta, per una elevada nupcialitat i una feble fecunditat matrimonial, cosa que la diferencia de l'Espanya Meridional, amb forta nupcialitat i forta fecunditat matrimonial, i de l'Espanya Central, principalment Castella i Lleó, amb feble nupcialitat i forta fecunditat matrimonial. Per altra banda, un recent estudi d'Isabel Pujadas i Montserrat Solsona⁸⁶, corresponent al període 1971-1980, mostra que la superior nupcialitat catalana s'inscriu dins d'un model caracteritzat a la vegada per la precocitat del matrimoni i la seva elevada freqüència, model que s'observa, en aquests anys, per al sexe femení, a totes les províncies litorals espanyoles (tret de les gallegues, les basques, les canàries i Granada) i a Lleida⁸⁷. Com ja s'ha vist en l'apartat anterior, la major precocitat i intensitat de la nupcialitat catalana respecte de l'espanyola ha estat igualment la tònica durant tot el segle XX, i explica els valors més elevats de l'indicador Im, que resumeix tots dos paràmetres.

On la situació actual difereix força de la tradicional és pel que respecta a la fecunditat fora de matrimoni. Així, i segons les dades de M. Delgado, l'any 1975 les províncies de Barcelona i Girona mostren el màxim nivell de la fecunditat fora de matrimoni, després de Tenerife, Balears i Pontevedra. L'any 1980, Barcelona s'havia destacat clarament en cap de llista. El fet sembla encara més accentuat a partir d'una primera observació de les dades corresponents als anys més recents. Aquest augment de la fecunditat no matrimonial cal atribuir-lo, com és obvi, a l'extensió de la cohabitació al marge del matrimoni de la que ja hem parlat anteriorment i que, desafortunadament, no ha pogut ser encara mesurada amb una certa precisió.

Diferències provincials dels factors de la fecunditat

La Taula 2.23 i les Gràfiques 2.16 bis a 2.19 bis, mostren l'evolució de la fecunditat general i dels seus components a les quatre províncies catalanes⁸⁸.

⁸⁵ "El descenso de la fecundidad en España"

⁸⁶ "Evolución reciente y modelos de nupcialidad en España (1970-1981)"

⁸⁷ Per al sexe masculí, la categoria, menys clarament definida, comprèn tota Andalusia (excepte Granada), tot el litoral mediterrani (excepte Balears, Castelló i Girona), i les províncies de Madrid i Tenerife.

⁸⁸ Per a la província de Tarragona, he intervertit els valors corresponents a 1900 i 1910 que figuren al llibre de Coale i Watkins per considerar, després de verificar l'evolució dels naixements i la dels efectius, que es tracta d'un error tipogràfic.

Aquestes dades confirmen, per una banda, que la fecunditat matrimonial, autèntic indicador de la restricció voluntària de la fecunditat, havia baixat primerament a les províncies de Barcelona i de Lleida, fet perceptible en la diferència de nivell el 1887, més accentuat encara el 1900; a partir d'aquí, el descens més ràpid a Tarragona i Girona les porta al nivell de Lleida el 1910 i les situa totes quatre a nivells similars l'any 1920. A partir d'aquesta data, l'evolució és relativament paral·lela, encara que la província de Barcelona sembla mostrar una major sensibilitat a la conjuntura, estabilitzant-se la fecunditat matrimonial entre 1910 i 1920 i acusant, en canvi, una major reducció l'any 1940.

Per altra banda, l'estructura per estat matrimonial no mostra una relació evident amb el nivell de la fecunditat matrimonial, car les dues províncies on les parelles eren, el 1887, les menys fecundes (Barcelona i Lleida) són precisament les que mostren sempre l'estructura matrimonial més desfavorable i la més favorable respectivament. A les quatre províncies, l'índex Im mostra una tendència descendent fins 1920, menys accentuada, però, que la que s'observava per a la fecunditat matrimonial. Entre 1920 i 1930, l'estructura matrimonial es manté invariable a Lleida i Girona i es fa més favorable a Barcelona i Tarragona, traduint sens dubte els efectes positius de la conjuntura econòmica⁸⁹. La caiguda de l'indicador el 1940 en resulta tant més espectacular, com també ho són els nivells de 1960, els més elevats mai registrats a cada una de les províncies.

Es de destacar que mentre les províncies catalanes mostren una gran homogeneïtat pel que fa a la fecunditat matrimonial, l'estructura per estat civil diferencia notablement la província de Barcelona que, com ja s'ha vist en l'apartat anterior, mostra uns comportaments nupcials molt més restrictius, localitzats en bona part a la ciutat de Barcelona.

També en el terreny de la fecunditat fora de matrimoni, i per a les mateixes raons que acabo d'indicar, Barcelona es distingeix de la resta de províncies catalanes per una incidència molt superior, encara que les diferències, que romanen, tendeixen a atenuar-se amb el temps. Insisteixo, però, en el feble nivell d'aquesta

⁸⁹ Cal precisar que mentre els canvis de conjuntura poden manifestar-se molt ràpidament en Ig (i indirectament en If), a través de les variacions del nombre de naixements, que figuren al seu numerador, l'Index Im, que sintetitza l'estructura matrimonial, té una gran inèrcia i no pot canviar repentinament d'un any per l'altre. Per aquesta raó, els efectes de la prosperitat que visqué Catalunya entre 1915 i 1930, repercuteixen de forma més visible en l'Ig de 1920 i en l'Im de 1930.

il·legitimitat en una província que albergava una ciutat que ja el 1900 tenia més de mig milió d'habitants⁹⁰. Per a les altres tres províncies, encara més, la il·legitimitat pot ser considerada insignificant⁹¹.

La fecunditat general (*If*) segueix essencialment, a les quatre províncies, els recorreguts de la fecunditat matrimonial, que en constitueix el factor més explicatiu. No obstant, la influència de l'estructura matrimonial sobre la fecunditat matrimonial es percep clarament en dos trets: el distanciament de la corba de la província de Barcelona, amb menor nupcialitat, i l'enfonsament de la fecunditat general l'any 1940, en que la feble nupcialitat agreuja els efectes d'una fecunditat matrimonial molt limitada.

Els factors de la fecunditat de les generacions

La Taula 2.24 i el Gràfic 2.20 mostren els indicadors de Princeton calculats per a les generacions catalanes, segons el procediment exposat en l'apartat metodològic.

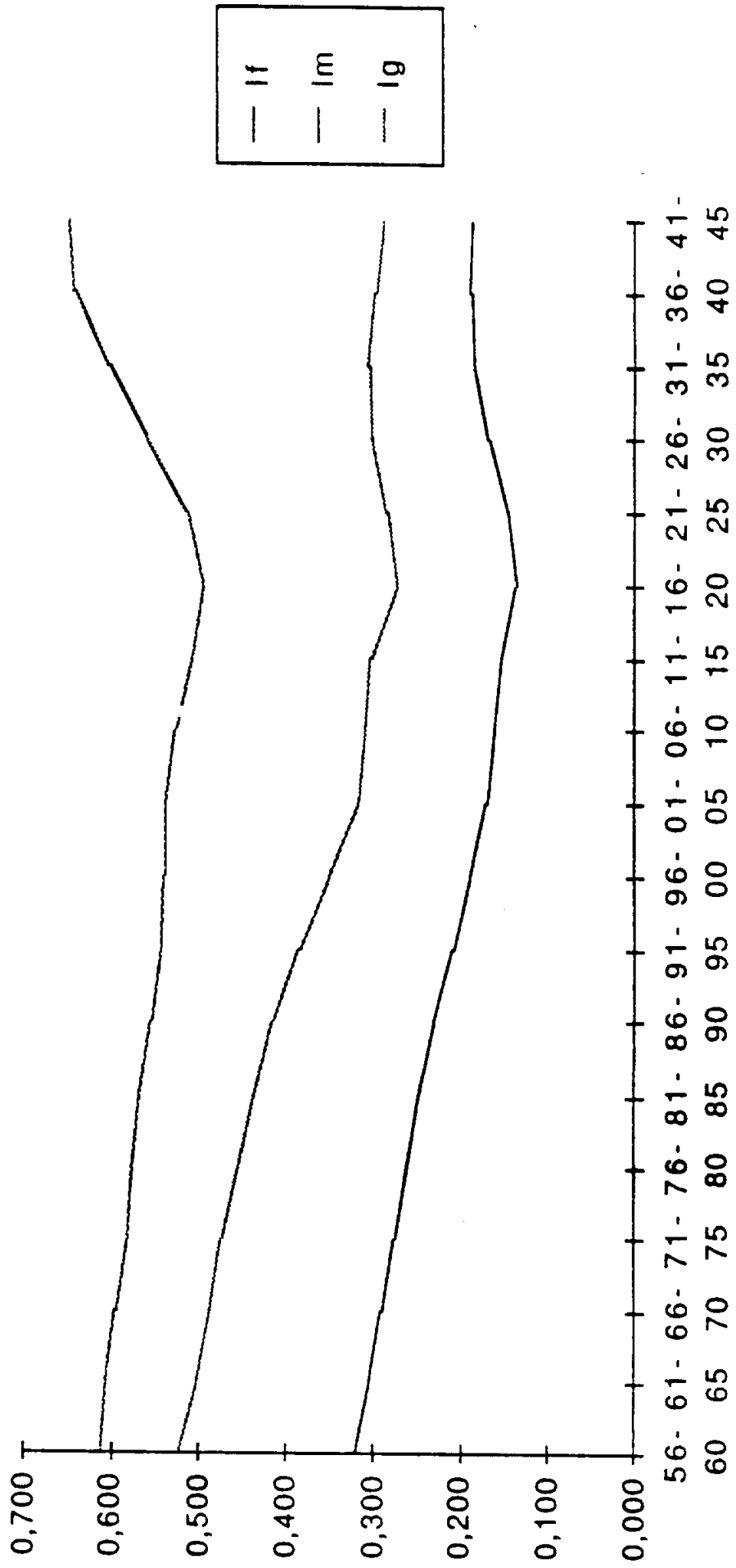
De fet aquestes dades no aporten cap revelació espectacular però em semblen més descriptives que les corresponents als moments, en la mesura en que, pel seu propi caràcter, corresponen a col·lectius reals sobre els comportaments dels quals podem especular. Per altra banda, la seva evolució menys sotragada permet discernir, amb major claredat que els indicadors del moment, les tendències a llarg termini que s'han manifestat. Considero doncs el Gràfic 2.20 com una síntesi de tot el que he dit fins ara.

Deixant de banda les generacions més recents, que encara no han acabat la seva vida fecunda i que no han estat representades en el gràfic, el que aquesta síntesi revela és que, a la vista dels resultats, les generacions femenines catalanes nascudes després de 1856 poden dividir-se en dos grups que és fàcil de recordar: les nascudes al segle XIX i les nascudes al segle XX. Per a les nascudes abans de 1900, l'evolució de la fecunditat general (*If*), sempre descendent, s'explica principalment per la disminució de la fecunditat matrimonial (*Ig*), i solament de manera subsidiària per una

⁹⁰ A títol d'exemple, reproduiré els valors d'*Ih*, l'any 1900, per a una sèrie d'unitats territorials albergant grans ciutats europees: Lisboa, 0.135; París, 0.090; Madrid, 0.085; Berlín, 0.065; Barcelona, 0.026; Londres, 0.016.

⁹¹ Les dades corresponents a la fecunditat extramatrimonial (*Ih*) per a 1930, a Lleida, són dubtoses per massa elevades, però no he tingut criteri per a corregir-les; per aquesta raó no han estat reproduïdes en el Gràfic 2.19 bis.

Gràfic 2.20 INDEXS DE PRINCETON. GENERACIONS CATALANES 1856-1945

Font: Taula 2.24

TAULA 2.24. Indicadors de Princeton de les generacions catalanes

generacions	If	Im	Ig
1856-1860	0,321	0,612	0,525
1861-1865	0,305	0,606	0,503
1866-1870	0,290	0,595	0,487
1871-1875	0,275	0,582	0,473
1876-1880	0,261	0,575	0,454
1881-1885	0,247	0,567	0,436
1886-1890	0,229	0,554	0,413
1891-1895	0,208	0,543	0,383
1896-1900	0,188	0,538	0,349
1901-1905	0,169	0,536	0,315
1906-1910	0,161	0,524	0,307
1911-1915	0,152	0,506	0,300
1916-1920	0,134	0,493	0,272
1921-1925	0,146	0,513	0,285
1926-1930	0,168	0,559	0,301
1931-1935	0,184	0,602	0,306
1936-1940	0,189	0,640	0,295
1941-1945	0,185	0,647	0,285
1946-1950	0,182	0,647	0,281
1951-1955	0,170	0,648	0,262
1956-1960	0,159	0,638	0,249

Font: Elaboració pròpia

nupcialitat progressivament menor i més tardana, traduïda en un *Im* igualment decreixent. Per a les generacions nascudes després de 1900, en canvi, la fecunditat matrimonial es manté a un nivell relativament constant, alterat únicament de manera significativa per a les generacions 1916-1920, les més afectades per les pertorbacions històriques del període 1930-1950; l'evolució de la fecunditat general d'aquestes generacions, descendent per a les més antigues i ascendent per a les més recents, s'explica quasi exclusivament pels canvis força espectaculars intervinguts en l'indicador d'estructura matrimonial, doblement afectat per una reducció de la solteria definitiva de l'ordre del 50% com per un rejuveniment de l'edat al matrimoni de l'ordre de 3 anys en l'espai de 30 generacions.

Concloure que les variacions en la fecunditat de les generacions del segle XX s'expliquen més pels canvis de la nupcialitat que pel comportament dels matrimonis em sembla de cabdal importància en un moment en que es discuteix la necessitat d'adoptar mesures de suport a la natalitat: del que acabem d'exposar sembla

deduir-se que les mesures de suport a les parelles, tals com una política d'habitatge o d'avantatges fiscals al matrimoni, hauria de tenir més efecte que les mesures d'instigació directa a la procreació. Això, en el supòsit de que el comportament de les generacions actuals segueixi les mateixes pautes que el de les seves predecessores nascudes al segle XX. I aquest és, evidentment, un altre tema.

En resum i conclusió

La davallada de la fecunditat a Catalunya, la datació de la qual no he pogut precisar però sí que he situat abans de 1860, va anar precedida d'un molt important augment de la nupcialitat respecte dels nivells corresponents a la segona meitat del segle XVIII. Les dades que il·lustren la nupcialitat del període 1820-1860 mostren nivells molt baixos de solteria definitiva, tant per als homes com per a les dones i per a les quatre províncies catalanes; la sola excepció important sembla constituir-la la ciutat de Barcelona. Aquesta forta nupcialitat es va acompanyar, molt probablement, d'un rejuveniment de l'edat al matrimoni durant la primera part del segle XIX. Això ha d'haver causat un augment sensible de la natalitat a menys que no s'acompanyés d'una davallada equivalent de la fecunditat matrimonial. Probablement, totes dues coses es van produir, l'una darrera l'altra.

Heus ací els elements per establir una hipòtesi segons la qual un procés de tipus anglès⁹², alimentant un creixement important de la població generador de conflictes i desequilibris que queden per estudiar, hauria pogut actuar com detonant de la baixa de la fecunditat, fins i tot en absència d'una davallada sensible de la mortalitat, aspecte en el que el cas català es diferencia notablement del cas anglès.

Això no resol el problema de saber per quines raons la nupcialitat augmentà com ho va fer, i no sols a l'àrea industrial urbana de Barcelona⁹³ sinó també a les zones rurals. Es una incògnita que assenyalo a futurs investigadors.

⁹² Wrigley i Schofield han documentat l'important augment de la fecunditat a Anglaterra, a mitjans segle XIX, per causa d'una major precocitat del matrimoni i una disminució de la solteria definitiva. Aquest augment va precedir la davallada definitiva, a partir de la dècada dels vuitanta.

⁹³ Malgrat la superior solteria de Barcelona respecte del conjunt de Catalunya, tant el nivell com la distància a la resta hi eren més baixos vers 1850 que vers 1770.

En tot cas, tota la meua reflexió sobre la fecunditat catalana posa sempre en relleu el primordial paper de la nupcialitat en la seva determinació. Considerant en primer lloc que fou una "explosió" de la nupcialitat la que engegà la baixa de la fecunditat matrimonial cap a meitats del dinou, mostro seguidament com el procés de davallada de la fecunditat, que es manifestà sensiblement en les generacions nascudes durant la segona meitat del segle, va ser reforçat per un reajustament restrictiu de la nupcialitat, afectant fins i tot el sexe masculí, que es trobava en una situació numèrica favorable. Mostro seguidament com els mínims històrics de fecunditat, ostentats per les generacions 1916-1920, s'arrelen en bona part en les pertorbacions d'una nupcialitat femenina obstaculitzada no sols pels esdeveniments històrics, sinó també per la notable rigidesa de la nupcialitat masculina i dels mecanismes del "mercat matrimonial". Finalment, mostro com l'impressionant canvi de fecunditat observable entre les dones d'aquestes generacions i les seves filles, nascudes entre 1936 i 1950, s'ha relacionat molt amb els canvis en el nivell i el calendari de la nupcialitat i molt poc amb els canvis en la fecunditat matrimonial.

La importància de la nupcialitat en l'explicació de la fecunditat catalana permet entendre també un dels seus trets més aparents: l'extremat caràcter cíclic. Essent la nupcialitat (junt amb les migracions) el fenomen demogràfic que mostra una major adaptabilitat a la conjuntura, en particular en una societat moderna, podem considerar-la com la principal anella causal que uneix moment històric i fecunditat.

Les raons de la hipersensibilitat de la població catalana a la conjuntura cal, un cop més, cercar-les fora de la demografia, relacionant-la més aviat amb les característiques de la societat catalana i, molt particularment, les de la seva economia.

En tot cas, aquesta hipersensibilitat ha causat no sols uns impressionants alts i baixos en la nupcialitat i en la fecunditat sinó que ha causat també que aquelles generacions que van transitar en edat fecunda pel període depressiu més llarg, el de 1930-1955, hagin constituït la descèndencia final més reduïda que hagi pogut observar dins dels conjunts estatals europeus: 1,67 fills per dona⁹⁴, una mena de "plusmarca" de baixa fecunditat.

⁹⁴ Aquesta fita correspon a les dones que actualment tenen entre 70 i 74 anys, i que potser fora útil estudiar estadísticament, i fins i tot interrogar personalment, per saber com ho han viscut. Els resultats foren potser d'interès per a les actuals generacions adultes joves, que semblen anar pel camí d'emular les seves àvies. O caldria millor dir "la generació de les seves àvies" perquè potser un dels problemes d'aquesta generació haurà estat el no arribar mai a ser àvia. En tot cas, el tema es mereix un estudi.

El baix nivell d'aquesta fecunditat planteja l'interès general, per a no dir-ne immodestament universal, del que a continuació es presenta: la reproducció de les generacions catalanes. Si es pot demostrar que amb una fecunditat tan feble i amb una mortalitat no especialment privilegiada la població catalana hauria pogut de tota manera mantenir els seus efectius, això voldrà dir que cap població moderna haurà estat mai en perill real de no perpetuar-se. En tot cas, no per raons de baixa fecunditat.

3. LA REPRODUCCIÓ

Per veure ben clarament la possibilitat de creixement o descens d'una població ... el mètode més pràctic és el proposat per Kuzcynski per veure quantes noies arribaran a ésser mares per 1000 mares actuals.(...) S'ha de prendre per base naturalment, que la natalitat i la mortalitat actuals romanin constants, *suposició que és difícil que es realitzi* ¹ .

Josep A. VANDELLOS (1935)

"On ne doit pas, même en période de relative stabilité, juger de l'avenir sur une période trop limitée, influencée en bien ou en mal par des circonstances; on doit encore moins supposer le maintien futur au niveau actuel d'indices qui sont en pleine évolution. Or, l'emploi du taux net de reproduction classique conduit à une contradiction de ce genre: on juge que l'avenir d'une population est compromis parce que ce taux est inférieur à 1, comme s'il était nécessaire que ce taux soit supérieur à 1 pour qu'une population se maintienne; mais ce n'est nécessaire que si la mortalité ne change pas; si l'on veut donc juger si la fécondité actuelle est ou non suffisante pour que la population se maintienne, il faut faire intervenir une autre caractéristique de la situation actuelle, la baisse continue de la mortalité. C'est parce qu'il en tient compte que le taux de reproduction des années vécues est mieux adapté aux conditions les plus couramment rencontrées"

Louis HENRY (1965)

¹ Catalunya, poble decadent, p.87. Les cursives són meves.

El tema de la reproducció² em planteja un problema singular quan cada any, com professora d'anàlisi demogràfica, haig de confeir un programa que ordeni de forma lògica i sistemàtica una sèrie sempre creixent de mètodes i procediments que deuen la seva existència a les respostes heterogènies de la professió davant la diversitat de problemes que en diferents moments ha hagut de resoldre.

Afegint-se al dilema de per on començar el programa, si pels fenòmens o per les estructures, la qüestió d'on situar el tractament de la reproducció m'ha induït més d'una vegada a abandonar l'enfocament metodològic, que jo prefereixo, en favor de l'enfocament temàtic. Almenys, en aquesta òptica concreta però pedagògicament limitativa (perquè circumscriu determinats mètodes a determinats temes), la reproducció troba un lloc tot natural darrera la mortalitat i la fecunditat, abans de les migracions. En canvi, dins d'un programa abstracte i per tant més aplicable a una gran diversitat de fenòmens, que insisteixi més en el mètode que en l'especificitat del tema al que s'aplica, la reproducció resulta difícil d'encabir. De fet, mentre l'anàlisi demogràfica s'ocupa principalment, com el seu nom ho indica³, en desembolicar les manifestacions dels diferents fenòmens per tal de descriure'ls a l'"estat pur", la reproducció m'obliga a dedicar-li un capítol, darrera el que tracta extensament de les interferències entre fenòmens, en el qual, sota el flamant títol "La combinació de fenòmens", hi figura pràcticament tota sola⁴.

Quin problema de la professió va venir doncs a resoldre aquest singular concepte, la reproducció, que en lloc d'analitzar fenòmens

² Els indicadors tradicionals de reproducció són dos: la taxa bruta de reproducció R, o nombre mitjà de filles per dona, i Ro, o nombre mitjà de filles per dona que arriben a edat de maternitat. En termes del moment

$$R = 0,488 * \sum f_{x,x+1} \quad i \quad Ro = 0,488 \sum f_{x,x+1} * l_{x+0,5}/l_0$$

essent $f_{x, x+1}$ les taxes de fecunditat per edats i $l_{x+0,5}/l_0$ les probabilitats de supervivència a cada edat i 0,488 la probabilitat d'aparició d'un naixement de sexe femení, considerada constant. També, per aproximació

$$Ro = R * l_x / l_0$$

essent x l'edat mitjana a la maternitat.

En endavant, el terme reproducció designarà la reproducció neta si no s'especifica altra cosa.

³ Segons el Diccionari de la Llengua Catalana, "anàlisi" és "l'examen de les parts constituents d'un tot".

⁴ Podria parlar-se també, en aquest capítol, de les taules de sortida múltiple, que també combinen fenòmens; es tracta, però, de fenòmens afins (dos tipus diferents de sortida d'observació) i no de fenòmens contraposats, com en el cas de la reproducció.

els sintetitza⁵? Manifestament l'objecte de la seva creació no fou aprofundir el coneixement sobre els fenòmens demogràfics, sinó escenificar-ne les implicacions sobre el creixement, modelitzar l'evolució poblacional a partir de determinades lleis de mortalitat i fecunditat. El progrés d'aquest enfocament durant els anys vint i trenta està relacionat amb la creixent preocupació sobre els efectes d'una davallada de la fecunditat que semblava no tocar mai fons. També es relaciona, des del punt de vista metodològic, amb el desenvolupament de la teoria de les poblacions estables i amb el llavors creixent descrèdit de les taxes brutes de mortalitat i natalitat i de la seva resultant, la taxa de creixement natural o vegetatiu, les quals es veien pertorbades per efectes d'estructura que la desnatalitat, les migracions i l'envelliment feien cada cop més visibles⁶.

Vandellós, que era un home del seu temps i que estava molt al dia en la seva professió, manifesta aquestes tendències i aquestes preocupacions quan fa en la seva obra contínua referència als efectes de l'estructura per edats sobre el creixement vegetatiu i quan raona molt sovint en termes de models teòrics i, en particular, de poblacions estacionàries. L'encís de les poblacions teòriques, que tan bé podien adaptar-se a les teories d'història dels pobles a les que ell adheria, el portà a considerar la realitat com una simple desviació més o menys accidental respecte del model, tot i saber que les condicions del model, com deia ell mateix en la cita que encapçala aquest capítol, eren *una suposició que és difícil que es realitzi*.

En aquest sentit, les crítiques que es podrien fer a Vandellós quan preveu el futur de la població catalana a partir d'estimacions d'indicadors de reproducció fetes poc abans de 1935, crítiques que per altra banda ja he anticipat des de la introducció, són les que se solen adreçar als qui treballen amb models: els defectes d'alimentació del model (p.e., aplicar nivells de mortalitat inadequats), l'oblit de factors essencials en la seva construcció (p.e., l'allargament de l'esperança de vida o l'"adopció" de migrants), el força-

⁵ La singularitat de la reproducció dins de l'anàlisi demogràfica s'estén a la terminologia: és denomina taxa *bruta* de reproducció el que és un indicador pràcticament pur de fecunditat i taxa *neta* la que dóna una mesura "híbrida" de fecunditat i mortalitat.

⁶ Tots dos trets es troben simptomàticament reunits en el treball de Lotka "On the True Rate of Natural Increase as Exemplified by the Population of the United States in 1920" (1925), que marcà una fita en la història de la moderna demografia i aplaní el terreny per a la definició de l'índex de Kuzcynski, o taxa neta de reproducció. Vegeu també, d'aquest darrer autor, "The Balance of Births and Deaths" (1928). De fet, penso ara que el lloc idoni per a l'estudi de la reproducció, en un curs d'anàlisi demogràfica, fóra el capítol de poblacions-model.

ment del model (p.e. assimilant les òptiques transversal i longitudinal) i, sobretot, la interpretació abusiva, com és suposar tendencialment constants els nivells de mortalitat i de fecunditat.

Vandellós no va ser l'únic en incórrer en tot això. De fet, la seva va ser la tònica general d'aquells temps. Potser per això, i davant del desmentit empíric que fou l'evolució demogràfica dels països industrialitzats després de la Segona Guerra Mundial, l'ús dels indicadors de reproducció anà d'un extrem a l'altre, passant de moda tal i com Louis Henry⁷ ja ho feia notar el 1965 en presentar la seva taxa de reproducció dels anys viscuts⁸.

El fet de que avui dia, en ple *baby-bust*⁹ als països desenvolupats, la moda hagi girat de nou i es torni a parlar, en termes renovats¹⁰, de reproducció, reemplaçament o substitució de les generacions, em confirma que aquest tipus de mesura planeja sempre en companyia del fantasma de la despoblació.

Que s'hagi fet, s'estigui fent i es pugui fer encara un ús abusiu dels indicadors de reproducció no vol dir, però, que aquests no puguin ser útils si són emprats correctament. Això exclou, des del meu punt de vista, la seva ja tradicional i quasi exclusiva aplicació en els terrenys de la prospectiva demogràfica; em sembla, en canvi, que tot el que no poden dir sobre el futur ho poden dir, i molt bé, sobre el present i sobre el passat. Les taxes de reproducció del moment són un excel·lent indicador de conjuntura pel que fa a la "fecunditat útil". Les taxes de reproducció de generacions, encara més, donen no sols la descripció i la mesura de la forma en que les generacions s'han seguit i s'han substituït, facilitant interessants composicions històriques, sinó que també permeten copsar situa-

⁷ "Les taux de reproduction du moment, objet d'un engouement excessif entre les deux guerres, ne jouent plus qu'un rôle assez mince en démographie; leur discrédit s'étend aux taux de reproduction des générations, ce qui est un peu paradoxal à une époque où l'analyse longitudinale est en plein éssor". Op. cit.

⁸ Aquest indicador (R_a) que només té sentit en anàlisi longitudinal, no medeix la substitució de persones a una edat determinada, com ho fa R_0 , sinó la substitució del total d'anys viscuts per una generació. Així

$$R_a = R_0 * e_0^f / e_0^m$$

essent e_0^m l'esperança de vida en néixer de la generació mare i e_0^f l'esperança de vida en néixer (mitjana) de les generacions filles. Obviament, en cas de mortalitat estacionària $R_a = R_0$

⁹ Terme oposat a "baby-boom" utilitzat principalment pels qui, com jo, adhereixen a algun tipus d'explicació cíclica de la fecunditat.

¹⁰ Actualment, donat el feble nivell de la mortalitat, es sol considerar aquesta com invariable i es juga exclusivament amb el nivell de fecunditat. Així, en lloc de situar el llistó en un $R_0=1$ es sol fixar en un $ISF=2,15$. L'enfocament bàsic és, però, el mateix.

cions humanes que són posades en relleu per uns indicadors que, tot i denominar-se taxes, no s'expressen en tants per cent ni per mil, sinó en *tantes* filles per *una* mare. En aquest sentit em sembla sorprenent que la interpretació dels indicadors de reproducció es faci sempre en el sentit del creixement de la població o de la puresa ètnica i mai en el sentit dels problemes humans que deixen traspuar¹¹. Molt em plauria que el present treball contribuís, per poc que fos, a un canvi d'òptica en aquest sentit.

Com ja he exposat llargament des del capítol introductori, les dades sobre la reproducció que exposo i analitzo en el present capítol havien de representar, en un principi, la conclusió d'aquest treball i respondre al repte de mostrar que, malgrat la feblesa de la fecunditat i la importància de la mortalitat a Catalunya, tot i en absència d'immigració la seva població no hauria mai decrescut.

L'empresa era arriscada, i no tant per l'evidència de les dades aportades per Vandellós, com per la magnitud aclaparadora de les que havien estat publicades per l'INE, anys més tard.

En realitat, Vandellós no va arribar a demostrar mai que la reproducció a Catalunya, en els moments en que ell escrivia, fos globalment insuficient, però en transmetia una forta convicció basada en diversos indicis, alguns d'ells obtinguts de manera força enginyosa. Així, a partir de les esqueles mortuòries de dones casades i vídues publicades a "La Vanguardia" entre 1920 i 1932, calcula que 5.856 dones havien deixat 13.007 fills vius, és a dir, un promig de 2,25 fills per dona. I en conclou: "Com que molts d'aquests fills que sobreviuen a llurs mares són solters i una part d'ells no es troben encara en edat de contraure matrimoni, és segur que en

¹¹Les úniques cites que he trobat en aquest sentit són les meves pròpies. Heus-ne ací una de recent, de les més inflamades: "Las personas que se hallan en edad fecunda, en España y en Europa, vienen rehuyendo reiteradamente el cumplimiento del deber reproductivo que la cultura y la tradición les inculcaron abierta o veladamente desde la infancia, y ello a riesgo de trancar, con su inhibición o su retardo, no el crecimiento de la población, sino la prolongación de las propias líneas de parentesco que les dieron su ser y su identidad y que debieran garantizar su presencia simbólica en el futuro. Cuando esto sucede, puede suponerse que algo grave está ocurriendo. (...) Los mecanismos espontáneos de recuperación pueden llegar demasiado tarde en las biografías de algunas personas. Ello es cierto en el terreno profesional, en el que se ha llegado a hablar de "generaciones perdidas" (...) Lo mismo puede ocurrir, y estamos cerca de que ocurra, a nivel reproductivo. La vida fecunda no es ilimitada, sino que abarca, por razones biológicas y culturales, una franja de edad reducida. Las "generaciones perdidas" que han traducido en su comportamiento reproductivo todas las dificultades de la última década, alcanzarán pronto edades en que todo retraso se convertirá en inhibición definitiva. Y ello sería lamentable tanto desde el punto de vista demográfico como desde el punto de vista humano." La población de España en el contexto europeo (1989), p.9-10.

les classes burgeses a Catalunya ha d'anar minvant el nombre de matrimonis, és a dir que les noves generacions van essent en nombre inferior a les anteriors. Cal només pensar, també, en els burgesos que no es casen per a veure com és d'insignificant aquella mitjana de 2,25 fills que sobreviuen a llurs mares"(p.69).

Més endavant, després de presentar el mètode de Kuzcynski, que exigeix l'ús de taules de mortalitat per a la seva aplicació, continua: "Un altre sistema menys precís que es pot utilitzar, com ho ha fet Gini, consisteix en contraposar el nombre de persones que en el cens s'han trobat que tenen de 20 a 30 anys amb el nombre anual mitjà de naixements que s'obté en els darrers dos anys. Tenint en compte els efectes de la guerra aquest càlcul ha estat efectuat només amb les dones. Es divideix el nombre de les dones entre 20 i 30 anys pel nombre mitjà anual dels naixements multiplicat per 10, i s'obtindrà així la supervivència que haurien de tenir les dones nascudes perquè al cap de 20-30 anys poguem obtenir contingents idèntics als actuals. Si comparem aquests coeficients amb els de les taules de mortalitat, trobarem que la població de molts països sofreix ja virtualment una disminució. (...) Si prenem la població dels dos sexes utilitzant les dades del Cens de 1920 i la dividim pel nombre mitjà dels naixements en el bienni 1932-1933, trobem per Catalunya un coeficient de supervivència de 0,792 i per a la resta d'Espanya de 0,529. Queda ben evident que encara que el veritable coeficient que trobéssim en les taules de mortalitat fos bastant més elevat a la resta d'Espanya que a Catalunya, li quedaria sempre un marge molt més gran de creixement que no al nostre poble. Si efectuem el càlcul només per les dones utilitzant el mateix cens i les naixences del bienni 1929-1930, trobem un coeficient de supervivència necessari per a mantenir la població femenina de 0,807 per Catalunya i de 0,539 per la resta d'Espanya". Per concloure finalment: "Es molt difícil de saber si el coeficient que ens donaria una taula de mortalitat pròpia fóra inferior o superior al que hem trobat per Catalunya, però no és de creure que en tot cas el superés gaire, és a dir, que *si la població catalana no havia encara començat la seva disminució, no n'estaria gaire allunyada* i que, en canvi, la resta d'Espanya es trobaria en plena capacitat de creixement".¹²

¹² Op. Cit. p.87-88 i 89. I en la seva obsessió per distingir els autèntics catalans dels que no ho són, afegix: "Si efectuéssim aquests càlculs tenint en compte només la població autòctona de Catalunya, recordant el que hem dit respecte de la diferent natalitat d'aquesta i dels sectors immigratori, és evident que el coeficient de supervivència que ens caldria per a mantenir la població actual seria bastant més elevat del que obtindríem en les taules de mortalitat",(p.89-90).

Si oblidem l'autèntic "salt mortal" que he indicat en cursives (pel que s'assimila una situació conjuntural amb prou feines apuntada a l'inici de la disminució de la població), hem de reconèixer que Vandellós tenia una molt bona percepció de dimensions desconegudes, com bé ho demostra igualment en altres ocasions¹³. Efectivament, segons les nostres taules de mortalitat per a 1930 la supervivència als 25 anys era de 0.736 a Espanya i 0.799 a Catalunya, per ambdós sexes, i 0.746 a Espanya i 0.810 a Catalunya per al sexe femení, és a dir, lleugerament superiors als límits per ell calculats en el cas de Catalunya i amb un escreix considerable en el cas d'Espanya, malgrat una supervivència sensiblement inferior a la catalana. Ara bé, si en lloc de considerar la mortalitat de 1930 considerem la que ha conegut, històricament, la generació nascuda el 1930, els coeficients de supervivència hauran estat de 0,767 i 0.834, per a Espanya i Catalunya, per ambdós sexes, i 0.787 i 0.846, per a Espanya i Catalunya, respectivament, per al sexe femení. Des d'aquesta òptica, que correspon molt més a l'esperit del mètode exposat per Vandellós, el superàvit respecte del que ell considerava necessari per a assegurar la reproducció de les generacions hauria estat amplament suficient¹⁴.

Contradir, doncs, la visió pessimista de Vandellós no hauria estat en principi gaire difícil sobre la base dels seus propis càlculs, si no fos pels esdeveniments traumàtics que van venir després.

¹³ Així, p.e. en "La Immigració..." (p.35) diu: "L'actual coeficient de mortalitat de Catalunya, el 13,5 per 1000 el 1933, significa que moren 1/74 de la població, ço que ens donaria una durada mitjana de vida de 74 anys, evidentment exageradíssima i que no correspon a la realitat. Si el coeficient tornés a pujar fins al 18 per 1000, que és el que es considera enraonat per a una població estacionària... etc.etc." Encara que no diu segons quin criteri tria, entre les infinites poblacions estacionàries possibles, la que tindria un 18 per mil de mortalitat, resulta que aquest nivell correspon a una esperança de vida en néixer de 55,5 anys i mig que és, exactament, la que segons les nostres taules hi havia l'any 1933 (54 anys el 1930, 57 anys el 1935), cosa que, no obstant, Vandellós no podia més que intuir. Allà on no encertava, en canvi, era en la seva visió pessimista del futur: l'esperança de vida en néixer de 74 anys, que ell considerava evidentment exageradíssima, ha estat, aproximadament, la que hauran conegut les nenes "reemplaçants" que naixien mentre ell ho escrivia (per a les generacions femenines 1931-1935, $e_0=72,9$, per a les nascudes en 1936-1940, $e_0=75,4$).

¹⁴ De fet, i curiosament, les aproximacions que fa en els seus càlculs tenen l'efecte de sobreestimar la reproducció. Utilitzant com base de l'estimació el Cens de 1920 i no el de 1930 (del què no disposava), quan la població havia mentrestant crescut en gairebé 450.000 persones, i considerant que les mares tenien entre 20 i 30 anys quan l'edat mitjana a la maternitat era pràcticament de 30 anys, resultaria, com ho acabem de dir, que el coeficient de substitució per a l'any 1930 fóra lleugerament superior a la unitat. En canvi, a partir de les dades més precises de que jo he pogut disposar, resulta que la taxa de reproducció neta de l'any 1930 és tant sols de 0.876.

En matèria de reproducció, les primeres dades mai aparegudes a Espanya són les que figuren en la ja esmentada publicació de l'INE "Tasas de Reproducción" (1966), i corresponen al període 1922-1950. Les reproduïxo a continuació per a les quatre províncies catalanes, acompanyades de les províncies de referència ja presentades en anteriors capítols; convindrem en que aquestes dades donen de la reproducció catalana dels anys trenta i quaranta una visió tremenda.

Observat però de més a prop sembla, encara que no està especificat clarament en la publicació de l'INE, que totes les taxes netes de reproducció a nivell provincial van ser calculades amb la mateixa llei de mortalitat per a cada moment, la del conjunt espanyol. Això va contribuir a retallar considerablement els nivells de reproducció neta de totes les províncies amb mortalitat inferior a la mitjana, mentre augmentava els de les províncies de forta mortalitat¹⁵. Per aquesta raó, en el cas de les quatre províncies catalanes les taxes de reproducció neta que forneix l'INE resulten exageradament baixes, com ho mostra la comparació amb les que he calculat per a Catalunya i que, anticipant resultats, presento a la darrera línia de la taula.

TAULA 3.1. Taxes netes de reproducció(1922-1950)

<u>Província</u>	<u>1922</u>	<u>1925</u>	<u>1930</u>	<u>1935</u>	<u>1940</u>	<u>1945</u>	<u>1950</u>
Barcelona	0.770	0.817	0.770	0.671	0.675	0.672	0.705
Girona	0.868	0.886	0.880	0.729	0.657	0.619	0.795
Lleida	0.995	0.988	1.017	0.869	0.674	0.794	0.869
Tarragona	0.809	0.767	0.847	0.723	0.746	0.771	0.789
Balears	0.840	0.886	0.896	0.805	0.701	0.753	0.728
Castelló	1.091	0.973	1.019	0.860	0.926	0.843	0.864
Madrid	0.936	0.980	1.016	0.880	0.921	0.830	0.794
Biscaia	1.178	1.209	1.135	0.852	0.721	0.849	0.875
Badajoz	1.368	1.406	1.422	1.491	1.334	1.355	1.178
Zamora	1.391	1.367	1.514	1.526	1.394	1.475	1.372
<u>Catalunya</u>	0.914	0.947	0.876	0.777	0.758	0.748	0.763

Font: INE, op cit, p. 40, per a les dades provincials.
Elaboració pròpia per a Catalunya.

¹⁵ Heus ací un exemple del que més amunt denominava "mala alimentació del model". De fet, partint d'una mortalitat falsament uniforme, la comparació provincial de la reproducció neta esdevé així impossible, convertint-se en una versió emmascarada de comparació entre nivells de fecunditat. En tal cas, hauria resultat més útil publicar directament les sempre desconegudes taxes de fecunditat provincials per al mateix període.

Les taxes de reproducció neta per a Catalunya les he calculades amb la mateixa informació de fecunditat que va utilitzar l'INE i amb taules de mortalitat pròpies de Catalunya.

S'observarà que en les dades de l'INE les províncies catalanes presenten valors gairebé sempre més baixos i fins i tot molt més baixos, que els de Catalunya que jo he calculat. La discrepància rau, exclusivament, en les diferències de mortalitat entre Catalunya i Espanya, no considerades en les taxes calculades per l'INE.

La informació que ara aporto sobre la reproducció de les generacions catalanes 1856-1960 i la dels moments històrics en que aquestes han viscut és doncs una informació de primera mà, que encara que en la seva forma resulti molt senzilla, no ha pogut veure la llum en el passat degut a l'exigència d'un difícilment previ de la mortalitat i de la fecunditat a Catalunya durant els passats 130 anys, operació que potser haurà cansat l'atenció del lector en els capítols precedents.

Després d'haver estudiat la mortalitat i la fecunditat per moments i per generacions, he calculat, segons que em proposava, els tres indicadors clàssics de reproducció: bruta (R) i neta (R_0), els quals he completat amb l'indicador d'Henry o taxa de reproducció dels anys viscuts (R_a), que integra el ritme d'allargament de l'esperança de vida i és l'únic que pot estrictament relacionar-se amb l'evolució dels efectius de la població.

Quan seguidament m'he decidit a ampliar el treball considerant altres possibilitats, tals com l'estudi de la reproducció de la població d'edat activa i de la reproducció ampliada de la població (incloent les migracions), tot el qual es presenta en la segona part d'aquest treball, m'he adonat d'un punt que té la seva importància per a qui tracta, com era el meu cas, de guanyar una mena d'aposta: els indicadors de reproducció no són idèntics per als dos sexes i, normalment, el sexe masculí coneix nivells de reproducció (relació fills/pares) més elevats que el femení¹⁶. He volgut doncs calcular, o més aviat estimar, els indicadors de reproducció masculina i, combinant-los amb els del sexe oposat, construir un indicador únic aplicable a tots dos sexes.

Finalment, la longitud de la sèrie històrica disponible i els cicles observats en les descendències de les generacions m'ha portat a

¹⁶ El propi Kuzcynski havia constatat que a França, per al període 1920-1923, la taxa de reproducció femenina era de $R_0 = 0.977$ mentre que l'equivalent masculina era de $R_0^h = 1.194$, és a dir, un 22.21% superior. Vegeu Fertility and Reproduction p.59-62.

combinar-les en "nissagues" o "dinasties" què en alguns casos comprenen fins cinc graons diferents (o quatre intervals intergeneracionals), donant del manteniment de les línies de descendència una idea més propera a la realitat del que pot donar la comparació de les generacions mares i filles considerades de dos en dos.

La temptació és gran de perllongar a l'infinit la relació numèrica observada entre dos generacions consecutives d'ascendents i descendents, bé sigui pel que fa als efectius en néixer, els efectius a qualsevol altra edat o el conjunt dels anys viscuts, conduint a la visió d'escenaris futurs tan sovint desolats com atapaïts. Aquest tipus d'extrapolació només té interès si es vol caracteritzar de manera dramàtica una conjuntura determinada, però no per a preveure el futur, perquè molt probablement a l'etapa següent de la trajectòria del linatge les coses canviaran. Fins i tot una teoria que actualment té molta acceptació, la d'Easterlin¹⁷, pretén, amb una bona argumentació que recorda força la de la clàssica llei de bronze dels salaris, que la fluctuació és la norma, i que les generacions que són fruit d'una feble reproducció dels seus pares tendiran a ser prolífiques en el seu dia i vice-versa. Les dades de fecunditat i de reproducció de Catalunya, tal com resulten de les nostres elaboracions, haurien de fer, de tan cícliques, les delícies del professor Easterlin. Com hem vist en el capítol anterior, les cohorts femenines 1916-1920, que han estat segurament les menys fecundes de la nostra història, han estat les mares de les dones nascudes en els anys quaranta, que hauran mostrat els índexs reproductius més elevats del segle.

Els humans, contràriament al que es dona amb una certa freqüència en el regne animal, no moren immediatament després de culminar llur tasca reproductiva. Així, quan alguna cohort, per la raó que sigui, es reprodueix amb eufòria o amb parsimònia, sol tenir temps suficient per veure els seus fills inclinar-se cap a l'altre plat de la balança. La presència simultània, en el sí de la població, d'un nombre creixent de generacions (en el sentit tradicional de la paraula) pertanyent a les mateixes línies de parentiu actua com amortiguador de les fluctuacions pel que fa als efectius totals de membres de la família i, per extensió, del conjunt de la població. Això és, en bona part, el que pretenc mostrar amb la construcció de "nissagues" o "dinasties".

Exposo doncs, a continuació, els aspectes tècnics d'aquestes elaboracions, abans de passar a l'anàlisi dels resultats.

¹⁷ "The Fertility Revolution. A Supply-Demand Analysis".

Metodologia

Les operacions realitzades s'exposen en l'ordre següent:

1. Les taxes brutes de reproducció
2. Les taxes netes de reproducció
3. Les taxes de reproducció dels anys viscuts i dels anys actius.
4. Les nissagues o seqüències multi-generacionals.

1. Les taxes brutes de reproducció

Les taxes brutes de reproducció (R), o nombre mig de filles per dona, s'han calculat, segons es tracti d'indicadors del moment o de generació, aplicant el coeficient 0,488 (o probabilitat de que un noutat sigui de sexe femení) als indicadors sintètics de fecunditat (ISF) i a les descendències finals de les generacions (D) que figuren respectivament a les Taules 2.8 i 2.9.

A continuació, a partir d'aquests valors de R, que, ho recordarem, només prenen en consideració el sexe femení, hem calculat o estimat una sèrie paral·lela de R^h , o taxa de reproducció masculina. Finalment s'han sintetitzat totes dues sèries en un R^t , o taxa de reproducció del total de la població.

Les taxes brutes de reproducció masculines s'han estimat partint de les úniques dades de fecunditat masculina de que podíem disposar (Espanya 1930-1980, Catalunya 1975-1985) i d'una magnitud que ens ha servit d'estimador: la relació de masculinitat de la població en edat de plena fecunditat. Vegem-ho.

En primer lloc s'han calculat les taxes específiques de fecunditat masculina ($f^h_{x,x+5}$), l'índex sintètic de fecunditat masculí ($ISF^h = 5 \sum f^h_{x,x+5}$) i la taxa de reproducció masculina ($R^h = 0.512 ISF^h$), a partir de les dades següents: per a Espanya, les xifres censals de població masculina per grups quinquennals d'edats dels anys 1930, 1940, 1950, 1960, 1970 i 1980 i els naixements registrats segons l'edat del pare¹⁸ en els dos anys situats a cavall de les dites dates; per a Catalunya, les dades corresponents al Cens de 1980 i als Padrons de 1975 i 1985. A partir d'aquests valors, s'han calculat, per a cadascuna de les dates, les relacions entre R^h i R, és a dir, entre taxes brutes de reproducció de cada sexe¹⁹.

¹⁸ Movimiento Natural de la Población de España, anys de referència; les primeres dades publicades són de 1922.

¹⁹ Per a 1940, la reproducció femenina s'ha recalculat sobre la base dels naixements del període 1940-1941, que no coincideix amb la que apareix al llarg del treball, calculada per A.Sáez sobre les dades de 1940 i que hem conservat.

A continuació, hem investigat el grau d'associació entre les relacions R^h/R (en endavant SRM, sobre-reproducció masculina) i els factors que, teòricament, les determinen: la *ratio* entre els efectius dels dos sexes i les relacions de les edats mitjanes a la paternitat i a la maternitat²⁰. La primera associació, calculada per als *ratios* de diverses combinacions d'edats masculines i femenines, ha resultat molt elevada ($r=0,962$) quan s'utilitza la relació numèrica entre les dones de 20-39 anys i els homes de 25-44, com ho mostren les dades de la taula 3.2 i el Gràfic 3.1.

TAULA 3.2. Sobre-reproducció masculina (SRM) i Relació numèrica entre els sexes (RNS). Catalunya i Espanya

	Espanya		Catalunya	
	SRM	RNS	SRM	RNS
1930	122,95	121,01	-	-
1940	125,99	122,11	-	-
1950	125,08	120,57	-	-
1960	112,40	108,95	-	-
1970	107,59	103,27	-	-
1975	-	-	105,39	100,90
1980	108,97	108,81	107,35	106,26
1985	-	-	107,00	105,53

Font: Elaboració pròpia

L'associació amb la relació d'edats mitjanes a la paternitat/maternitat ha resultat menys concloent ($r=0,811$). Considerant, a més, que la relació de les edats mitjanes a la paternitat i a la maternitat només actua sobre la SRM pel biaix de la relació de masculinitat (ella mateixa molt més explicativa) i, sobretot, que es calcula a partir d'unes dades de fecunditat masculina que precisament tractem d'estimar, mentre que, en canvi, la relació numèrica entre els sexes (en endavant RNS) és una magnitud a l'abast, hem decidit, òbviament, utilitzar com estimador de la SRM aquesta darrera variable²¹.

El Gràfic 3.2, per altra banda, mostra l'estreta associació estadística entre RNS i SRM.

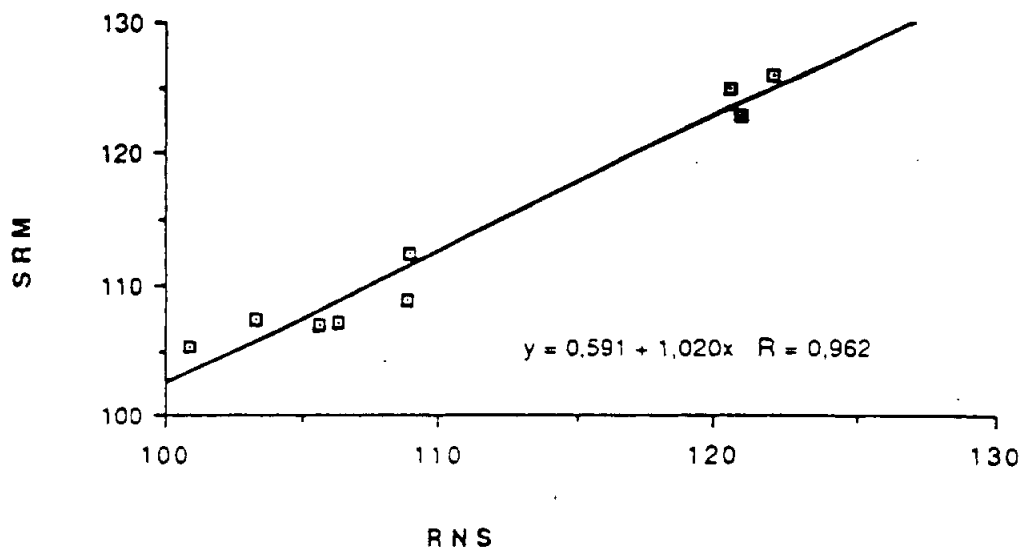
²⁰ Es tracta d'un tema que ha estat molt estudiat, sobretot en l'època d'auge dels indicadors de reproducció. Vegeu nombroses referències a INE, "Tasas de Reproducción".

²¹ Donada la forma en que vé agrupada la població per edats, en el Cens de 1950, la població femenina de 20-39 anys s'ha calculat per semisuma entre la població de 15-34 i la de 25-44 anys.

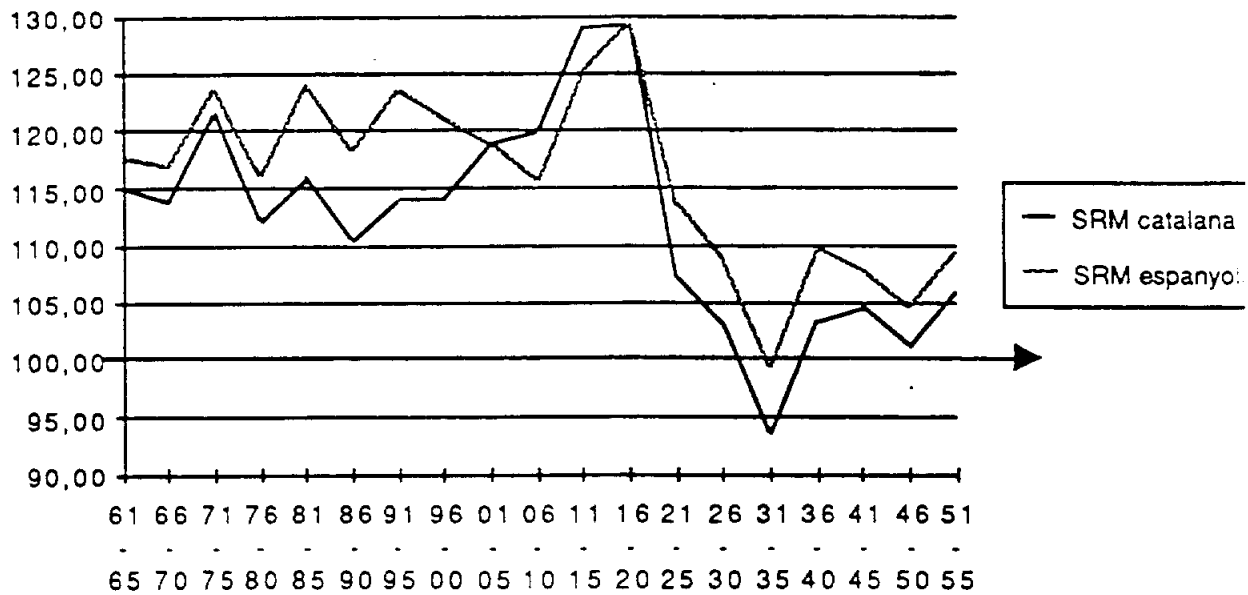
Gràfic 3.1 SOBRE-REPRODUCCIÓ MASCULINA (SRM) I RELACIÓ NUMÈRICA DE SEXES (RNS)

Gràfic 3.2 SOBRE-REPRODUCCIÓ MASCULINA I RELACIÓ NUMÈRICA DE SEXES

Gràfic 3.3 SOBRE-REPRODUCCIO MASCULINA DE LES GENERACIONS

TAULA 3.3 RELACIO NUMERICA DE SEXES (RNS) I SOBRE-REPRODUCCIO MASCULINA (SRM) DE LES GENERACIONS

	CATALUNYA		ESPANYA	
	RNS	SRM	RNS	SRM
1856-1860		115		
1861-1865	112,30	115,12	114,83	117,71
1866-1870	110,95	113,75	114,02	116,88
1871-1875	118,48	121,42	120,55	123,54
1876-1880	109,40	112,17	113,47	116,32
1881-1885	113,02	115,86	121,04	124,04
1886-1890	107,74	110,47	115,40	118,29
1891-1895	111,16	113,96	120,55	123,54
1896-1900	111,36	114,16	118,12	121,06
1901-1905	115,95	118,85	115,98	118,88
1906-1910	117,06	119,98	112,91	115,75
1911-1915	125,91	129,01	122,07	125,09
1916-1920	126,15	129,25	126,09	129,19
1921-1925	104,44	107,11	110,71	113,50
1926-1930	100,27	102,86	105,93	108,62
1931-1935	91,10	93,50	96,96	99,48
1936-1940	100,66	103,25	107,07	109,79
1941-1945	102,06	104,68	105,13	107,82
1946-1950	98,55	101,10	102,00	104,62
1951-1955	103,49	106,14	106,73	109,45
1956-1960		106		

Font: Elaboració pròpia sobre Taula IV.2.1 (Annex) i Taula 3.2.

TAULA 3-4 CALCULS DE LES TAXES DE REPRODUCCIO MASCULINES DE CATALUNYA

GENERACIONS	R fem.	lambda	R masc.	S35/S0	Ro masc.	Ratio	Ra masc.
1856-1860	1,901	1,150	2,186	,39868	0,872	1,407	1,226
1861-1865	1,806	1,151	2,079	,40007	0,832	1,462	1,215
1866-1870	1,715	1,137	1,951	,43508	0,849	1,423	1,207
1871-1875	1,629	1,214	1,977	,45495	0,900	1,467	1,319
1876-1880	1,543	1,122	1,730	,47550	0,823	1,482	1,220
1881-1885	1,448	1,159	1,677	,48697	0,817	1,481	1,210
1886-1890	1,329	1,105	1,468	,51868	0,761	1,503	1,144
1891-1895	1,202	1,140	1,370	,54169	0,742	1,548	1,148
1896-1900	1,085	1,142	1,238	,56475	0,699	1,535	1,074
1901-1905	1,000	1,189	1,189	,59726	0,710	1,476	1,048
1906-1910	0,947	1,200	1,136	,62651	0,712	1,423	1,013
1911-1915	0,867	1,290	1,118	,65938	0,738	1,407	1,037
1916-1920	0,851	1,293	1,099	,67292	0,740	1,412	1,044
1921-1925	0,954	1,071	1,021	,73689	0,753	1,320	0,994
1926-1930	1,068	1,029	1,098	,79408	0,872	1,300	1,134
1931-1935	1,130	0,935	1,056	,82240	0,868	1,266	1,100
1936-1940	1,132	1,032	1,169	,83838	0,980	1,233	1,208
1941-1945	1,111	1,047	1,162	,86705	1,008	1,200	1,209
1946-1950	1,059	1,011	1,070	,90250	0,966	1,167	1,127
1951-1955	0,989	1,061	1,050	,92280	0,969	1,133	1,098
1955-1960	0,962	1,060	1,020	,93541	0,954	1,100	1,049

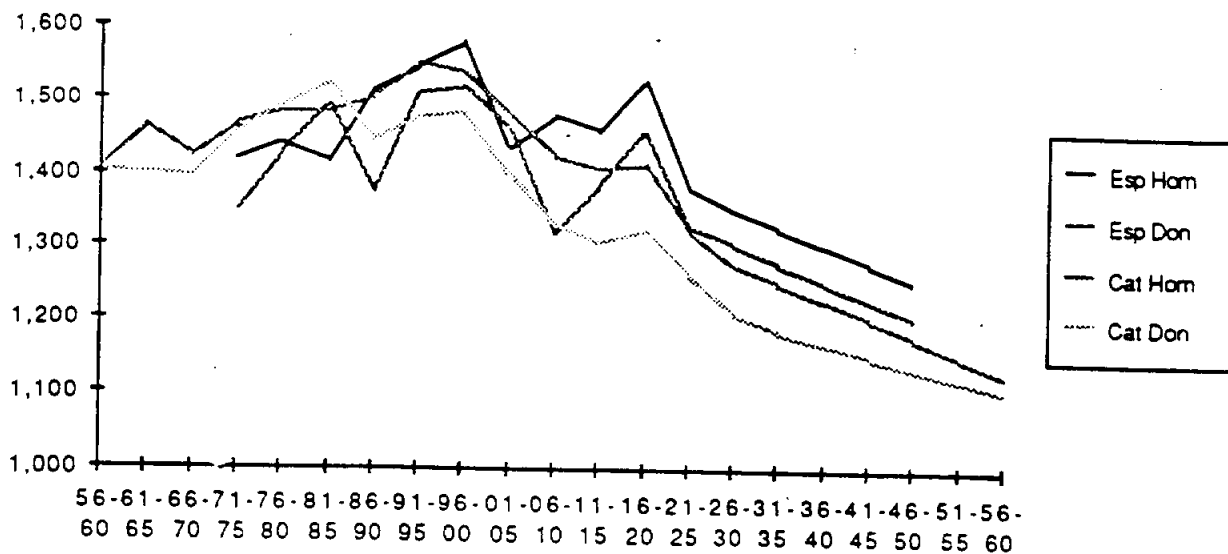
Font: Elaboració pròpia sobre dades Taula III.1.2 Annex, Taula 3-3, Taula I.2.5 Annex i Taula 3-6.

TAULA 3-5 CALCULS DE LES TAXES DE REPRODUCCIO MASCULINES D'ESPANYA

GENERACIONS	R fem.	SRM	R masc.	S35/S0	Ro masc.	Ratio	Ra masc.
1871-1875	2,201	1,235	2,719	,45495	1,237	1,416	1,752
1876-1880	2,137	1,163	2,485	,47550	1,182	1,440	1,702
1881-1885	2,038	1,240	2,528	,48697	1,231	1,415	1,741
1886-1890	1,928	1,183	2,280	,51868	1,183	1,512	1,788
1891-1895	1,804	1,235	2,228	,54169	1,207	1,545	1,864
1896-1900	1,655	1,211	2,003	,56475	1,131	1,578	1,785
1901-1905	1,539	1,189	1,829	,59726	1,092	1,434	1,566
1906-1910	1,447	1,158	1,674	,62651	1,049	1,476	1,548
1911-1915	1,351	1,251	1,690	,65938	1,114	1,455	1,622
1916-1920	1,254	1,292	1,619	,67292	1,090	1,526	1,663
1921-1925	1,219	1,135	1,383	,73689	1,019	1,380	1,407
1926-1930	1,264	1,086	1,373	,79408	1,090	1,350	1,472
1931-1935	1,296	0,995	1,289	,82240	1,060	1,325	1,405
1936-1940	1,266	1,098	1,390	,83838	1,165	1,300	1,515
1941-1945	1,223	1,078	1,318	,86705	1,143	1,275	1,457
1946-1950	1,206	1,046	1,261	,90250	1,138	1,250	1,423

Font: Elaboració pròpia sobre dades Taula III.1.3 Annex, Taula 3-3, Taula I.2.5 Annex i Taula 3-6.

Gràfic 3.4 RATIOS [e(o)filles] / [e(o)mares]

TAULA 3-6 RATIOS [e(·)filles]/[e(o)mares] D'INCREMENT INTERGENERACIONAL D'ESPERANÇA DE VIDA

	ESPANYA		CATALUNYA	
	Homes	Dones	Homes	Dones
56-60	-	-	1,407	1,404
61-65	-	-	1,462	1,399
66-70	-	-	1,423	1,393
71-75	1,416	1,348	1,467	1,453
76-80	1,440	1,425	1,482	1,490
81-85	1,415	1,492	1,481	1,523
86-90	1,512	1,373	1,503	1,443
91-95	1,545	1,508	1,548	1,473
96-00	1,578	1,517	1,535	1,482
01-05	1,434	1,458	1,476	1,399
06-10	1,476	1,317	1,423	1,331
11-15	1,455	1,384	1,407	1,304
16-20	1,526	1,456	1,412	1,322
21-25	1,380	1,326	1,320	1,259
26-30	1,350	1,300	1,275	1,209
31-35	1,325	1,275	1,250	1,183
36-40	1,300	1,250	1,225	1,167
41-45	1,275	1,225	1,200	1,150
46-50	1,250	1,200	1,175	1,133
51-55	-	-	1,150	1,117
56-60	-	-	1,125	1,100

Font: Elaboració pròpia sobre Taules III.1.2 i III.1.3 Annex.

Aquesta associació estadística es resumeix en l'equació

$$y = 0,591 + 1,020 x$$

essent $y = SRM$ i $x = RNS = D_{20-39}/H_{25-44}$.

Acceptant que la relació establerta en els moments pot assimilar-se a la que es trobaria en les generacions si en tinguéssim la informació, estimarem la fecunditat de les generacions masculines catalanes i espanyoles a partir de les relacions (RNS) existents entre els efectius mitjans d'un grup de generacions masculines (de 25 a 44 anys) i uns efectius mitjans femenins (de 20 a 39 anys) desfasats de 2,5 anys en els temps i calculats per semisuma entre les generacions femenines corresponents a les dels homes i les que són cinc anys més joves. Les RNS i les SRM que en resulten, per aplicació de l'equació presentada més amunt, figuren en la Taula 3.3; les SRM es presenten igualment en el Gràfic 3.3.

Els coeficients de sobre-reproducció masculina (SRM) que he estimat s'aplicaran seguidament a unes taxes brutes de reproducció femenina (R) calculades igualment per promig entre les dels dos grups de generacions femenines en qüestió. Així, la taxa masculina de reproducció serà tant més superior a la femenina quan més minoritaris siguin els homes, durant les edats fecundes, respecte de les dones d'aquelles generacions amb les què, normalment, contreuen matrimoni. Els plantejaments d'aquests càlculs, i de tots els referents als altres indicadors de reproducció masculina que s'exposaran seguidament, figuren en la Taula 3.4 (generacions catalanes) i en la Taula 3.5 (generacions espanyoles).

Finalment, tant per a Catalunya com per a Espanya, les R^t , o taxes brutes de reproducció per a tots dos sexes, s'han calculat aplicant la fórmula $R^t = 0.448 R + 0.512 R^h$.

2. Les taxes netes de reproducció

Tant per a Catalunya com per a Espanya, les taxes netes de reproducció femenines (R_0), masculines (R_0^h), i totals (R_0^t) s'han calculat combinant les lleis de fecunditat amb les corresponents taules de mortalitat. Les femenines s'han calculat per a moments i generacions, i les masculines i totals únicament per a les generacions.

En el cas del sexe femení, aquesta combinació s'ha fet pel mètode clàssic o extens, és a dir

$$R_0 = 0,488 * 5 \sum f_{x,x+5} * l_{x+2,5}/l_0$$

essent f_x , $x+5$ les taxes de fecunditat per grup d'edats quinquennals i $l_{x+2,5}/l_0$ les probabilitats de supervivència a l'edat central de cada grup.

En el cas del sexe masculí, el càlcul s'ha fet pel mètode abreujat, és a dir:

$$R_0^h = R^h * l_x / l_0$$

essent R^h la taxa bruta de reproducció dels homes i l_x / l_0 llur probabilitat de supervivència a l'edat x o edat mitjana a la paternitat, que hem estimat de manera uniforme en 35 anys²².

Finalment, la taxa neta de reproducció per ambdós sexes ha estat calculada, com anteriorment, per una mitjana ponderada dels indicadors masculins i femenins.

3. Les taxes de reproducció dels anys viscuts

Gràcies a la disponibilitat de taules de mortalitat prospectives que abasten fins a meitats del segle XXI²³, he procedit a calcular, per a Espanya i per a Catalunya, els indicadors d'Henry, o taxes de reproducció dels anys viscuts (R_a).

Per la seva pròpia definició: $R_a = R_0 * e_0^f / e_0^m$ (en el cas del sexe femení), essent e_0^m l'esperança de vida en néixer de la generació mare i e_0^f l'esperança de vida en néixer (mitjana) de les generacions filles, aquest indicador només té sentit en anàlisi longitudinal, quan ascendents i descendents tenen esperances de vida distintes.

²² Les edats mitjanes que hem pogut calcular són: per a Espanya 35.12 (1930), 35.09 (1940), 34.66 (1950), 33.87 (1960), 32.58 (1970) i 31.18 (1980) i per a Catalunya 31.20 (1975), 30.60 (1980), 31.30 (1985). Les desviacions respecte de l'edat adoptada (35) només són importants a partir de 1970, però ja en aquesta època la mortalitat havia disminuït tant que les diferències de supervivència entre els 32,5 i els 35 esdevenen molt reduïdes.

²³ Per als indicadors corresponents a les generacions més recents (1930-1960), no disposant de les esperances de vida de llurs infants, nascuts després de 1960, ens hem basat en estimacions del progrés relatiu de l'esperança de vida més enllà de la generació 1960, a partir de l'extrapolació de la tendència observada en les relacions e_0^f / e_0^m (esperança de vida en néixer de les generacions filles i de les generacions mares) de les generacions anteriors, tal com ho il·lustra el Gràfic 3.4., presentat més amunt.

L'indicador s'ha calculat per al sexe femení (mantenint la notació tradicional, R_a), per al sexe masculí (R_a^h) i per a tots dos sexes (R_a^l), per mitjana ponderada dels dos anteriors.

A fi de facilitar alguns comentaris s'han calculat igualment les taxes de reproducció de les generacions a les edats mitjanes aproximades a la maternitat i paternitat, és a dir, 30 anys (R_{30}) per a les dones i 35 anys (R_{35}) per als homes, segons les fórmules

$$R_{30} = R_o * S_{30}^f / S_{30}^m \quad i \quad R_{35}^h = R_o^h * S_{35}^{fills} / S_{35}^{pares}$$

4. Les nissagues o seqüències multi-generacionals

Per a la construcció d'aquestes seqüències s'han combinat els diferents indicadors de generació (R_o , R_{30} i R_{35} , R_a) d'aquelles generacions separades per intervals de 30 anys pel que fa a les dones i de 35 pel que fa als homes. Encara que les filles de les dones d'una mateixa generació neixen en realitat durant un període de 35 anys (i en el cas dels homes, durant un període més llarg encara), i que per altra banda les criatures nascudes un mateix any tenen pares i mares de molt diverses edats, suposarem, per a efectes pràctics, que totes les filles (o fills) d'una mateixa generació neixen alhora, en el moment en que les mares (o pares) tenen l'edat mitjana a la maternitat (o paternitat); d'aquesta manera, s'estableix una relació bi-unívoca entre grups d'ascendents i descendents, que permet relacionar-los de manera clara. Així, suposarem que les dones nascudes el 1856-1860 són les mares de les de 1886-1890, les àvies de les de 1916-1920, les besàvies de les de 1946-1950 i les rebesàvies de les de 1976-1980.

No he realitzat de manera sistemàtica els càlculs per al sexe masculí, per no coincidir exactament les "nissagues" masculines amb les femenines, donat que mares i filles tenen una diferència d'edat d'aproximadament 30 anys, mentre que els pares i els fills són separats per una diferència d'aproximadament 35. No obstant, he fet els càlculs per a algunes seqüències, per tal de donar-les com exemple.

TAULA 3-7 TAXES BRUTES DE REPRODUCCIO. MOMENTS.

Any	Espanya	Catalunya	França
1885	-	2,02	1,62
1890	-	1,92	1,48
1895	-	1,81	1,42
1900	2,30	1,71	1,37
1905	2,27	1,64	1,32
1910	2,16	1,57	1,23
1915	2,06	1,46	0,82
1920	2,02	1,35	1,11
1925	1,90	1,23	1,15
1930	1,77	1,10	1,10
1935	1,57	0,93	1,02
1940	1,45	0,90	0,97
1945	1,39	0,85	1,22
1950	1,20	0,84	1,42
1955	1,22	0,94	1,31
1960	1,35	1,09	1,35
1965	1,43	1,24	1,28
1970	1,41	1,32	1,22
1975	1,33	1,33	0,95
1980	1,13	0,92	0,94
1985	-	0,72	-

TAULA 3-8 TAXES NETES DE REPRODUCCIO. MOMENTS

Any	Espanya	Catalunya	França
1885	-	1,01	1,02
1890	-	1,02	-
1895	-	1,00	0,98
1900	1,21	0,97	-
1905	1,30	1,02	0,97
1910	1,34	1,05	-
1915	1,26	1,02	-
1920	1,22	0,92	-
1925	1,27	0,93	0,94
1930	1,29	0,87	-
1935	1,16	0,77	0,89
1940	1,09	0,75	-
1945	1,13	0,74	1,10
1950	1,04	0,76	-
1955	1,11	0,87	1,26
1960	1,27	1,04	-
1965	1,36	1,19	1,29
1970	1,36	1,28	-
1975	1,28	1,30	-
1980	1,09	0,90	-
1985	-	0,71	-

Font: Elaboració pròpia sobre dades Taula 2.8 [Catalunya i Espanya], Chesnais, JC (1986) [França]

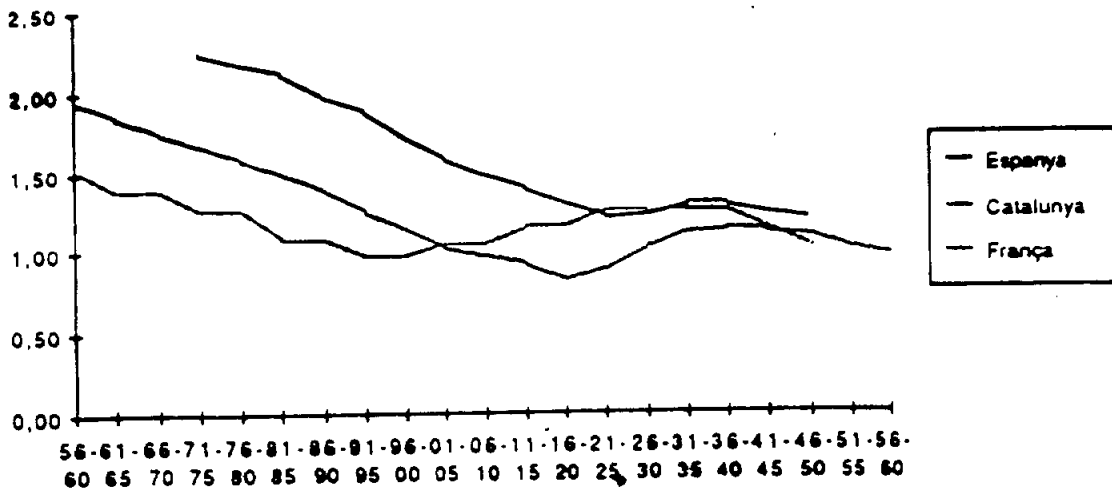
TAULA 3-9 TAXES BRUTES DE REPRODUCCIO DE LES GENERACIONS				
Generacions	Espanya	Catalunya	França	
1856-1860	-	1,95	1,54	
1861-1865	-	1,85	1,40	
1866-1870	-	1,76	"	
1871-1875	2,24	1,67	1,27	
1876-1880	2,17	1,59	"	
1881-1885	2,11	1,50	1,09	
1886-1890	1,97	1,40	"	
1891-1895	1,89	1,26	0,97	
1896-1900	1,72	1,14	"	
1901-1905	1,59	1,03	1,06	
1906-1910	1,49	0,97	"	
1911-1915	1,40	0,92	1,16	
1916-1920	1,30	0,81	"	
1921-1925	1,21	0,89	1,26	
1926-1930	1,23	1,02	"	
1931-1935	1,30	1,12	1,25	
1936-1940	1,29	1,14	"	
1941-1945	1,24	1,12	1,14	
1946-1950	1,21	1,10	1,02	
1951-1955	-	1,02	-	
1956-1960	-	0,96	-	

TAULA 3-10 TAXES NETES DE REPRODUCCIO DE LES GENERACIONS				
Generacions	Espanya	Catalunya	França	
1856-1860	-	0,83	0,92	
1861-1865	-	0,83	0,86	
1866-1870	-	0,82	"	
1871-1875	1,05	0,82	0,81	
1876-1880	1,04	0,81	"	
1881-1885	1,02	0,78	0,74	
1886-1890	1,01	0,78	"	
1891-1895	0,99	0,74	0,68	
1896-1900	0,93	0,69	"	
1901-1905	0,94	0,67	0,79	
1906-1910	0,95	0,68	"	
1911-1915	0,94	0,67	0,89	
1916-1920	0,84	0,60	"	
1921-1925	0,88	0,70	1,07	
1926-1930	0,94	0,85	"	
1931-1935	1,04	0,95	1,12	
1936-1940	1,02	1,00	"	
1941-1945	1,08	1,01	1,02	
1946-1950	1,08	1,02	0,94	
1951-1955	-	0,96	-	
1956-1960	-	0,92	-	

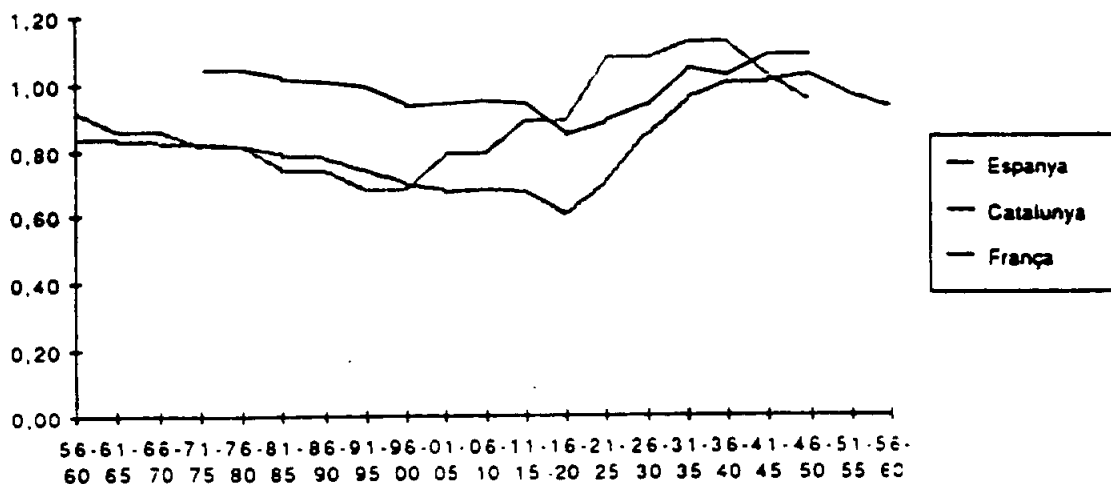
TAULA 3-11 TAXES REPRODUCCIO DELS ANYS VISCONTS				
Generacions	Espanya	Catalunya	França	
1856-1860	-	1,17	1,10	
1861-1865	-	1,16	1,09	
1866-1870	-	1,15	1,06	
1871-1875	1,41	1,19	1,03	
1876-1880	1,48	1,21	1,01	
1881-1885	1,51	1,19	0,96	
1886-1890	1,38	1,12	0,89	
1891-1895	1,49	1,08	0,86	
1896-1900	1,41	1,03	0,86	
1901-1905	1,37	0,94	0,87	
1906-1910	1,25	0,91	-	
1911-1915	1,30	0,87	-	
1916-1920	1,23	0,80	-	
1921-1925	1,17	0,88	-	
1926-1930	1,22	1,02	-	
1931-1935	1,33	1,13	-	
1936-1940	1,27	1,17	-	
1941-1945	1,33	1,16	-	
1946-1950	1,30	1,16	-	
1951-1955	-	1,07	-	
1956-1960	-	1,01	-	

Font: Taula III.1.2 Annex [Catalunya], Taula III.1.3 Annex [Espanya] i Chesnais, J-C (1986) i Henry, L (1965) [França].

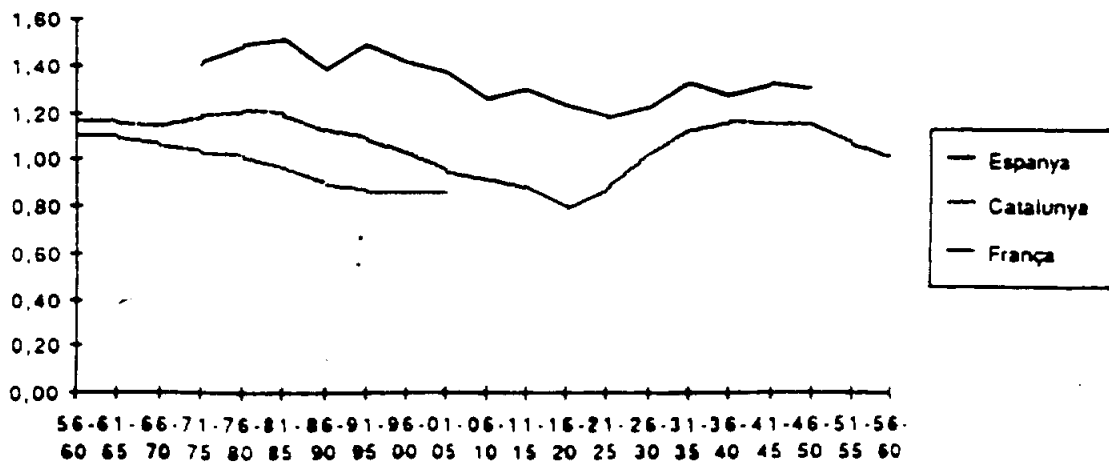
Gràfic 3.5 TAXES BRUTES DE REPRODUCCIO (R) DE LES GENERACIONS

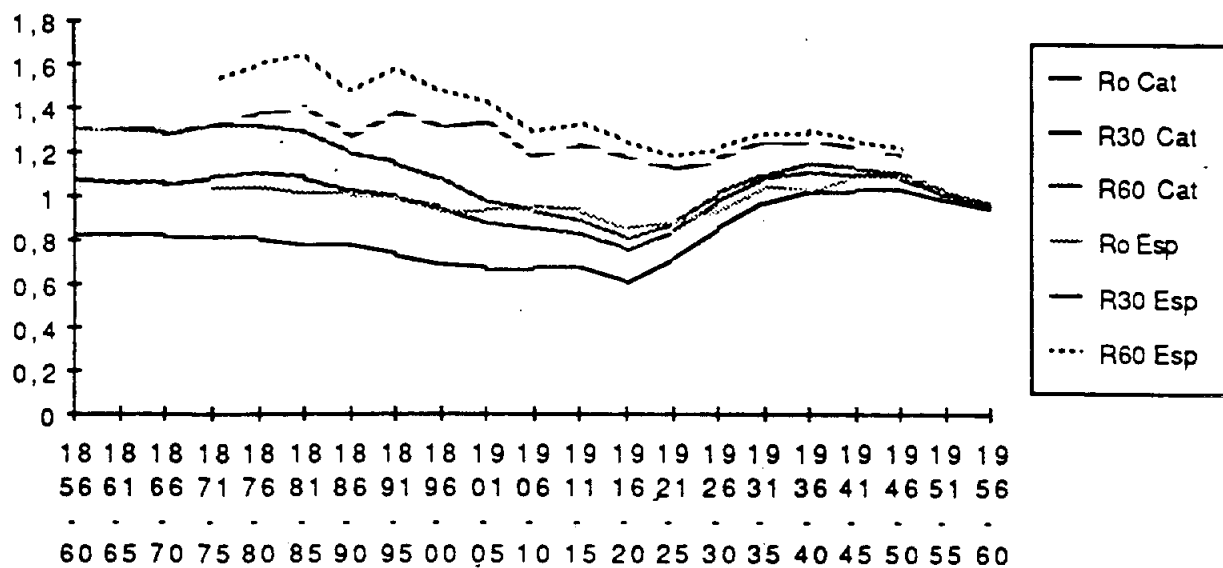

Gràfic 3.6 TAXES NETES DE REPRODUCCIO (R₀) DE LES GENERACIONS

Gràfic 3.7 TAXES DE REPRODUCCIO DELS ANYS VISCUTS (R_a) DE LES GENERACIONS

TAULA 3-12 TAXES DE REPRODUCCIO A DIVERSES EDATS

Generacions	CATALUNYA			Generacions	ESPANYA		
	R0	R30	R60		R0	R30	R60
1856-60	0,832	1,084	1,303	1856-60	-	-	-
1861-65	0,829	1,065	1,300	1861-65	-	-	-
1866-70	0,823	1,054	1,275	1866-70	-	-	-
1871-75	0,817	1,087	1,315	1871-75	1,046	1,320	1,527
1876-80	0,809	1,103	1,320	1876-80	1,041	1,379	1,601
1881-85	0,782	1,084	1,291	1881-85	1,015	1,400	1,648
1886-90	0,778	1,029	1,195	1886-90	1,006	1,272	1,476
1891-95	0,735	0,992	1,148	1891-95	0,989	1,377	1,586
1896-00	0,692	0,947	1,077	1896-00	0,930	1,310	1,483
1901-05	0,673	0,877	0,976	1901-05	0,938	1,339	1,427
1906-10	0,681	0,851	0,932	1906-10	0,950	1,175	1,289
1911-15	0,676	0,825	0,892	1911-15	0,936	1,225	1,325
1916-20	0,602	0,756	0,807	1916-20	0,853	1,165	1,247
1921-25	0,715	0,839	0,880	1921-25	0,884	1,119	1,179
1926-30	0,851	0,977	1,012	1926-30	0,935	1,161	1,212
1931-35	0,964	1,075	1,088	1931-35	1,044	1,243	1,284
1936-40	1,017	1,109	1,140	1936-40	1,019	1,250	1,288
1941-45	1,026	1,093	1,120	1941-45	1,082	1,208	1,239
1946-50	1,029	1,084	1,107	1946-50	1,082	1,184	1,211
1951-55	0,974	1,003	1,023	1951-55	-	-	-
1956-60	0,925	0,952	0,967	1956-60	-	-	-

Font: Elaboració pròpia sobre dades Taules III.1.2, III.1.3 i I.2.5 Annex.

TAULA 3-13 Taula resum dels indicadors de reproducció de les generacions a Catalunya

REPRODUCCIÓ FEMENINA					REPRODUCCIÓ MASCULINA					REPRODUCCIÓ SEXES REUNITS				
Generacions	R	R ₀	R _a		Generacions	R	R ₀	R _a		Generacions	R	R ₀	R _a	
1856-1860	1,950	0,832	1,168		1856-1860	2,186	0,872	1,226		1856-1860	2,071	0,852	1,198	
1861-1865	1,852	0,829	1,160		1861-1865	2,079	0,832	1,216		1861-1865	1,968	0,830	1,188	
1866-1870	1,759	0,823	1,147		1866-1870	1,951	0,849	1,207		1866-1870	1,857	0,836	1,178	
1871-1875	1,671	0,817	1,187		1871-1875	1,977	0,900	1,319		1871-1875	1,828	0,859	1,255	
1876-1880	1,586	0,809	1,206		1876-1880	1,730	0,823	1,220		1876-1880	1,660	0,816	1,213	
1881-1885	1,499	0,782	1,201		1881-1885	1,677	0,817	1,210		1881-1885	1,590	0,800	1,205	
1886-1890	1,396	0,778	1,122		1886-1890	1,468	0,761	1,144		1886-1890	1,433	0,769	1,133	
1891-1895	1,261	0,735	1,107		1891-1895	1,370	0,742	1,148		1891-1895	1,317	0,739	1,128	
1896-1900	1,143	0,692	1,032		1896-1900	1,238	0,699	1,074		1896-1900	1,192	0,696	1,053	
1901-1905	1,026	0,673	0,952		1901-1905	1,189	0,710	1,048		1901-1905	1,109	0,692	1,001	
1906-1910	0,974	0,681	0,921		1906-1910	1,136	0,712	1,013		1906-1910	1,057	0,697	0,968	
1911-1915	0,920	0,676	0,889		1911-1915	1,118	0,738	1,037		1911-1915	1,022	0,707	0,965	
1916-1920	0,814	0,602	0,796		1916-1920	1,099	0,740	1,044		1916-1920	0,960	0,673	0,923	
1921-1925	0,887	0,715	0,881		1921-1925	1,021	0,753	0,994		1921-1925	0,956	0,734	0,939	
1926-1930	1,020	0,851	1,022		1926-1930	1,098	0,872	1,134		1926-1930	1,060	0,862	1,079	
1931-1935	1,115	0,964	1,140		1931-1935	1,056	0,868	1,100		1931-1935	1,085	0,915	1,119	
1936-1940	1,144	1,016	1,185		1936-1940	1,169	0,980	1,208		1936-1940	1,157	0,998	1,197	
1941-1945	1,120	1,023	1,177		1941-1945	1,162	1,008	1,209		1941-1945	1,142	1,015	1,194	
1946-1950	1,101	1,023	1,159		1946-1950	1,070	0,966	1,127		1946-1950	1,085	0,994	1,143	
1951-1955	1,016	0,962	1,074		1951-1955	1,050	0,969	1,098		1951-1955	1,033	0,965	1,086	
1955-1960	0,962	0,921	1,014		1955-1960	1,020	0,954	1,049		1955-1960	0,992	0,938	1,032	

Font: Elaboració pròpia.

R= taxa bruta de reproducció

R₀= taxa neta de reproducció

R_a= taxa de reproducció dels anys viscuts

TAULA 3-14 TAULA RESUM DELS INDICADORS DE REPRODUCCIÓ DE LES GENERACIONS A ESPANYA

REPRODUCCIÓ FEMENINA				REPRODUCCIÓ MASCULINA				REPRODUCCIÓ SEXES REUNITS			
Generacions	R	Ro	Ra	Generacions	R	Ro	Ra	Generacions	R	Ro	Ra
1871-1875	2,235	1,046	1,410	1871-1875	2,719	1,237	1,752	1871-1875	2,483	1,144	1,585
1876-1880	2,167	1,041	1,483	1876-1880	2,485	1,182	1,702	1876-1880	2,330	1,113	1,595
1881-1885	2,106	1,015	1,514	1881-1885	2,528	1,231	1,741	1881-1885	2,322	1,126	1,630
1886-1890	1,970	1,006	1,382	1886-1890	2,280	1,183	1,788	1886-1890	2,129	1,096	1,590
1891-1895	1,885	0,989	1,491	1891-1895	2,228	1,207	1,864	1891-1895	2,061	1,101	1,682
1896-1900	1,722	0,930	1,411	1896-1900	2,003	1,131	1,785	1896-1900	1,866	1,033	1,602
1901-1905	1,587	0,938	1,367	1901-1905	1,829	1,092	1,566	1901-1905	1,711	1,017	1,469
1906-1910	1,490	0,950	1,251	1906-1910	1,674	1,049	1,548	1906-1910	1,584	1,001	1,403
1911-1915	1,403	0,936	1,295	1911-1915	1,690	1,114	1,622	1911-1915	1,550	1,027	1,462
1916-1920	1,299	0,841	1,225	1916-1920	1,619	1,090	1,663	1916-1920	1,463	0,968	1,449
1921-1925	1,208	0,884	1,172	1921-1925	1,383	1,019	1,407	1921-1925	1,298	0,953	1,292
1926-1930	1,229	0,935	1,216	1926-1930	1,373	1,090	1,472	1926-1930	1,303	1,015	1,347
1931-1935	1,299	1,044	1,331	1931-1935	1,289	1,060	1,405	1931-1935	1,294	1,052	1,369
1936-1940	1,293	1,019	1,274	1936-1940	1,390	1,165	1,515	1936-1940	1,343	1,094	1,397
1941-1945	1,239	1,082	1,326	1941-1945	1,318	1,143	1,457	1941-1945	1,279	1,113	1,393
1946-1950	1,206	1,082	1,298	1946-1950	1,261	1,138	1,423	1946-1950	1,234	1,111	1,362

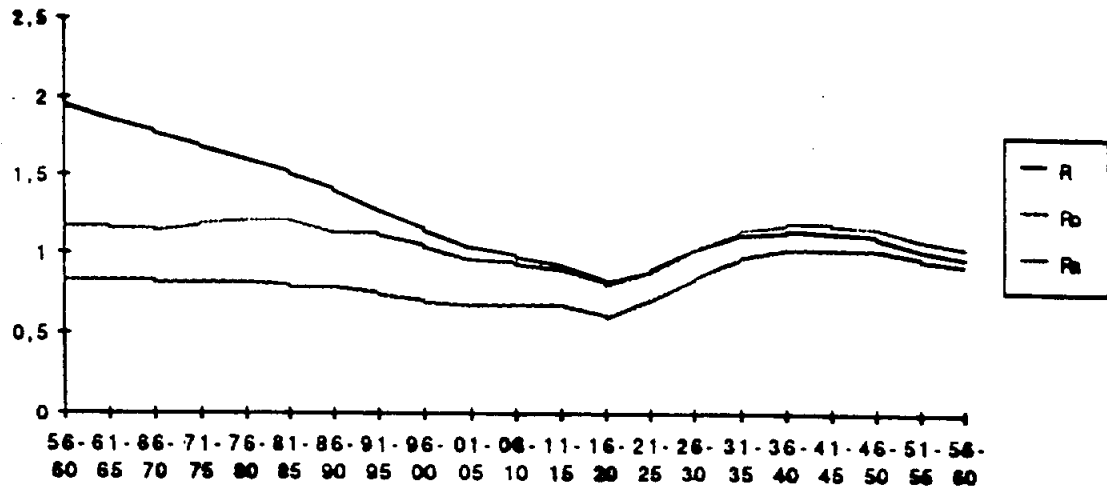
Font: Elaboració pròpia.

R= taxa bruta de reproducció

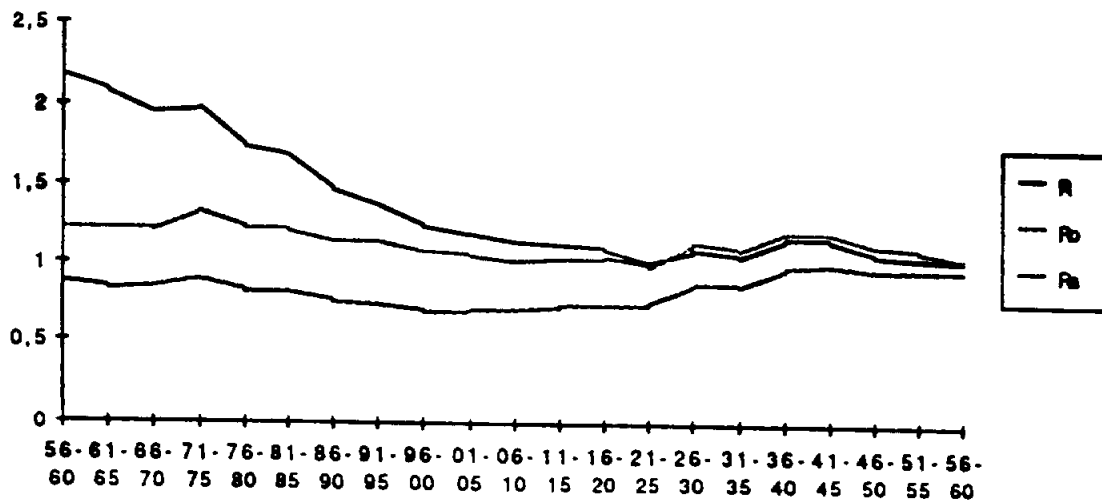
Ro= taxa neta de reproducció

Ra= taxa de reproducció dels anys viscuts

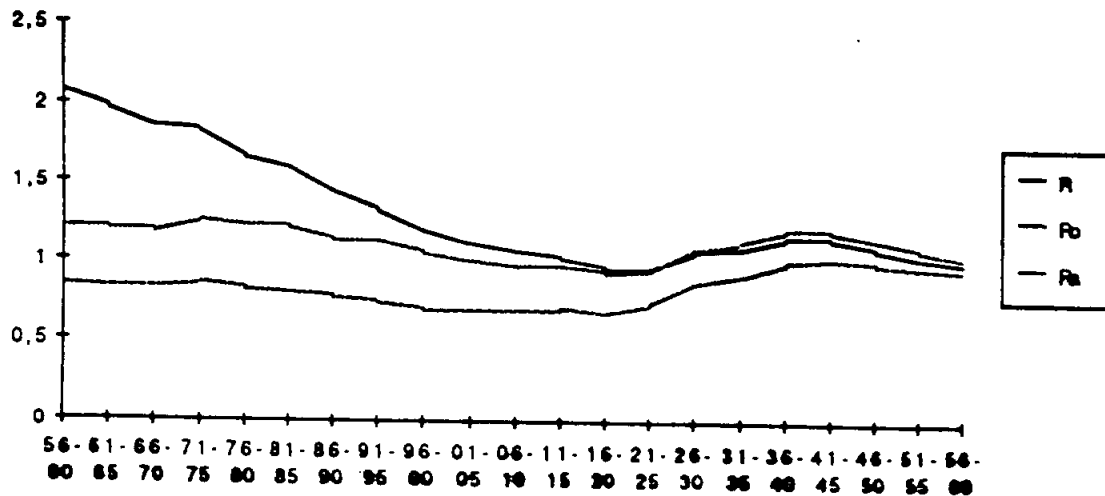
Gràfic 3.9 TAXES DE REPRODUCCIO DE LES GENERACIONS FEMENINES
CATALUNYA

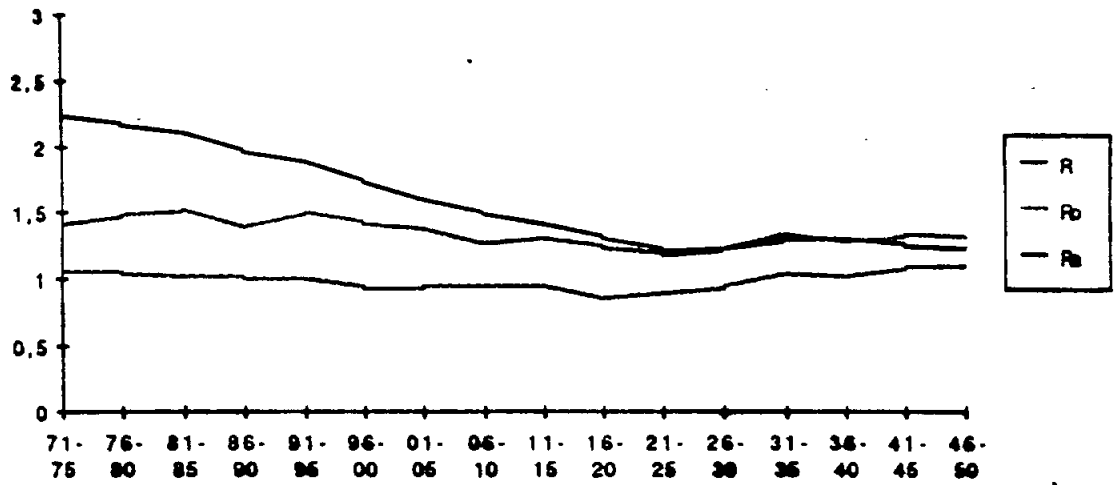
Gràfic 3.10 ESTIMACIO DE LES TAXES DE REPRODUCCIO DE LES GENERACIONS MASCULINES. CATALUNYA

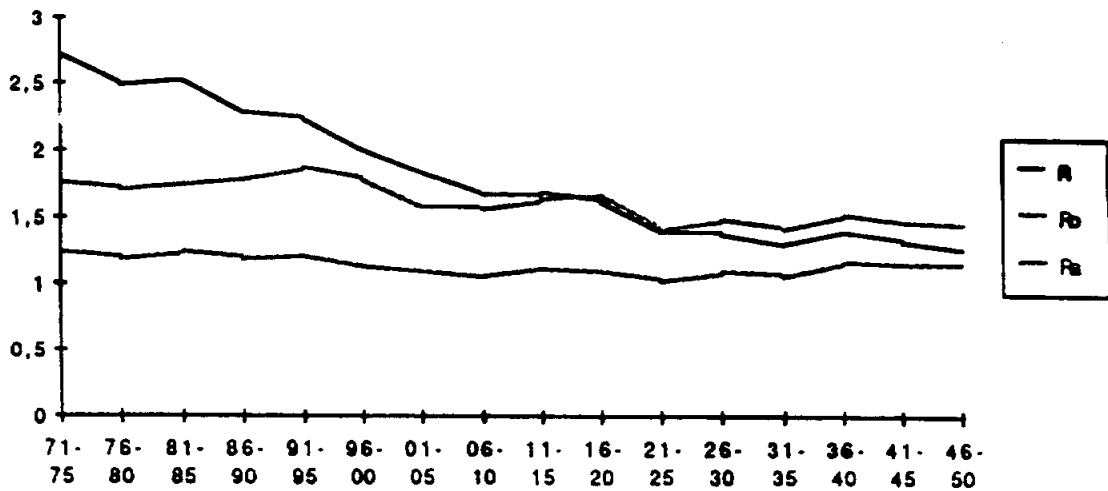
Gràfic 3.11 TAXES DE REPRODUCCIO DE LES GENERACIONS (SEXES REUNIT) CATALUNYA

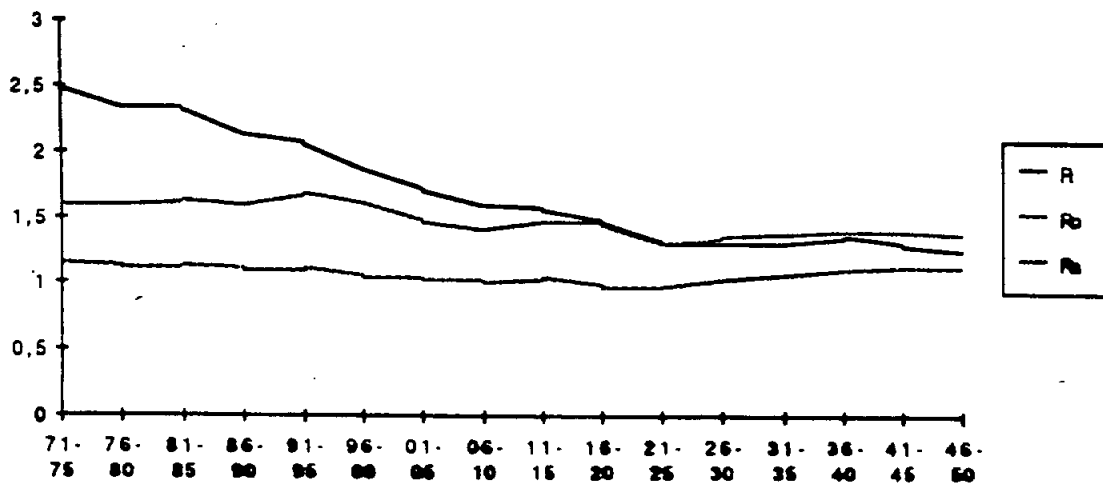
Gràfic 3.12 TAXES DE REPRODUCCIÓ DE LES GENERACIONS FEMENINES
ESPANYA

Gràfic 3.13 ESTIMACIÓ DE LES TAXES DE REPRODUCCIÓ DE LES GENERACIONS
MASCULINES. ESPANYA

Gràfic 3.14 TAXES DE REPRODUCCIÓ DE LES GENERACIONS (SEXES REUNITES)
ESPANYA

TAULA 3-18 SEQUENCIES MULTIGENERACIONALS

CATALUNYA

En néixer

Gen.Inicial	Dones	Filles	Netes	Beunetes	Rebeunetes	Gen. Final
1858-1860	1000	832	647	390	399	1976-80
1861-1865	1000	829	609	426	410	1981-85
1866-1870	1000	823	570	481	443	1986-90
1871-1875	1000	817	550	524	501	1981-85
1876-1880	1000	809	551	551	551	1986-90
1881-1885	1000	782	524	627	627	1971-75
1886-1890	1000	778	486	479	484	1976-80
1891-1895	1000	735	514	494	504	1981-85
1896-1900	1000	692	566	586	638	1986-90
1901-1905	1000	673	641	641	641	1981-85
1906-1910	1000	681	681	681	681	1986-90
1911-1915	1000	670	673	673	673	1971-75
1916-1920	1000	602	610	610	610	1976-80
1921-1925	1000	699	672	672	672	1981-85
1926-1930	1000	645	778	778	778	1986-90
1931-1935	1000	953				1981-85
1936-1940	1000	1000				1986-90
1941-1945	1000	1005				1971-75
1946-1950	1000	1023				1976-80
1951-1955	1000	982				1981-85
1956-1960	1000	921				1986-90

CATALUNYA

Als 30 anys

Gen.Inicial	Dones	Filles	Netes	Beunetes	Rebeunetes	Gen. Final
1858-1860	1000	1084	1116	643	614	1976-80
1861-1865	1000	1066	1056	687	669	1981-85
1866-1870	1000	1064	988	976	928	1986-90
1871-1875	1000	1087	983	1025	1025	1981-85
1876-1880	1000	1103	939	1042	1042	1986-90
1881-1885	1000	1084	994	977	977	1971-75
1886-1890	1000	1028	778	843	843	1976-80
1891-1895	1000	982	832	836	836	1981-85
1896-1900	1000	947	926	880	880	1986-90
1901-1905	1000	877	843			1981-85
1906-1910	1000	881	944			1986-90
1911-1915	1000	828	901			1971-75
1916-1920	1000	768	819			1976-80
1921-1925	1000	839	842			1981-85
1926-1930	1000	977	929			1986-90
1931-1935	1000	1078				1981-85
1936-1940	1000	1109				1986-90
1941-1945	1000	1099				1971-75
1946-1950	1000	1084				1976-80
1951-1955	1000	1003				1981-85
1956-1960	1000	952				1986-90

CATALUNYA

En anys viscuts

Gen.Inicial	Dones	Filles	Netes	Beunetes	Rebeunetes	Gen. Final
1858-1860	1000	1198	1310	1043	1208	1976-80
1861-1865	1000	1159	1236	1107	1189	1981-85
1866-1870	1000	1147	1177	1203	1229	1986-90
1871-1875	1000	1187	1117	1266	1266	1981-85
1876-1880	1000	1206	1094	1277	1277	1986-90
1881-1885	1000	1191	1041	1203	1203	1971-75
1886-1890	1000	1122	893	1036	1036	1976-80
1891-1895	1000	1084	956	1026	1026	1981-85
1896-1900	1000	1026	1048	1063	1063	1986-90
1901-1905	1000	941	1061			1981-85
1906-1910	1000	907	1088			1986-90
1911-1915	1000	874	1010			1971-75
1916-1920	1000	798	923			1976-80
1921-1925	1000	861	948			1981-85
1926-1930	1000	1022	1036			1986-90
1931-1935	1000	1128				1981-85
1936-1940	1000	1167				1986-90
1941-1945	1000	1156				1971-75
1946-1950	1000	1160				1976-80
1951-1955	1000	1074				1981-85
1956-1960	1000	1014				1986-90

ESPANYA

En néixer

Gen.Inicial	Dones	Filles	Netes	Beunetes	Rebeunetes	Gen. Final
1858-1860	1000					1976-80
1861-1865	1000					1981-85
1866-1870	1000					1986-90
1871-1875	1000	1046	981	1024		1981-85
1876-1880	1000	1041	989	1008		1986-90
1881-1885	1000	1015	950	1028		1971-75
1886-1890	1000	1006	848	915		1976-80
1891-1895	1000	989	874	915		1981-85
1896-1900	1000	930	870	870		1986-90
1901-1905	1000	938	979	968		1981-85
1906-1910	1000	950	968	968		1986-90
1911-1915	1000	936	1013			1971-75
1916-1920	1000	841	910			1976-80
1921-1925	1000	884				1981-85
1926-1930	1000	935				1986-90
1931-1935	1000	1044				1981-85
1936-1940	1000	1019				1986-90
1941-1945	1000	1082				1971-75
1946-1950	1000	1082				1976-80
1951-1955	1000					1981-85
1956-1960	1000					1986-90

ESPANYA

En anys viscuts

Gen.Inicial	Dones	Filles	Netes	Beunetes	Rebeunetes	Gen. Final
1858-1860	1000					1976-80
1861-1865	1000					1981-85
1866-1870	1000					1986-90
1871-1875	1000	1419	1827	2566		1981-85
1876-1880	1000	1483	1855	2384		1986-90
1881-1885	1000	1614	1861	2600		1971-75
1886-1890	1000	1382	1893	2197		1976-80
1891-1895	1000	1481	1747			1981-85
1896-1900	1000	1411	1716			1986-90
1901-1905	1000	1367	1819			1981-85
1906-1910	1000	1251	1594			1986-90
1911-1915	1000	1285	1717			1971-75
1916-1920	1000	1228	1590			1976-80
1921-1925	1000	1172				1981-85
1926-1930	1000	1216				1986-90
1931-1935	1000	1331				1981-85
1936-1940	1000	1274				1986-90
1941-1945	1000	1326				1971-75
1946-1950	1000	1288				1976-80
1951-1955	1000					1981-85
1956-1960	1000					1986-90

Font: Elaboració pròpia.

Anàlisi de resultats

En les pàgines precedents, les Taules 3.7 a 3.15 i els Gràfics 3.5 a 3.14 il·lustren els resultats de les elaboracions que he presentat en l'apartat metodològic i que es comenten a continuació.

Les taxes de reproducció dels moments

Les Taules 3.7 i 3.8 presenten respectivament les sèries de taxes brutes i netes de reproducció per a Espanya, Catalunya i França, de 1885 a 1985.

Les taxes brutes de reproducció, indicadors purs de fecunditat, no presenten aquí major interès, en ser rigurosament proporcionals als Indicadors Sintètics de Fecunditat (ISF) i també als indicadors de fecunditat general de Princeton (If) que ja he presentat i comentat en el capítol anterior. Tradueixen, com ja s'ha indicat, la major fecunditat espanyola en tot moment i una fecunditat catalana que, partint de nivells superiors als de la francesa, esdevé clarament inferior entre 1935 i 1965, assolint valors espectacularment baixos entre 1935 i 1955.

Pel que fa a les taxes netes de reproducció, la Taula 3.8 mostra, en comparació amb la Taula 3.10 corresponent a les generacions, les seves limitacions com indicador. Com s'observarà, les taxes netes de reproducció dels moments resulten sistemàticament superiors a les de les generacions, per considerar la mortalitat i la fecunditat cristal·litzades en un sol i mateix instant, mentre que els indicadors de generació combinen una fecunditat concentrada en les edats entorn dels 25-30 anys una mortalitat que s'havia principalment fet sentir en els primers anys de la vida de la generació, és a dir, un quart de segle abans. Els guanys d'esperança de vida durant aquest quart de segle són els que expliquen, en sa major part, la diferència sensible de nivells entre els Ro dels moments i els seus equivalents de les generacions.

Així doncs, aquest indicador només serviria per traduir els efectes sobre la reproducció d'una situació teòrica en que fecunditat i mortalitat quedessin congelades als nivells que regeixen en un moment donat. Examinant l'evolució d'aquest indicador de conjuntura, s'observa que, a Espanya, en cap moment no hauria sonat el senyal d'alarma: la fecunditat sempre ha estat suficient, donada la mortalitat del moment, per a assegurar el reemplaçament de les persones si la situació es perpetués. Aquest no ha estat, però el

cas de França ni, encara menys, de Catalunya. cosa que explica la major preocupació que s'hi ha manifestat respecte del tema.

A França, la taxa bruta de reproducció fou inferior a 1 entre 1890 i 1940, seguint una tònica regularment decreixent que conegué un mínim de 0.89 el 1935. A Catalunya, el període en que això es produí fou lleugerament més curt (de 1920 a 1955) però els mínims foren més profunds: 0.75 i 0.74 el 1940 i el 1945. Es de destacar, marginalment, que el valor més baix de Ro constatat a Catalunya correspon al recent any 1985 (0.71); la comparació amb Espanya i França no és possible, en no disposar de dades, però sí que es pot avançar que es tracta en ambdós casos de valors inferiors a la unitat, encara que superiors al de Catalunya.

Essent la progressió de l'esperança de vida un fet relativament regular i actuant a sentit únic, les sotragades de la taxa neta de reproducció reflecteixen essencialment les variacions conjunturals de la fecunditat. En aquest sentit, i donada la manca d'utilitat de l'indicador com descriptor de comportaments i com element de previsió, no em sembla evident la seva idoneïtat com a indicador de les variacions a curt termini de les condicions de reproducció; l'indicador sintètic de fecunditat és certament més clar i fàcil d'interpretar. L'ús de Ro només té sentit, al meu parer, en les comparacions entre conjunts de característiques molt diferenciades pel que fa a la mortalitat.

Les taxes de reproducció de les generacions

Molt més clara és la utilitat de les taxes de reproducció de les generacions que, provistes d'un innegable caràcter descriptiu, permeten, a partir d'una sèrie prou llarga, fer hipòtesis sobre els nivells de reemplaçament de les persones en el futur a partir de les observacions acumulades en el passat.

Com ja he dit respecte de les taxes brutes de reproducció dels moments (R), les corresponents a les generacions, que es presenten a la Taula 3.9 i al Gràfic 3.5, reflecteixen exclusivament el nivell de la fecunditat, aspecte que ja ha estat tractat anteriorment. Reitero només el tret extraordinari que representen les 0,81 filles nascudes per dona a les generacions 1916-1920, xifra que s'ha de comparar amb el mínim francès (0.97 per a les generacions més afectades per la Primera Guerra Mundial) i amb uns valors espanyols sempre amplament superiors a la unitat. Com ja he dit en parlar de la descendència final d'aquestes generacions, aquest $R=0.81$ representa un mínim dins les dades observables en els conjunts estatals europeus. Es també de destacar que, malgrat

la feblesa dels actuals indicadors de fecunditat del moment, la reproducció bruta de les generacions més recents per a les que podem fer estimacions plausibles, tot i situar-se per dessota la unitat, es manté considerablement pel damunt dels mínims ostentats per les generacions 1910-1925.

Pel que fa a les taxes netes de reproducció (R_0), consideraré aquí únicament la definició clàssica, és a dir, el reemplaçament de les generacions en néixer, deixant de banda el fet de que puguin calcular-se indicadors anàlegs de substitució per a totes les edats; això ho tractaré més endavant.

Aquestes dades, que apareixen a la Taula 3.10 i s'il·lustren en el Gràfic 3.6, presenten un gran interès, en aportar informació nova i no sempre evident.

En primer lloc, i confirmant el que ja havia assenyalat Fernández Cerdón, resulta que a Espanya, malgrat una fecunditat relativament pletòrica, les generacions femenines no van arribar a reemplaçar els seus naixements durant un període relativament llarg, que inclou les nascudes des de 1891 fins 1930. Abans i després les xifres no han estat mai exuberants, presentant màxims les generacions més recents, nascudes de 1941 a 1950. Les diferències amb França són frapants, car amb una reproducció bruta generalment molt superior mostra, en repetides ocasions, una reproducció neta inferior. Tot això posa de relleu la hipoteca que, per a la substitució de les generacions, ha representat l'elevada mortalitat imperant a Espanya fins ben entrat el segle XX.

Més frapant encara, per tractar-se d'una variable mai estudiada fins aquí però, sobretot, pels valors que adopta, ha resultat la sèrie de taxes netes de reproducció de les generacions catalanes, segons la qual des de la generació 1856 a la 1935 no sols les generacions catalanes no van reproduir-se mai completament, sinó que llurs taxes netes de reproducció mostren valors inferiors als francesos des de molts punts de vista, sense parlar d'una cronologia que crida poderosament l'atenció.

Efectivament, si la sèrie espanyola mostra valors inferiors a la unitat per a les generacions 1891-1935, i les franceses des de l'inici fins la generació 1920, a Catalunya aquest és el cas de totes les generacions nascudes abans de 1935. Per altra banda, mentre a França les generacions que mostren la mínima reproducció, les generacions 1891-1895, les més pertorbades per la guerra, tenen un $R_0=0,68$, a Catalunya, les de 1916-1920, igualment les més pertorbades, mostren un $R_0=0,60$, i això malgrat un retard en el

temps que hauria d'haver-se traduït en guany d'esperança de vida.

Però el tret més sorprenent de la sèrie catalana és, sens dubte el nivell general i la seva cronologia. De fet, cap de les generacions nascudes abans de 1930 sobrepassa 0.85; cap de les nascudes entre 1881 i 1925 no ultrapassa 0.8 i les nascudes entre 1896 i 1925 se situen per sota de 0.7. Aquest darrer grup, de 30 generacions, només pot comparar-se amb les generacions franceses 1891-1900 que van tenir, com ja he dit, una història excepcional; el nivell de reproducció fóra doncs, per a les generacions més antigues d'aquest grup, tan reduïda com la de les franceses damnificades per la guerra sense que cap fenomen excepcional vingués a justificar-ho.

Finalment, mentre l'evolució de les taxes netes de reproducció franceses mostren una evolució regularment descendent (0.92, 0.86, 0.81, 0.74, 0.68) per a les generacions nascudes a la segona meitat del XIX (i he de recalcar el valor comparatiu d'una població capdavantera en el procés de transició demogràfica), les dades de les generacions catalanes nascudes entre 1856 i 1880 dibuixen un graó (0.83, 0.83, 0.82, 0.82, 0.81) que inicialment se situa per sota del nivell francès i que ens permet, per la lògica de la retropolació, estendre aquesta situació tan lluny en el temps com es vulgui, cosa per altra banda no gens aconsellable: donada la feblesa dels augments d'esperança de vida que, fins i tot en una hipòtesi optimista, podrien atribuir-se a les generacions anteriors a les 1856-1860, un manteniment perllongat de taxes netes de reproducció a nivells de l'ordre de 0.8 s'hauria traduït, en absència d'immigració, en un decreixement de la població catalana, cosa completament contrària a les realitats del segle XVIII i primera meitat del XIX.

En conseqüència, una cronologia com aquesta sembla indicar que:

- a) la fecunditat de les generacions 1856-1880 era notablement més baixa del que s'havia donat en el passat, quan, amb una supervivència inferior, la reproducció neta havia de girar, en mitjana, entorn o pel damunt de la unitat.

- b) que les generacions 1856-1860, que es casaren cap 1880, no eren ni de bon troç les primeres a limitar la fecunditat, com ho indica l'estabilitat del Ro. L'inici de la davallada cal doncs cercar-lo considerablement més lluny en el temps, aportant això elements a favor de la hipòtesi de datació de la davallada de la fecunditat que he apuntat en el capítol precedent.

Les taxes de reproducció dels anys viscuts

Encara que per tractar-se d'un indicador per definició generacional podia haver-lo tractat en l'apartat precedent, la importància de la taxa de reproducció dels anys viscuts, l'elaboració de la qual ha estat l'objectiu central d'aquest estudi, fa que li dediqui un espai particular.

El problema interpretatiu que plantegen les taxes netes de reproducció de les generacions, com mesura del reemplaçament de les persones, prové del fet de que pugui calcular-se un coeficient de substitució diferent per a cada edat. Com diu Henry²⁵ "la noció de reproducció, sense altres precisions, és ambigua en no tenir totes les generacions la mateixa història. En particular, quan la mortalitat baixa, hi ha tantes taxes de reproducció com edats i no hi ha cap raó que ens obligui a donar la preferència a la taxa de reproducció clàssica o taxa de reproducció dels naixements, l'única que ha estat calculada durant molt temps." Això es verifica en les dades de la Taula 3.12 i el Gràfic 3.8, que permeten comparar les taxes de reproducció de les generacions femenines catalanes i espanyoles en néixer, als 30 i als 60 anys, és a dir, la substitució de les dones a cadascuna d'aquestes edats. Així, mentre que a Catalunya 18 dels 21 grups de generacions femenines mostren $R_0 < 1$, menys de la meitat (9/21) tenen $R_{30} < 1$ i solament 5 de 21 tenen $R_{60} < 1$. A Espanya, on la meitat de les generacions femenines tenen $R_0 < 1$, totes tenen R_{30} i R_{60} clarament superiors a la unitat, mostrant per a les generacions més antigues increments espectaculars.

Una constatació similar, feta a França per Depoid, portà Henry a dissenyar la taxa de reproducció dels anys viscuts (R_a), que pot considerar-se com una mitjana ponderada de les taxes de substitució a totes les edats. Només quan aquesta taxa que resumeix la substitució global d'una generació de mares per les seves filles és inferior a la unitat pot considerar-se que els efectius de la població corren un risc de regressió²⁶.

Les taxes de reproducció dels anys viscuts per a les generacions catalanes i espanyoles, presentades a la Taula 3.11 i il·lustrades pel Gràfic 3.7, mostren que els dubtes (i fins i tot les injustificades certes) que sobre l'evolució de la població podrien germinar a partir de l'observació d'unes taxes netes de reproducció continua-

²⁵ "Reflexions sur les taux de reproduction".

²⁶ Com es veurà més endavant, aquest risc es materialitzarà o no en funció de la continuïtat dels baixos nivells de R_a i en funció de l'estructura per edats de la població.

dament i obstinadament inferiors a la unitat, es dissipen en bona part quan s'observa la sèrie de les taxes de reproducció dels anys viscuts, Ra. Segons aquest indicador, solament les generacions nascudes entre 1900 i 1925 han tingut una reproducció insuficient, la qual, perpetuada, hauria conduït, en absència d'immigració, a un decreixement de la població. Entre aquestes generacions, solament mostren un $Ra < 0.9$ les nascudes entre 1910 i 1925, que podem considerar com generacions "accidentades". Els valors mínims d'aquesta sèrie són del mateix ordre que els mínims francesos, corresponents, igualment a generacions d'història pertorbat. Canviant noms i dates, podria dir-se de Catalunya el que Henry diu de França:

"La utilització d'aquesta taxa (Ra) per a França mostra que, fins aproximadament la generació 1880, la fecunditat fou suficient per assegurar el manteniment i fins i tot el creixement de la població, car l'allargament de la vida compensava i ultrapassava fins i tot la disminució dels naixements (...) Per a les generacions de 1890 i 1900, en canvi, la fecunditat fou massa baixa per a que l'allargament de la vida hagués pogut contrapesar la insuficiència dels naixements. Aquesta fecunditat massa baixa fou, més que res, la del període d'entreguerres"²⁷.

Per altra banda, la comparació amb França mostra que, malgrat unes taxes de reproducció neta considerablement més baixes de Catalunya, les taxes de reproducció dels anys viscuts resulten iguals o superiors. Això s'explica per l'increment més ràpid de l'esperança de vida, en partir d'un nivell més baix. Així, les dades de la Taula 3.6, il·lustrades pel Gràfic 3.4, mostren que l'increment d'esperança de vida en néixer, entre mares i filles, ha assolit a Catalunya valors superiors al 50% per a les generacions 1881-1885, percentatge igualat en el cas dels homes (50% per a les generacions 1886-1900), mentre que a França, on la davallada de la mortalitat va produir-se més regularment en el temps, l'increment màxim es dona entre la generació 1870 i les seves filles i és "solament" del 22%. A Espanya, el màxim increment de l'esperança de vida, per a les dones, és del mateix ordre que a Catalunya, però desfasat en el temps (generacions 1886-1900) degut a la davallada més tardana de la mortalitat. S'observarà que, a Espanya, l'esperança de vida del sexe masculí experimenta, entre les generacions tal i els seus fills un increment bastant extraordinari, de 57.8% (generacions 1896-1900)²⁸

²⁷ Op cit. p.68

²⁸ De fet, els increments d'esperança de vida entre pares i fills són relativament superiors als constatats entre mares i filles pel fet que les generacions masculines les hem desfasat de 35 anys i les femenines solament de

Abans d'analitzar les implicacions d'aquests resultats en l'evolució de la població, vull però considerar dos altres aspectes: la reproducció masculina i les seqüències multigeneracionals.

La reproducció masculina

Per tradició, la fecunditat i la reproducció s'estudien per a un sol sexe, el sexe femení. Aquesta tradició, que té sens dubte unes rels ideològiques que la fan més adaptada als estudis ramaders que al de les poblacions humanes modernes²⁹, té almenys el discutible mèrit d'ocultar incongruències inquietants, com les que fan que les previsions (i altres elaboracions) d'esdeveniments que típicament exigeixen la participació d'ambdós sexes, com els casaments o els naixements, donin, en aplicació de lleis masculines i femenines, resultats poc o molt discordants.

Els estudis de reproducció són precisament un dels casos on la discordància és més flagrant. Donat que la relació de masculinitat de la població sol ser inferior a 1, fet que s'accentua a les edats adultes, resulta que els indicadors de fecunditat femenina mostren gairebé sempre valors més baixos que els corresponents al sexe masculí. Si es considera, a més, que neixen significativament més nens que nenes, això, combinat amb l'anterior, produeix taxes brutes de reproducció masculina sistemàticament més elevades. Quan aquests indicadors diferents segons el sexe es combinen, per a obtenir R_0 , amb lleis de supervivència diferents per a unes edats mitjanes a la paternitat i a la maternitat que són també diferents, els resultats difícilment poden coincidir; i encara fóra més casual que coincidissin unes R_a que resulten d'aplicar a unes R_0 diferents uns progressos de l'esperança de vida que tampoc s'han produït al mateix ritme per ambdós sexes.

30; un interval més llarg permet acumular majors increments. No obstant, en el càlcul de R_a aquest avantatge desapareix en bona part, car una edat més elevada a la paternitat que a la maternitat actua negativament sobre R_0 en el cas del sexe masculí; els dos efectes tendeixen doncs a compensar-se, minimitzant les diferències entre els dos sexes.

²⁹ Aquesta pràctica respon a una concepció arcaica segons la qual el potencial reproductiu d'una població depèn, fonamentalment, dels seus estocs de dones i de l'edat d'aquestes, cosa que només és certa en cas d'utilització intensiva de la fertilitat femenina. Aquest no és el cas de la gran majoria de poblacions humanes, mediatitzades entre altres per la nupcialitat i, encara menys, de les poblacions modernes que controlen directament la fecunditat.

Per tot això, als molts abusos d'interpretació que tenen sobre la consciència els usuaris d'indicadors de reproducció, cal afegir el de judicar sobre l'evolució del conjunt de la població a partir dels sols indicadors femenins que, com veurem, ofereixen sistemàticament la visió més restrictiva de la reproducció. Aquest biaix no sembla innocent si es pensa que, com ja he comentat abans, els indicadors de reproducció tenen una vida intermitent, associada als pànics causats per les fecunditats considerades massa baixes.

Per aquesta raó, no podent oblidar que la població la componen persones de dos sexes, he volgut calcular tots els indicadors de reproducció per als dos sexes i per al conjunt de la població, tant a Catalunya com a Espanya. Els procediments pels quals s'han portat a terme aquests càlculs i, en particular, l'estimació de la fecunditat masculina quan aquesta no era disponible, s'han exposat llargament en l'apartat metodològic. Els resultats figuren a les Taules 3.13 i 3.14, per a Catalunya i a Espanya respectivament, i els il·lustren els Gràfics 3.9 a 3.14.

De la seva observació es desprèn que les diferències de fecunditat masculina i femenina (traduïdes en la taxa bruta de reproducció, R) semblen ser funció inversa del seu nivell, més o menys del mateix ordre. Això s'explica, sens dubte, per l'efecte que sobre totes dues variables té la relació dels efectius dels dos sexes³⁰. Per aquesta raó, les correccions màximes s'efectuen sobre aquelles generacions que tenen els menors nivells reproductius, mentre que les generacions més exuberants mostren diferències febles, tot el qual atenua de manera sensible els alts i baixos.

A Catalunya, la taxa bruta de reproducció dels homes és sempre superior a la unitat, mentre que cinc grups femenins es trobaven per sota d'aquest nivell. Pel que fa la reproducció neta (R_0), totes les generacions masculines, excepte un grup, són deficitàries, contra totes menys tres grups per a les dones; els valors oscil·len, però, molt menys: de 0.602 a 1.023 per a les dones, de 0.710 a 1.008 per als homes. Finalment, i pel que fa a les taxes de reproducció dels anys viscuts (R_a), totes les generacions masculines, excepte les nascudes de 1920 a 1925, superen la unitat, mentre que 25 generacions femenines queden per sota d'aquest nivell; més important encara és la diferència de valors: mentre les

³⁰ La relació de masculinitat de la població d'edat fecunda incideix de manera directa, com ja s'ha vist, sobre la diferència de fecunditat masculina i femenina. Per altra banda, els desequilibris més marcats dels efectius dels dos sexes són fruit de la sobremortalitat de la guerra i es manifesten en aquelles generacions de vida fecunda més pertorbada, sobre les quals, per altra banda, els desequilibris d'efectius incidiren de forma indirecta en afectar la nupcialitat.

generacions femenines coneixen un Ra mínim de 0,796, el mínim masculí és de 0,994, és a dir, pràcticament equivalent a la unitat.

Aquestes notables diferències fan que els indicadors per a sexes reunits quedin molt atenuats respecte del que feien creure les taules femenines. Solament quatre grups de generacions (en lloc de cinc), les nascudes de 1906 a 1925, tenen finalment valors inferiors a 1; però, i això és molt més important, el valor mínim, corresponent a les generacions 1916-1920, és proper a la unitat (0.923), mentre que el corresponent indicador femení se'n allunyava notablement (0.796).

Per al cas d'Espanya, les dades són encara més contundents: tots els indicadors de reproducció de les generacions masculines, sense excepció, superen la unitat, cosa que arrossega considerablement en el sentit de l'alça els indicadors per a sexes reunits, els quals solament mostren dos valors inferiors a la unitat: les taxes netes de reproducció de les generacions nascudes entre 1916 i 1925. Del punt de vista del mètode, això em sembla molt important, car les dades d'Espanya, contràriament a les de Catalunya, procedeixen de l'observació directa i no d'estimacions. Són doncs incontrovertibles.

Tot això, completat per les seqüències multi-generacionals que a continuació s'exposen, confirma la meua idea inicial de que el perill de regressió demogràfica a llarg termini ha estat pràcticament inexistent a Catalunya i inimaginable a Espanya.

Las seqüències multi-generacionals

La Taula 3.15 presenta per a Catalunya i per a Espanya les "nissagues" o línies de descendència femenina que s'han pogut reconstruir per a les generacions de dones nascudes entre 1856 i 1960. Aquestes seqüències es presenten en néixer, als 30 anys i en termes d'anys viscuts. Donada la diferència de disponibilitat de dades, les seqüències per a Espanya són més curtes que per a Catalunya.

Aquesta construcció acumula les característiques de la reproducció a través del temps. Per aquesta raó, les diferències de fecunditat entre Catalunya i Espanya, que han anat sempre en el mateix sentit, es potencien al llarg del temps, donant resultats molt diferents: així mentre 1000 nenes nascudes a les generacions 1871-1875 tindran a Espanya 1046 filles, 981 netes i 1024 besnetes, les mateixes nenes, nascudes a Catalunya, tindran 817 filles, 550 netes i 524 besnetes. En general, mentre les nascudes en una

nissaga mostren a Espanya una notable estabilitat, d'una generació a la següent, a Catalunya el nombre de nenes nascudes a cada generació ha estat, gairebé sense excepció, regularment decreixent.

L'acumulació de les característiques de la reproducció a través del temps explica també que, a Catalunya sobretot, s'operin unes remarcables compensacions intergeneracionals, addicionant unes variacions cícliques de la fecunditat que, com ja he dit anteriorment, semblarien voler aportar evidència empírica a la teoria d'Easterlin: així, mentre 1000 dones nascudes el 1876-1880 van tenir 809 filles i 551 netes, 1000 dones nascudes el 1911-1915 van tenir 670 filles i 673 netes.

Si en lloc de considerar els diferents graus de la dinastia en néixer, considerem la substitució als 30 anys (que no sols és l'edat a la maternitat sinó la plena edat adulta), resulta que a Catalunya els efectius s'han mantingut relativament constants d'una generació a la següent (amb una lleugera tendència decreixent), mentre que a Espanya han augmentat fins al punt que les besnetes dupliquen les besàvies.

Finalment, si considerem la substitució dels anys viscuts, que resumeix la substitució a totes les edats i explica el creixement de la població, resulta que a Catalunya els anys viscuts per totes les generacions ascendents són substituïts, actualment, per un nombre superior d' "anys descendents", amb l'excepció de les nascudes entre 1916 i 1925, en les que els "anys-descendents" superen el 90% dels ascendents. A Espanya, en comparació, s'ha produït una veritable explosió dels anys viscuts, que en algun cas es multiplica per 2,6 entre les besàvies i les besnetes.

Encara que no hem realitzat càlculs per al sexe masculí, és evident que els resultats serien més elevats, almenys pel que fa a la substitució en néixer i a la substitució dels anys viscuts.

Així doncs, els resultats mostren, que fins i tot amb la feble fecunditat de Catalunya, traduïda amb una minsa substitució de les persones en néixer, la població hauria mantingut els seus efectius, amb la possible excepció d'alguna variació negativa conjuntural deguda als efectes de guerra i posguerra.

L'existència o inexistència d'aquesta possible variació conjuntural de la població és, però, impossible de determinar. Per a comprovar els efectes sobre els efectius de població de les evolucions de la mortalitat i de la fecunditat que els indicadors de reproducció combinen, a Catalunya, com a tota altra població on la

importància de les migracions n'impedeixi l'observació directa, cal reconstruir, per projecció, aquesta evolució.

En les paraules d'Henry:

"Les perspectives donen, de l'evolució d'una població, una descripció que depèn de l'estructura per edats inicial però que té l'avantatge d'ésser precisa: la taxa de reproducció dels anys viscuts, tot i calculada a partir de les mateixes lleis que les perspectives, no ens indica com evolucionarà la població durant el període en que aquestes lleis s'apliquin; només ens indica quines perspectives s'obren a una població en el molt llarg termini i amb la hipòtesi, suplementària, de que les taxes de reproducció dels anys viscuts es mantinguessin indefinidament a un cert nivell, o pel damunt o per sota d'un cert nivell"³¹.

Així doncs, resulta que per a provar, en tot rigor, que la població catalana no hauria decrescut mai, ens caldrà encara abandonar el terreny de les taxes de reproducció, en que ens hem mogut fins ara, i passar al d'unes projeccions que, partint d'un instant que arbitràriament haurem d'escollir com punt de partida, utilitzaran com ingredients les lleis de fecunditat i de mortalitat que hem elaborat en els capítols precedents.

La realització d'aquesta operació, pels resultats insospitats que n'han sorgit, ens ha portat a afegir, al present treball, una segona part que no estava prevista. En les conclusions que segueixen es veurà el perquè.

En resum i conclusió:

Els febles nivells de fecunditat, combinats amb una mortalitat relativament molt elevada, donen a les generacions catalanes nascudes al tercer quart del segle XIX unes taxes netes de reproducció de l'ordre de 0.8, que són fins i tot inferiors a les equivalents franceses, considerades ja molt baixes. El fet que aquests febles nivells de reproducció mostrin ja des de les generacions més antigues (1856-1860) una tendència estacionària, sembla indicar que la baixa de la fecunditat, abans de la qual teòricament l'indicador s'hauria situat entorn de la unitat, cal cercar-la molt abans en el segle.

³¹ Ibidem.

Les generacions posteriors continuen una davallada accentuada, en les generacions 1910-1925 per les pertorbacions dels anys trenta i quaranta. El mínim, en tots els indicadors, correspon a les generacions 1916-1920, amb una taxa neta de reproducció de 0.6.

Les nascudes després de 1925 mostraran una reproducció netament superior, tant per l'efecte de l'augment de la fecunditat com per la millora de la supervivència. Les generacions nascudes entre 1936 i 1950 seran les úniques, del conjunt estudiat, en reemplaçar els naixements femenins en més del 100 per cent.

Aquest panorama força negatiu canvia de coloració quan es fan intervenir en la mesura dos nous elements: la consideració dels anys viscuts i per a tots dos sexes.

El càlcul de la reproducció dels anys viscuts redueix a les generacions femenines nascudes de 1900 a 1925 els grups de les que no assoliren una reproducció completa, gràcies als espectaculars augments de l'esperança de vida experimentats en pocs anys.

La presa en consideració de la reproducció masculina, sistemàticament més elevada, per altra banda, permet de calcular uns indicadors de reproducció dels anys viscuts que redueixen encara les generacions deficitàries (1906-1925) i que, sobretot, en redueix molt notablement el dèficit, situant-se tots els valors de Ra pel damunt de 0.92.

La consideració de seqüències multi-generacionals mostren que, amb dues excepcions que certament no en foren si es consideressin tots dos sexes, els anys viscuts pels descendents són, en última instància, sempre més que els viscuts pels ascendents.

En conjunt els nous indicadors de reproducció que he calculat, en substituir els tradicionals indicadors de reproducció, sobre els que no sols s'havien edificat previsions demogràfiques molt fosques, sinó que s'havia fonamentat un infamant epítet, 'decadent', mostren que mai no va haver-hi un perill real de regressió demogràfica a Catalunya, i que en tot cas, la lleu insuficiència de la reproducció dels anys viscuts hauria pogut produir tan sols alguna pèrdua conjuntural, però molt limitada en el temps.

Per tal de veure si aquesta pèrdua s'havia o no produït, he procedit a projectar la població de 1900 en absència de migracions, aplicant-li les lleis de fecunditat i mortalitat que han estat realment les de la població catalana, tal com les he descrites en els capítols primer i segon. Els resultats, que es presentaran amb

major detall en el capítol quart, mostren que efectivament, la població catalana hauria perdut uns 6666 habitants entre 1940 i 1945 i encara uns 592 entre 1950 i 1955. Son xifres ínfimes, inferiors a les que explicarien els simples arrodoniments de decimals en els nostres càlculs. Però són xifres negatives que m'impedeixen, encara que sigui simbòlicament, guanyar la meva aposta al cent per cent!

L'exercici de projecció ha resultat però esclaridor d'un altre fet de la major importància: tot i no haver decrescut pràcticament mai, la Catalunya que hauria resultat del simple joc de la reproducció biològica comptaria actualment amb menys de 2.400.000 habitants, en lloc del 6.000.000 actuals. Aquesta dada, colpidora, en diu més que qualsevol frase sobre el que ha estat la immigració a Catalunya.

Tant, que m'ha decidit a ampliar aquest treball amb una segona part, de dimensions més reduïdes, sobre la reproducció ampliada de la població, que titulo "La reproducció de la població en edat activa".

Segona Part

**LA REPRODUCCIO
DE LA
POBLACIO ACTIVA**

4. LA PROGRESSIÓ DELS EFECTIUS

Desde el punto de vista del proceso de trabajo (determinado geográficamente) los movimientos migratorios juegan un papel semejante al de natalidad y mortalidad en cuanto a la creación y destrucción de la fuerza de trabajo.

Así pues, el objeto de la demografía puede ser el estudio de la estructura y reproducción de la fuerza de trabajo. La definición da un nexo de unión a todos los fenómenos demográficos.

Joaquín LEGUINA (1973)

Era l'objectiu del meu treball mostrar, per l'estudi de la reproducció de les generacions, que per la seva sola dinàmica vegetativa la població de Catalunya no hauria mai decrescut en els darrers cent anys. I mentre m'afanyava en demostrar-ho, era conscient de tenir entre les mans una població que no sols havia crescut relativament més que l'espanyola i l'europea, sinó que havia mantingut la seva quota dins l'explosiva població mundial, com ho mostren les dades següents:

TAULA 4.1. Població de Catalunya i Població Mundial. 1850-1980
(en milers d'habitants)

<u>Any</u>	<u>Catalunya</u>	<u>Món</u>	<u>Catalunya/Món</u>
1850	1.602	1.171.000	1,37 per mil
1900	1.966	1.608.000	1,23 per mil
1950	3.240	2.516.000	1,29 per mil
1980	5.979	4.450.000	1.34 per mil

Fonts: Reinhard, Armengaud i Dupaquier (Món, 1850, 1900)¹

Nacions Unides (Món, 1950, 1980)²

Per a Catalunya: Instituto Geográfico y Estadístico (1900), INE (1950 i 1981) i estimació pròpia per a 1850, sobre dades censals de 1860 i 1857.

¹ "Histoire de la Population Mondiale"

² "Demographic Yearbook", 1986.

Es a dir, que els ritmes de creixement de la població catalana i de la població mundial han estat comparables en el llarg termini. Entre 1850 i 1950, la població mundial s'havia multiplicat per 2.15 i la catalana per 2.02; entre 1900 i 1980, la població mundial s'havia multiplicat per 2.77 i la catalana per 3.03. Com conseqüència d'aquestes evolucions paral·leles, el pes de la població catalana dins la mundial s'ha mantingut relativament constant: els catalans representaven un 1,37 per mil de la població mundial el 1850 i seguien representant-ne el 1.34 per mil el 1980; o dit d'una altra manera, si un de cada 731 humans era català el 1850, la proporció no havia variat gaire el 1980: un de cada 747. Això contrasta força amb el discurs habitual, basat per cert en dades objectives, sobre la pèrdua de pes de les poblacions europees, blanques, etc, dins del conjunt mundial.

Creixent al ritme de la població mundial, Catalunya s'ha diferenciat doncs notablement de la major part de poblacions europees. En aquest sentit, la Taula 4.2 i els Gràfics 4.1 i 4.2 permeten comparar les evolucions de Catalunya, Espanya i França entre 1887 i 1986. Així, mentre la població francesa, passant de 39.8 milions a 55.3 milions³ s'ha multiplicat per 1.39, i la població espanyola, passant dels 17.6 milions d'habitants el 1887 als 38.5 actuals s'ha multiplicat per 2.19, la població catalana s'ha multiplicat per 3.24 en passar de 1.8 a 6 milions d'habitants.

Aquestes comparacions resulten particularment instructives perquè, al llarg del temps, el que ha comptat generalment no ha estat el manteniment absolut dels efectius de població, sinó el seu manteniment relatiu, la conservació i fins i tot ampliació d'unes quotes de representació, el no perdre importància respecte dels veïns; i també, el creixement de la mà d'obra necessari al sosteniment de les etapes d'expansió econòmica pròpies del desenvolupament industrial.

Com ho deia el propi Louis Henry, en l'article tan citat, "l'expansió o el declivi no tenen valor per sí mateixos, sinó dins d'un context econòmic i polític, i el manteniment de la població, o fins i tot un creixement feble, poden resultar insuficients si els països veïns i competidors creixen més depressa o si el progrés econòmic demana una expansió demogràfica determinada."

³ La comparació es fa a territori constant, l'actual. Les dades provenen de l'INSEE, "Tableaux socio-économiques".

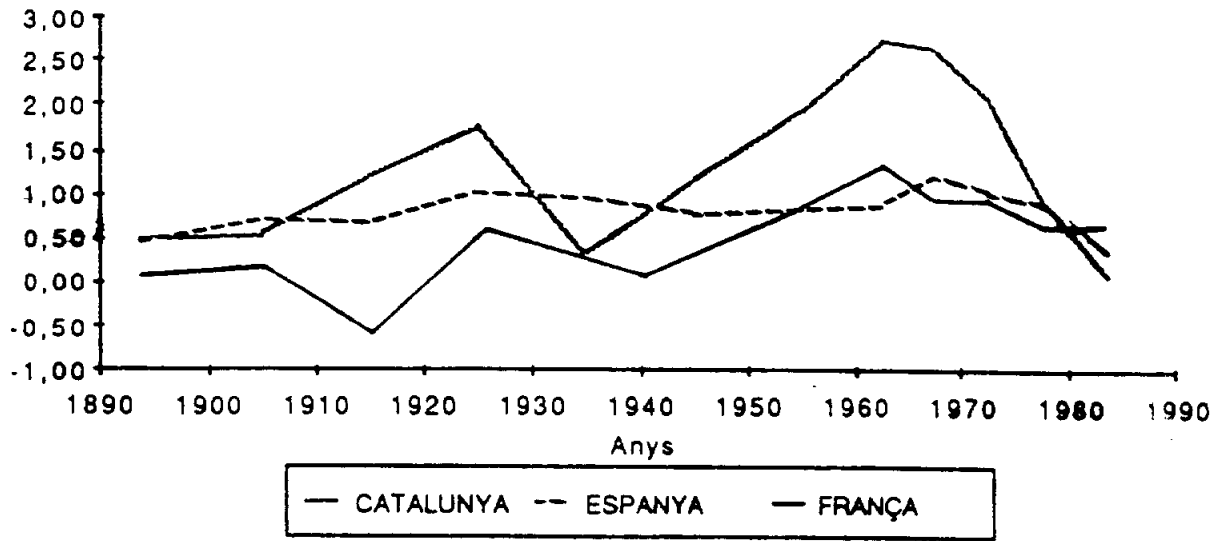
TAULA 4.2: EVOLUCIO DE LA POBLACIO. CATALUNYA, ESPANYA I FRANÇA

CATALUNYA				ESPANYA					
ANYS	POBLACIO DE FET	INCREMENT RELATIU %	TAXA DE CREIXEMENT ANUAL %	INDEX DE CREIXEMENT 1887=100	ANYS	POBLACIO DE FET	INCREMENT RELATIU %	TAXA DE CREIXEMENT ANUAL %	INDEX DE CREIXEMENT 1887=100
1887	1843737	6,65	0,50	100	1887	17565832	5,99	0,45	100
1900	1966436	5,72	0,56	107	1900	18617956	7,40	0,72	106
1910	2079009	12,76	1,21	113	1910	19995191	6,97	0,68	114
1920	2344235	19,07	1,76	127	1920	21389589	10,70	1,02	122
1930	2791292	3,40	0,33	151	1930	23677497	9,87	0,95	135
1940	2886128	12,27	1,16	157	1940	26014750	8,09	0,78	148
1950	3240313	21,10	1,93	176	1950	28118057	8,77	0,84	160
1960	3923968	14,43	2,73	213	1960	30583468	4,52	0,89	174
1965	4490115	13,75	2,61	244	1965	31965565	6,23	1,22	182
1970	5107504	10,82	2,08	277	1970	33956378	5,28	1,03	193
1975	5660213	5,24	0,85	307	1975	35749540	5,59	0,91	204
1981	5956597	0,37	0,07	323	1981	37746260	1,93	0,38	215
1986	5978633				1986	38473418			

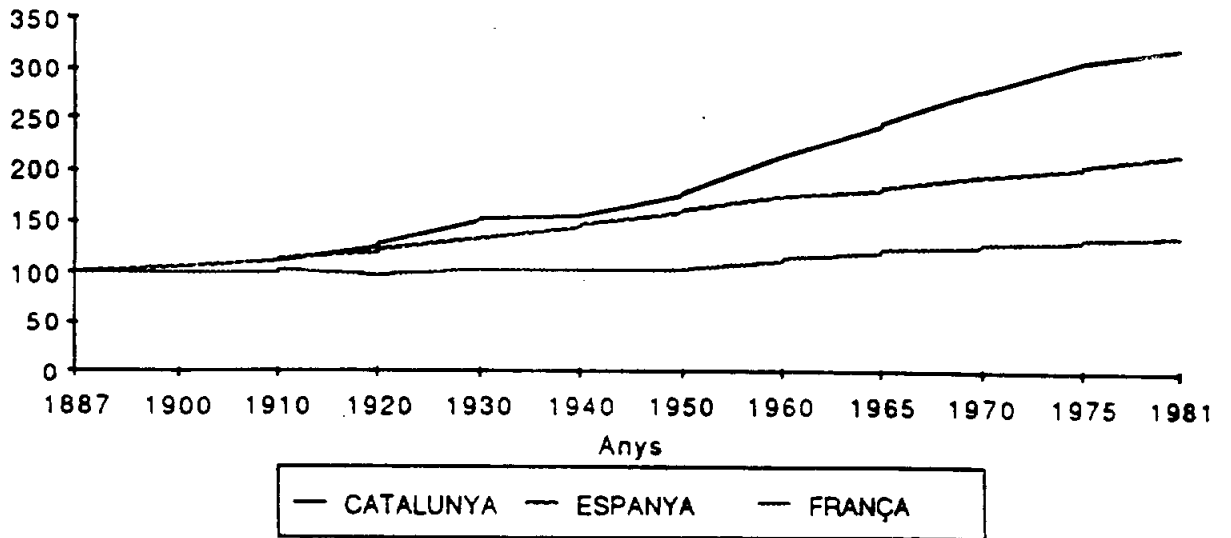
FRANÇA				
ANYS	POBLACIO DE FET	INCREMENT RELATIU %	TAXA DE CREIXEMENT ANUAL %	INDEX DE CREIXEMENT 1887=100
1886	39783000	2,26	0,15	100
1901	40681000	1,80	0,18	102
1911	41415000	-5,57	-0,57	104
1921	39108000	8,18	0,60	98
1931	41524000	0,66	0,03	104
1950	41800000	8,77	0,84	105
1960	45465000	6,81	1,33	114
1965	48561800	4,05	0,80	122
1970	50528200	4,10	0,81	127
1975	52600000	2,72	0,45	132
1981	54028600	2,31	0,46	136
1986	55278400			

Font: Elaboració pròpia

Gràfic 4.1: TAXA ANUAL DE CREIXEMENT %
CATALUNYA, ESPANYA I FRANÇA

Gràfic 4.2: INDEX DE CREIXEMENT (base 100=1887)
CATALUNYA, ESPANYA I FRANÇA

Així doncs, mentre m'escarrassava a demostrar que Catalunya no tenia perquè haver decregut, el seu pes dins d'Espanya i dins d'Europa anava creixent. Limitant-me a l'àmbit espanyol, resulta que el 1887 els habitants de Catalunya representaven el 10,5% dels espanyols, proporció que es mantenia idèntica el 1900 però que havia augmentat fins el 15.5% el 1986, després d'haver passat per un màxim de 15.8% el 1975. Es a dir, que en 75 anys, i malgrat un comportament reproductiu molt ajustat, per no dir-ne clarament restrictiu, el pes de Catalunya dins d'Espanya havia augmentat en un 50%.

Aquest guany de representació no s'ha fet de manera uniforme en el temps, sinó que com ho il·lustra el Gràfic 4.1 el creixement de la població de Catalunya tot i mantenir-se sempre positiu en els cent anys considerats, ha conegut oscil·lacions molt importants, mentre que l'espanyol ha mostrat una molt més gran regularitat; el creixement francès, marcat per la cronologia de les dues guerres mundials, s'ha mantingut en tot moment per sota del català i, excepte en un moment, als voltants de l'any 1960, per sota també del creixement espanyol.

El caràcter cíclic de les taxes de creixement de la població catalana, tot i guardant relació amb els cicles observats en la fecunditat, respon relativament poc a les variacions d'aquesta darrera variable, car com ho veurem tot al llarg d'aquesta segona part, el principal factor de l'evolució demogràfica de Catalunya durant els darrers cent anys ha estat la immigració.

En el capítol que vé tractaré en detall el tema de l'intercanvi migratori de Catalunya amb l'exterior, tractant de quantificar-ne la incidència en les generacions. Aquí, però, em limitaré a mostrar-ne els espectaculars efectes sobre la progressió dels efectius de catalans, tant en la població com en cadascuna de les generacions.

La progressió dels efectius: xifres teòriques i xifres reals

Les previsions demogràfiques del passat, a tot arreu on s'han fet, s'han caracteritzat generalment per tres trets comuns: subestimar la disminució de la mortalitat, mantenir la fecunditat en nivells massa alts o massa baixos segons la fase del cicle en el moment en que s'ha fet la previsió, i infravalorar la importància dels moviments migratoris, en un sentit o en l'altre.

D'aquests tres errors sistemàtics, el més difícil de corregir és el tercer, no sols per la relativa independència del fenomen, sobretot quan es tracta d'immigració, sinó també per una innegable resistència a considerar la possibilitat de fluxes emigratoris importants, concebuts com "pèrdues", o de moviments immigratoris d'envergadura, sentits com "invasions".

Per aquesta raó, la població que "teòricament" s'hauria de trobar en un lloc determinat, es considera generalment que és la resultant de la seva dinàmica vegetativa, amb les correccions, que sovint es menyspreuen en la previsió, explicables pels moviments migratoris. Aquest esquema és totalment inadequat en parlar de Catalunya.

Com ja anunciava en finalitzar la primera part d'aquest treball, l'elaboració de taxes de reproducció, fins i tot generalitzades a tots dos sexes i ampliades al càlcul dels anys viscuts, no havia resultat suficient per a demostrar que la població catalana no hauria mai decrescut durant els darrers cent anys per causa del seu moviment natural. Quatre grups de generacions mostraven, en última instància, taxes de reproducció dels anys viscuts inferiors a la unitat, i això deixava oberta la possibilitat de que, en algun moment intermedi del període, s'haguessin produït pèrdues (forçosament molt limitades) en el nombre d'habitants.

Per arrodonir l'exercici, vaig voler doncs esclarir aquest punt, projectant la població catalana de 1900 (i, posats a fer, també l'espanyola) per veure quina hauria estat l'evolució exacta dels seus efectius si la fecunditat i la mortalitat que havia definit per a cada quinquenni haguessin incidit en una població tancada, és a dir, lliure de migracions.

Les projeccions s'han realitzat doncs pel mètode dels components i els seus resultats figuren a la Taula 4.3.

Considerant l'objectiu primer de l'exercici, he hagut d'admetre, com ja he dit anteriorment, que la població catalana, que hauria estat pràcticament estancada entre 1935 i 1955, hauria pogut perdre algunes decenes d'habitants entre 1940 i 1945 i uns pocs milers entre 1950 i 1955. Poca cosa, quasi res, però suficient per invalidar l'afirmació absoluta de que "mai no hauria decrescut". En el cas d'Espanya sí que podem dir, amb tota evidència, que sempre hauria crescut, més i tot del que ha estat realment el cas.

La meva atenció, però, es va desviar d'aquest resultat tant esperat per a centrar-se en les espectaculars xifres finals: en absència de moviments migratoris durant el segle XX, Espanya tindria 3

milions més d'habitants dels que té (un 7,8%), mentre que Catalunya en tindria 3.6 milions menys (un 60,3%). La població catalana actual no ultrapassaria els 2.371.785 habitants.⁴

Això vol dir que els efectes directes i indirectes de la immigració expliquen, a Catalunya, el 60,3% de la població actual; dit d'una altra manera, dels 6 milions d'habitants, 3.6 milions són fruit de la immigració. Degut als matrimonis entre catalans i immigrants, les persones relacionades amb la immigració són molt més nombroses encara; els catalans descendents exclusivament dels qui eren a Catalunya el 1900 (els quals tampoc tots eren catalans) són doncs una clara minoria, de l'ordre d'un de cada quatre. Si això és el que Vandellós en deia la Catalunya sense catalans, ja fa molt temps que hi som: ja el 1965, la població real va doblar la població prevista en absència de migracions. Tant temps fa que això és així que ja en podem treure conclusions i veure si és tan terrible com ell preveia. Però aquest és un altre tema.

En tot cas, l'evolució previsible dels efectius de la població, en absència de migracions, a Catalunya i a Espanya, i l'evolució real de les poblacions són il·lustrades pel Gràfic 4.3.

La immigració no sols ha modificat totalment els efectius de la població catalana, sinó també la seva estructura per edats, en un sentit innegablement rejuvenidor: mentre que la població espanyola actual és lleugerament més vella que la que s'hauria produït sense migracions, la població catalana és sensiblement més jove. L'edat mitjana del ciutadà espanyol és, el 1986, de 35.4 anys; sense emigració, fóra exactament un any més jove: 34.4. En canvi, a Catalunya, l'edat mitjana és de 37.5 anys i sense immigració hauria estat tres anys més vella: 40.4 anys.

Les diferències d'estructures per edats es fan manifestes en el Gràfic 4.4, que representa les piràmides per sexe i edat de les poblacions catalana i espanyola, reals i projectades, l'any 1986.

Finalment, i encara que tinguin poca relació amb el que s'ha fet fins aquí i amb el que es farà més endavant, aprofito aquesta ocasió per a presentar una continuació de l'exercici de reconstrucció teòrica de les poblacions que, partint de la població catalana el 1986, avança fins l'horitzó 2015 amb el sol joc de la mortalitat

⁴ No es pot oblidar que en l'avaluació que he fet de les lleis de mortalitat i de fecunditat he considerat que totes dues tenien un lleuger biaix positiu: degut a les particularitats de la selecció de moments de que disposava, el conjunt tendia a sobreestimar, encara que poc, la fecunditat i la supervivència. Per aquesta raó, les xifres de la projecció que presento poden considerar-se com un màxim.

TAULA 4.3: EVOLUCIO I PROJECCIO DE LA POBLACIO EN ABSENCIA DE MIGRACIONS.
CATALUNYA I ESPANYA

CATALUNYA

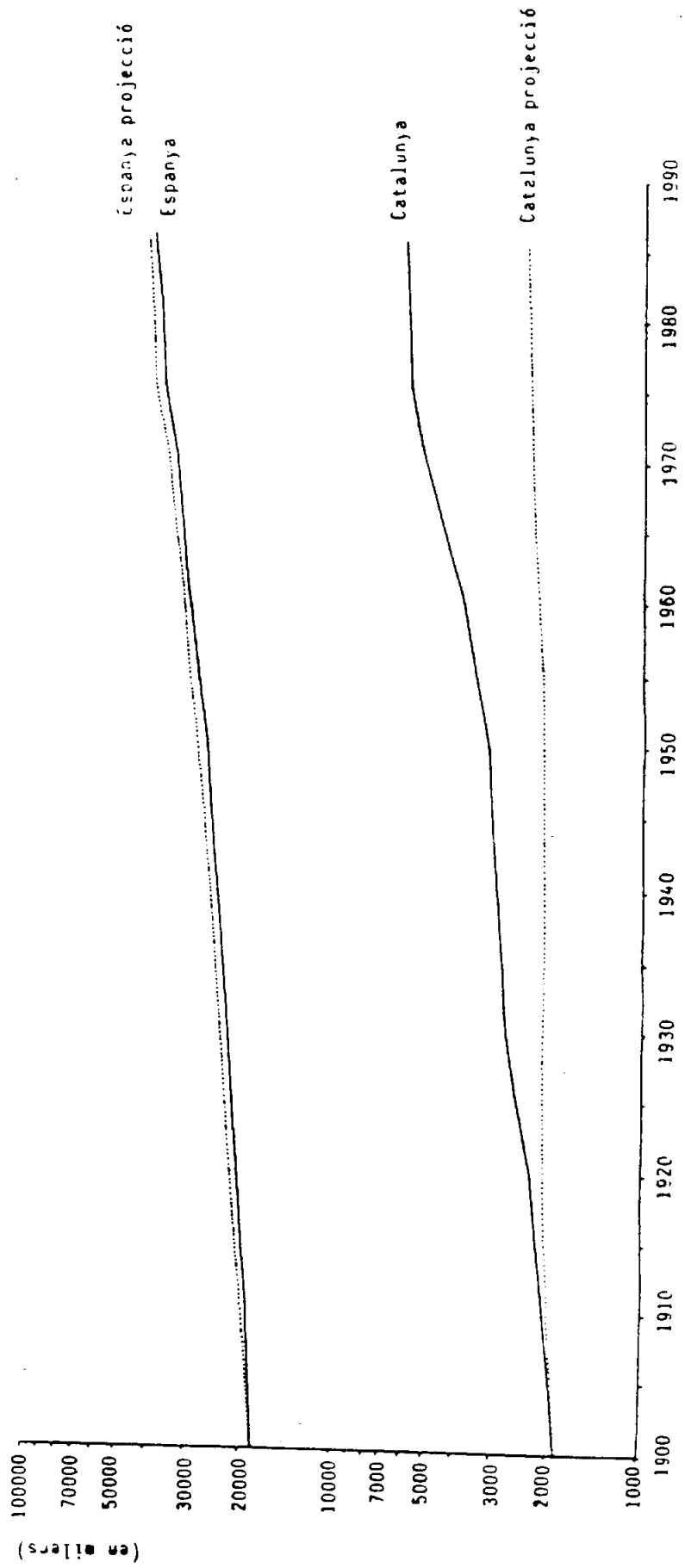
ANYS	HOMES PROJECTAT	HOMES	DONES PROJECTAT	DONES	CATALUNYA TOTAL PROJECTAT	CATALUNYA TOTAL
1900	966082	970481	990754	995955	1956836	1966436
1905	978043		1006040		1984083	
1910	997742	1020623	1028206	1058386	2025948	2079009
1915	1023693		1055076		2078769	
1920	1046399	1146048	1079281	1198187	2125680	2344235
1925	1050567		1088094		2138661	
1930	1062303	1359181	1100825	1432111	2163128	2791292
1935	1071656		1110916		2182572	
1940	1074440	1352795	1114456	1533333	2188896	2886128
1945	1062160		1120070		2182230	
1950	1062215	1526435	1120057	1713878	2182272	3240313
1955	1062653		1119027		2181680	
1960	1071164	1880009	1125962	2043959	2197126	3923968
1965	1089321	2160763	1142680	2329352	2232001	4490115
1970	1111119	2486313	1163740	2621191	2274859	5107504
1975	1132913	2763030	1185394	2897183	2318307	5660213
1980	1156500	2920204	1209474	3036393	2365974	5956597
1985	1158810	2927882	1212975	3050751	2371785	5978633

ESPANYA

ANYS	HOMES PROJECTAT	HOMES	DONES PROJECTAT	DONES	ESPANYA TOTAL PROJECTAT	ESPANYA TOTAL
1900	9084820	9087722	9504765	9530234	18589585	18617956
1905	9397665		9777624		19175289	
1910	9858519	9724828	10198371	10270363	20056890	19995191
1915	10410299		10707625		21117924	
1920	11045298	10373200	11309208	11016389	22354506	21389589
1925	11483745		11722162		23205907	
1930	12090710	11565533	12310077	12111964	24400787	23677497
1935	12693894		12904280		25598174	
1940	13294956	12490367	13499088	13524383	26794044	26014750
1945	13610202		13970589		27580791	
1950	14322396	13542301	14659856	14575756	28982252	28118057
1955	14904977		15229029		30134006	
1960	15645341	14846980	15953544	15736486	31598885	30583466
1965	16604776		16894422		33499198	31965565
1970	17640245	16575163	17927234	17381213	35567479	33956376
1975	18916096	17529122	19208816	18220418	38124912	35749540
1980	19817301	18529764	20150556	19216496	39967857	37746260
1985	20536097	18878119	20928683	19595299	41464780	38473418

FONT: Padró de 1986 i elaboració pròpia

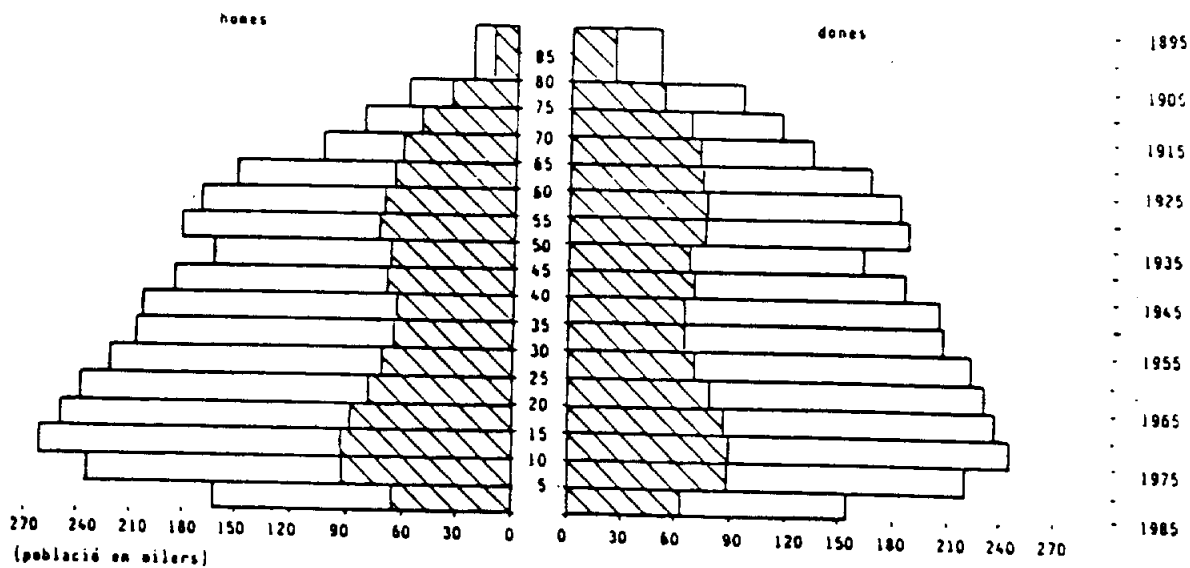
**GRAFIC 4.3: EVOLUCIO I PROJECCIO DE LA POBLACIO EN ABSENCIA DE MIGRACIONS.
CATALUNYA I ESPANYA.**

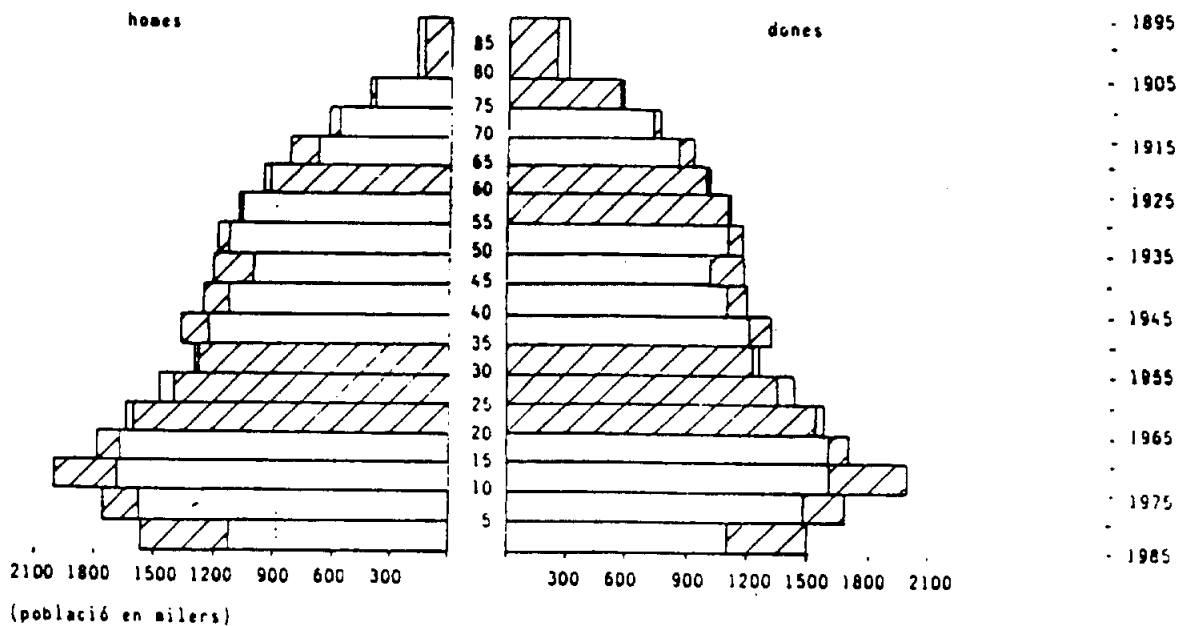
Font: Padró de 1986 i elaboració pròpia.

GRAFIC 4.4: PIRAMIDES DE LES POBLACIONS CATALANES I ESPANYOLES, REALS I PROJECTADES, 1986.

CATALUNYA

ESPANYA

TAULA 4.4: PROJECCIO DE LA POBLACIO CATALANA EN ABSENCIA
DE MIGRACIONS (1985-2015)

PROJECCIO AMB FECUNDITAT CONSTANT DE 1985

ANY	HOMES	DONES	TOTAL	NAIXEMENTS
1985	2927882	3050751	5978633	328488
1990	2964437	3083005	6047442	339231
1995	3001014	3115396	6116410	341694
2000	3032203	3143105	6175308	324316
2005	3044533	3152878	6197411	287593
2010	3030036	3136911	6166947	255769
2015	2994070	3100686	6094756	

PROJECCIO AMB HIPOTESI ALTA DE FECUNDITAT

ANY	HOMES	DONES	TOTAL	NAIXEMENTS
1985	2927882	3050751	5978633	328488
1990	2964437	3083005	6047442	350816
1995	3006898	3121012	6127910	442565
2000	3089359	3197656	6287015	503626
2005	3192852	3294446	6487298	484877
2010	3278616	3376226	6654842	422348
2015	3327216	3418787	6746003	

PROJECCIO AMB HIPOTESI BAIXA DE FECUNDITAT

ANY	HOMES	DONES	TOTAL	NAIXEMENTS
1985	2927882	3050751	5978633	328488
1990	2964437	3083005	6047442	333964
1995	2998339	3112843	6111182	389384
2000	3053773	3163693	6217466	431165
2005	3120443	3225327	6345770	424863
2010	3175741	3275997	6451738	376842
2015	3201293	3298510	6499803	

FONT: Dades Cabré, A. i Pujadas, I. "La fecundidad en Catalunya desde 1922..
i elaboració pròpia.

prevista en el primer capítol i de tres hipòtesis de fecunditat: la de 1985, mantinguda constant i considerada com un mínim, i les hipòtesis alta i baixa que apareixen en el meu treball prospectiu citat anteriorment⁵, com es pot observar a la taula 4.4.

Es doncs previsible que la població catalana es mantingui, en qualsevol hipòtesi, pel damunt dels 6.000.000 d'habitants i solament en la hipòtesi de la congelació de la fecunditat als ínfims nivells actual s'observaria l'inici d'una regressió als voltants dels 2005-2010.

El joc de la dinàmica vegetativa deixa doncs preveure, a un horitzó de vint-i-cinc anys una població situada entre els 6.100.000 i els 6.750.000. Tot això en la improbable hipòtesi d'una absència de migracions.

Aquestes migracions, que són l'element més imprevisible de l'evolució futura de la població catalana, són les que, en última instància, faran que aquestes previsions es verifiquin, que un cop més es desbordin o que, per primera vegada, resultin excessives.⁶

La progressió dels efectius de les generacions

Si en una població es considera normal que els efectius evolucionin principalment pel joc de la dinàmica vegetativa, dins de cada generació aquesta dinàmica només pot conduir a uns efectius regularment decreixents amb el temps, és a dir, amb l'edat: en una població tancada, sense migracions, els efectius màxims de cada generació s'haurien de registrar forçosament en el moment de néixer, a partir del qual els efectes acumulatius de la mortalitat van ribotant-los fins a l'extinció total. Com es veurà, no és gaire complicat demostrar que Catalunya no és una població tancada: en absència de tota altra informació, sigui de migracions, sigui de

⁵ Cabré i Pujadas: "La fecundidad en Cataluña desde 1922...". En la hipòtesi baixa, algunes generacions es retiren amb descendències finals de l'ordre de 1,7 fills per dona, mentre que en hipòtesi alta, totes les generacions assoleixen descendències entre 2 i 2.1 fills per dona.

⁶ La presència a Catalunya d'un 40% de població nascuda fora, amb lligams personals i econòmics amb altres terres, no descarta la possibilitat de moviments de retorn importants, per motius de jubilació o en resposta a conjuntures econòmiques com la que s'ha manifestat durant els anys vuitanta i que s'han traduït en un saldo migratori negatiu. Aquesta situació no és totalment d'excloure que es torni a repetir en el futur, encara que em sembli improbable. Com tampoc pot descartar-se que es tornin a produir moviments immigratoris d'una certa importància, encara que en aquest moment sigui difícil imaginar dates, orígens i envergadura.

moviment natural, la simple evolució dels efectius de les generacions a Catalunya deixa constància del paper extraordinari que hi han jugat les migracions en els darrers cent anys.

Els Gràfics 4.5 a 4.10 mostren l'evolució relativa dels efectius de les generacions masculines i femenines per a Espanya, França i Catalunya. Donada la poca fiabilitat de les xifres de naixements corresponents a les generacions més antigues, he optat per prendre com grup de partida (base= 100) els efectius mitjans del grup entre els 10-14 anys⁷, en tots tres casos. Les dades corresponents figuren en annex. El seguiment es detura als 65-69 o abans per a les generacions més recents.

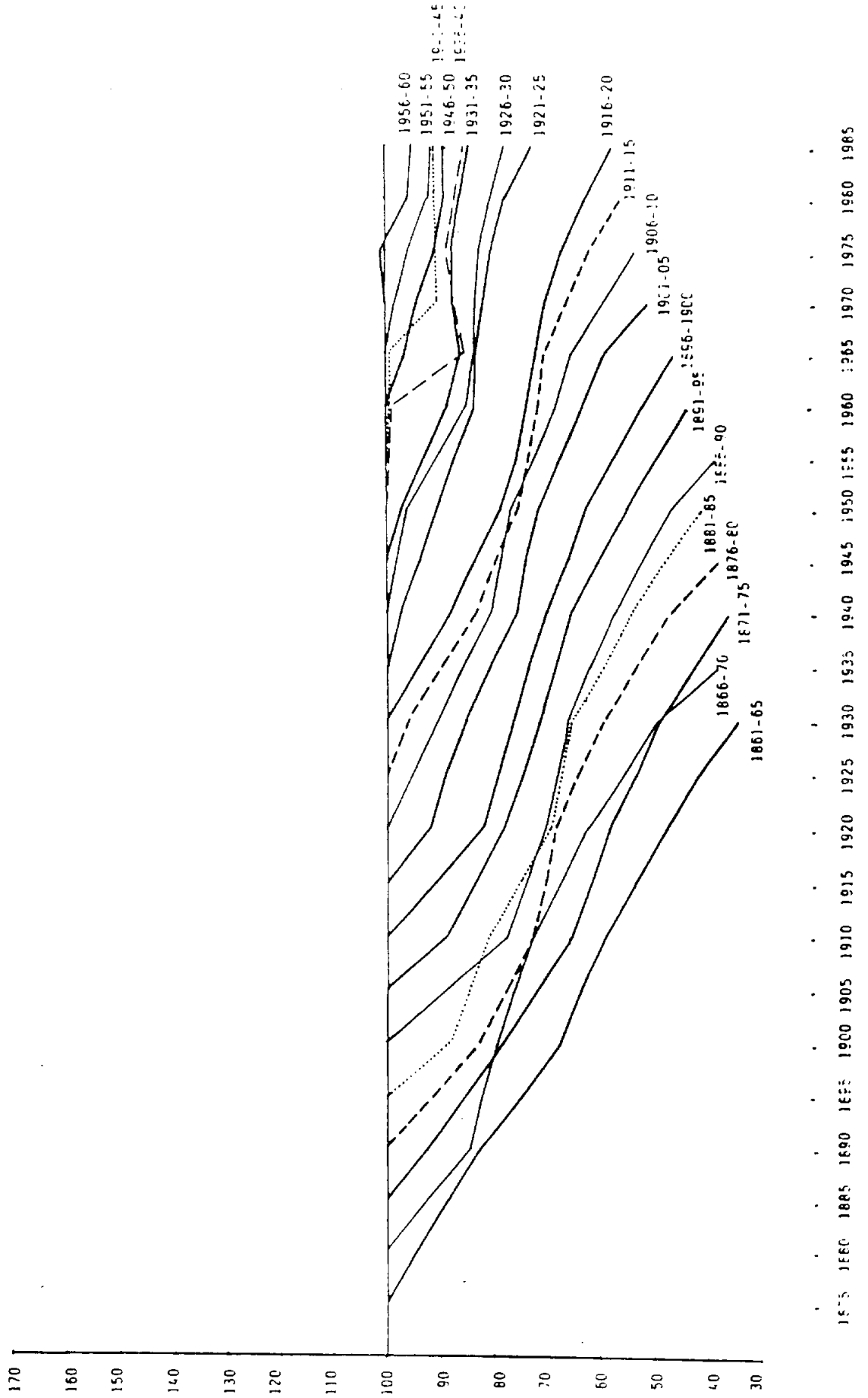
L'evolució relativa dels efectius de les generacions espanyoles d'homes i dones està representada a les Gràfiques 4.5 i 4.6. Es una evolució totalment clàssica i "normal". Pel que fa, en particular, a les generacions masculines cap grup (excepte el més recent, 1956-1960, i per molt poc) no ha superat mai els seus propis efectius entre els 10 i els 15 anys. Els membres d'aquestes generacions residint a Espanya han anat minvant regularment, sota els efectes de la mortalitat i, subsidiàriament, de l'emigració. El descens amb l'edat s'ha anat, però, fent més lent com resultat de la progressiva disminució de la mortalitat. Com principals accidents s'observa el decreixement proporcionalment més important de les generacions 1911-1920, les més afectades per les pèrdues militars de la guerra (pèrdues que, lògicament, són irrecuperables) i les davallades més o menys brusques de les generacions 1931-1950, les més afectades per l'emigració a Europa els anys seixanta; aquestes davallades han estat seguides de parcial recuperació, traduint migracions de retorn.

La gràfica corresponent a les dones mostra un panorama similar, però més regular encara, en no manifestar-s'hi sobremortalitat militar i en produir-se les migracions a Europa d'una forma més gradual. En alguns grups de generacions s'observen lleugeríssims augments d'efectius en els primers grups d'edat, que caldria però analitzar en detall abans d'excloure la possibilitat de males decla-

⁷ Els efectius de les generacions a cada grup quinquennal d'edat procedeixen, alternativament, de dades censals i d'interpolacions entre dades censals. Per aquesta raó, si el grup 0-4 no sempre resultava fiable per les omissions de que és objecte fins dates relativament recents, el grup 5-9 tampoc ho fóra en la meitat dels casos, quan fóra obtingut per interpolació entre el grup 0-4, dubtós, i el grup 10-14. Aquest darrer grup d'edats és el primer que he considerat fiable, en procedir sigui de dades censals, sigui d'estimació entre un grup 5-9 i un 15-19, tots dos de relativa confiança.

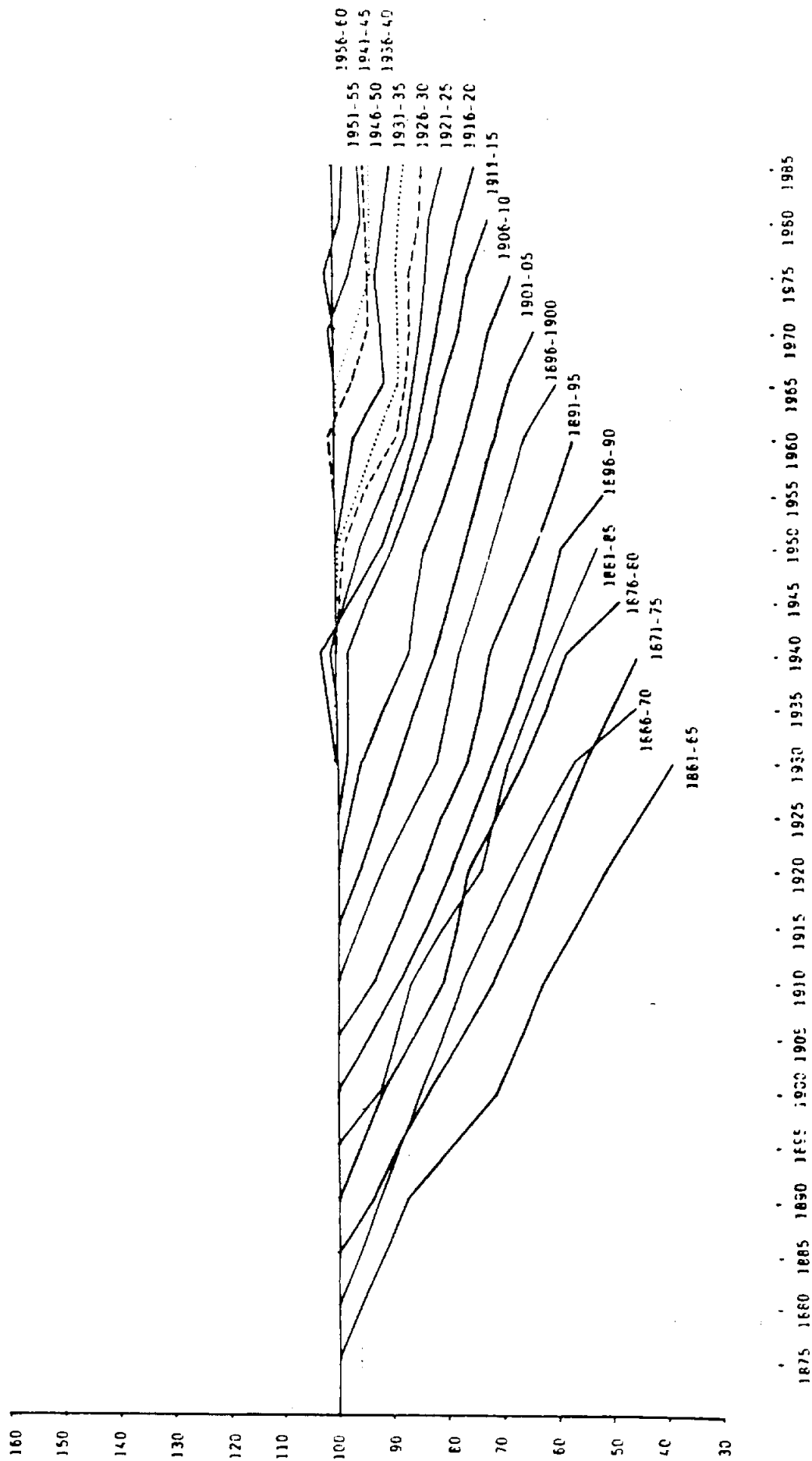
**GRAFIC 4.5: EVOLUCIO DELS EFECTIUS DE LES GENERACIONS MASCULINES (GRUP D'EDATS 10-14 = 100).
ESPANYA.**

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels Censos i dels Padrons.

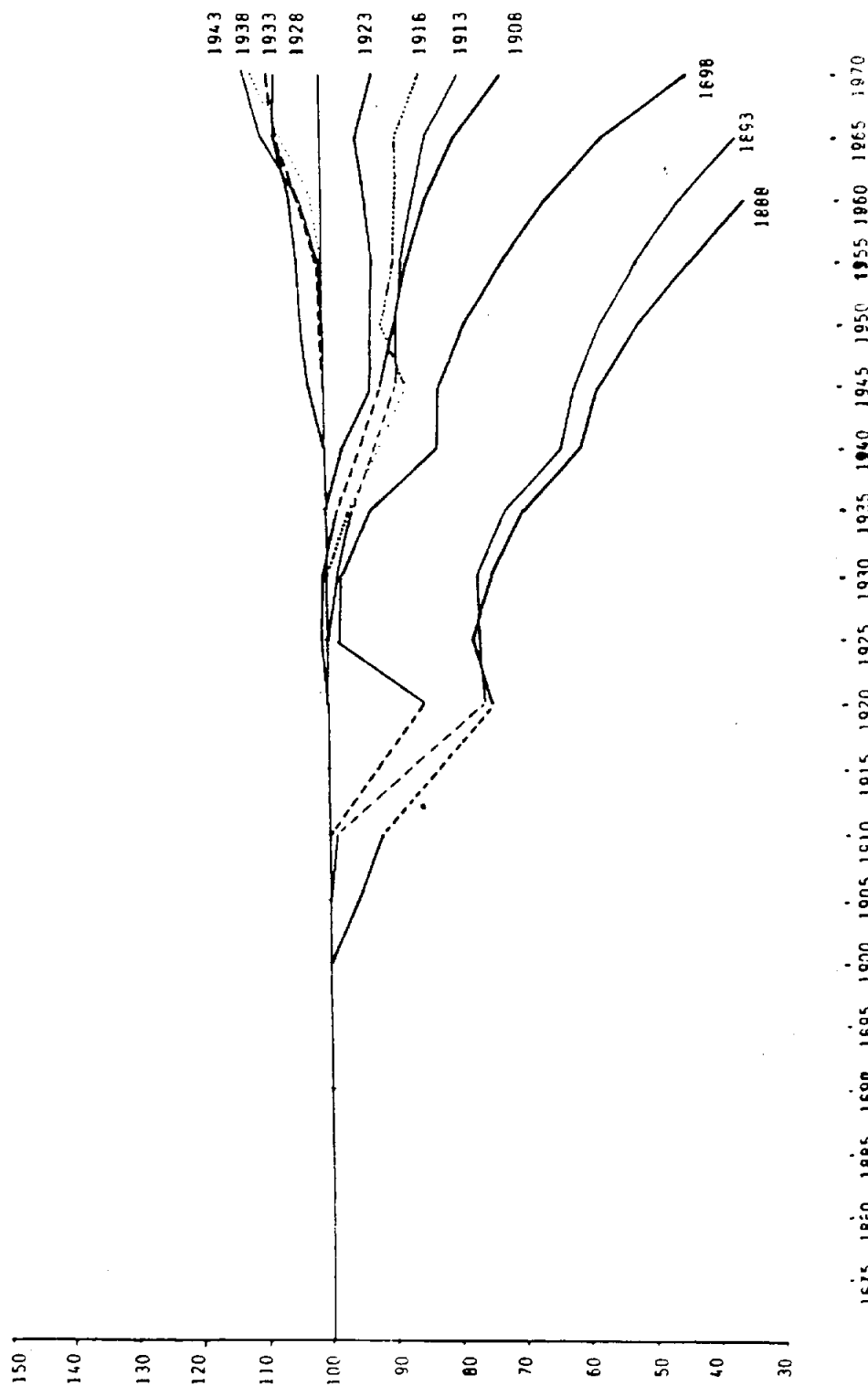
**GRAFIC 4.6: EVOLUCIO DELS EFECTIUS DE LES GENERACIONS FEMENINES (GRUP D'EDATS 10-14 = 100).
ESPANYA.**

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels Censos i dels Padrons.

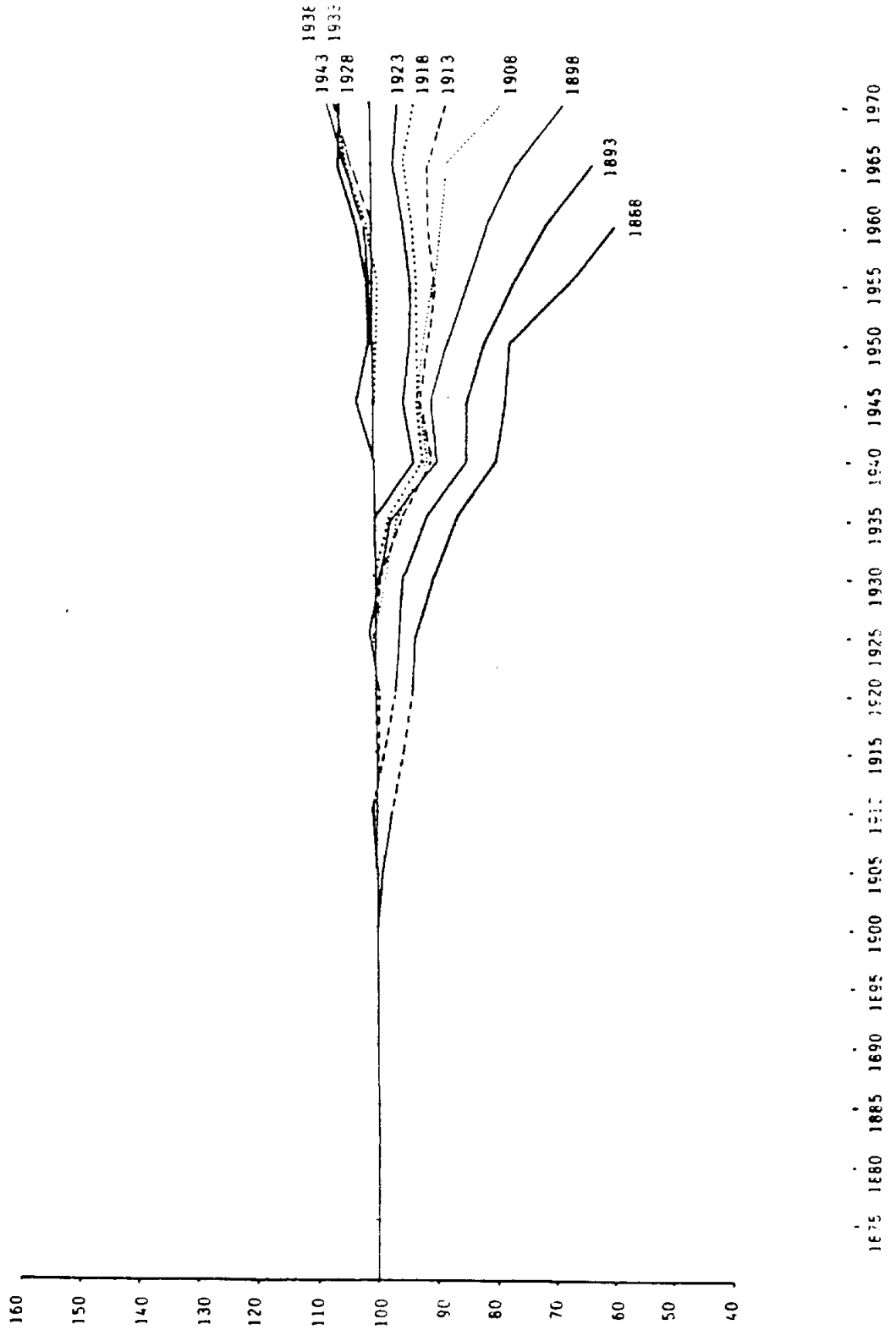
**GRAFIC 4.7: EVOLUCIO DELS EFECTIUS DE LES GENERACIONS MASCULINES (GRUP D'EDATS 10-14 = 100).
FRANÇA.**

Font: J. Vallin La mortalité par génération en France, depuis 1892.

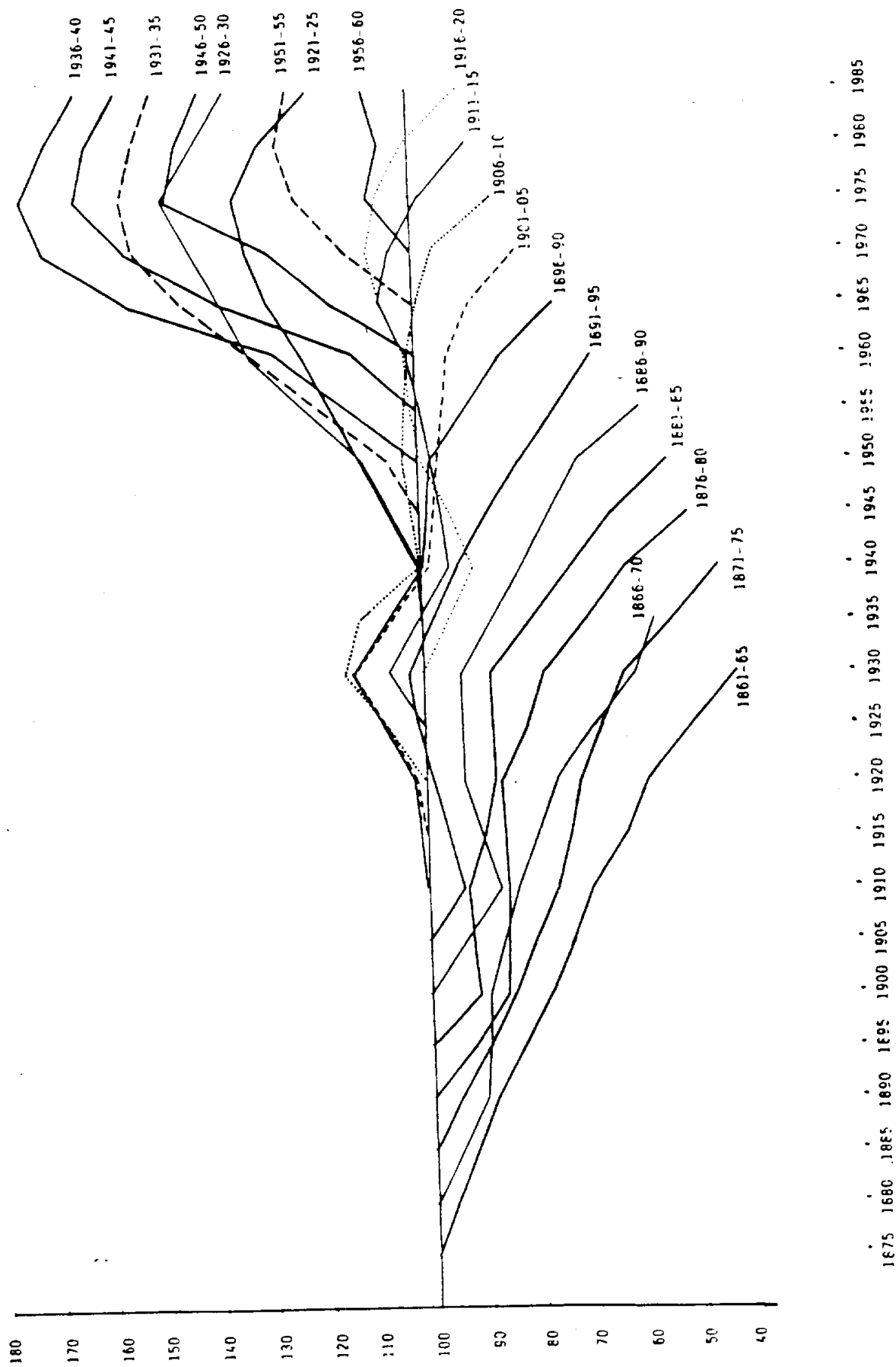
**GRAFIC 4.8: EVOLUCIO DELS EFECTIUS DE LES GENERACIONS FEMENINES (GRUP D'EDATS 10-14 = 100).
FRANÇA.**

Font: J. Vallin La mortalité par génération en France, depuis 1822.

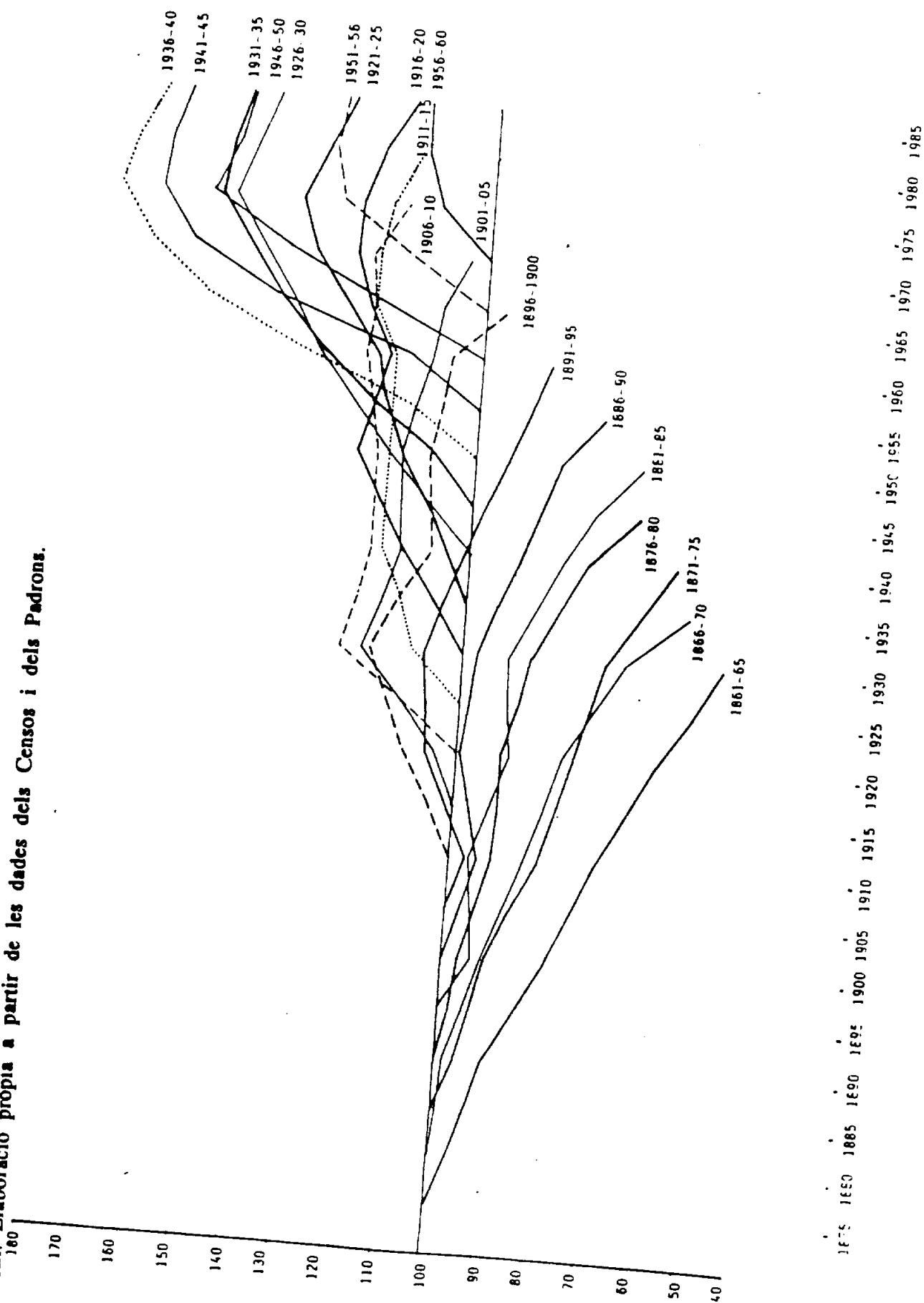
**GRAFIC 4.9: EVOLUCIO DELS EFECTIUS DE LES GENERACIONS MASCULINES (GRUP D'EDATS 10-14 = 100).
CATALUNYA.**

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels Censos i dels Padrons.

GRAFIC 4.10: EVOLUCIO DELS EFECTIUS DE LES GENERACIONS FEMENINES (GRUP D'EDATS 10-14 = 100). CATALUNYA.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades dels Censos i dels Padrons.

racions d'edat i d'interpretar-los com aportacions immigratòries, cosa que sens dubte són en les generacions més recents.

El cas de França, il·lustrat pels Gràfics 4.7 i 4.8 és ja més complexe. Les corbes corresponents a una de cada cinc generacions simples⁸ mostren uns recorreguts decreixents fins la generació 1923, tant per a homes com per a dones, i creixents a partir de la generació 1928. Encara que no dispo de coneixement suficient per a fer-ne un comentari detallat, aquest canvi de tendència mostra l'existència d'un moviment migratori suficient per a compensar els naturals efectes de la mortalitat; aquesta tendència es manifesta a partir de 1940, i no sols en les generacions d'efectius sempre creixents, sinó també en les que mostraven anteriorment un perfil decreixent, que s'estabilitzen i fins i tot experimenten guanys. El fet de que aquests increments es manifestin sobretot entre 1960 i 1965 tradueix els efectes de la repatriació de la població francesa d'Algèria i, secundàriament, la importància de la immigració estrangera durant aquells anys d'alta conjuntura econòmica.

Es també de destacar, en les corbes de les generacions masculines franceses, els greus accidents causats per la primera guerra mundial i la recuperació posterior, deguda a la immigració masculina estrangera dels anys vint, que no sembla haver tingut contrapartida femenina.

Després d'haver observat l'evolució de les generacions en un dels països tradicionalment més immigratoris d'Europa, França, estem més preparats per a visionar els Gràfics 4.9 i 4.10, corresponents a Catalunya i realitzats, com es pot comprovar, amb la mateixa escala.

El tret que primer capta l'atenció, en aquest gràfic, és el descomunal augment d'efectius de les generacions més recents. Les generacions nascudes entre 1936 i 1940, per cert les més buides de totes les estudiades, comptaven el 1975 amb uns efectius 73% superiors als que tenien als 10-14 anys; contrastats amb els efectius de naixements, cosa que el gràfic no reflecteix, l'augment ha estat superior al 100%. Com referència, recordem que a França, els efectius d'una generació no han superat mai el 10% dels efectius als 10-14.

La comparació de les gràfiques corresponents als homes i a les dones permet copsar alguns trets diferencials. En primer lloc, les

⁸ Els efectius d'aquestes generacions s'han extret del llibre de J.Vallin "La mortalité par génération en France...".

generacions masculines més antigues, 1865-1995, mostren una forta davallada a les edats més joves i subseqüent recuperació, corresponents a uns fenòmens migratoris de sortida i entrada que en les dones s'observen solament, i de manera més atenuada, en les generacions 1881-1895. Per a les generacions nascudes després de 1895, l'increment registrat per les generacions femenines és més regular i sostingut: la major supervivència femenina l'explica per una part, però pot haver-hi, tammateix, diferències en el comportament migratori que no podem esbrinar aquí però que tractarem d'avaluar en el capítol vinent. En conjunt, però, l'evolució de les generacions masculines i femenines és força similar.

Les generacions nascudes abans de 1890 mostren uns efectius que mai no superen els registrats entre 10 i 14 anys, encara que contràriament al que s'observa a Espanya, les corbes no siguin sempre decreixents. En particular pel que fa als homes, l'abrupta davallada inicial, que pot denotar una sobremortalitat lligada a les guerres de finals de segle però també, i sobretot, una emigració important, va seguida d'un augment d'efectius que indica o bé immigració de retorn o bé compensació dels antics emigrants per nous immigrants vinguts de fora de Catalunya; o bé, com és més probable, una combinació de tots dos fenòmens.

Un sol grup de generacions, les de 1891-1895, mostra un perfil "de transició", disminuint primerament per sota del nivell que tenia als 10-14 anys, augmentant després pel damunt, tornant a situar-se finalment per sot. A partir d'elles, totes les generacions masculines com femenines nascudes després de 1896 presenten el tret comú, que per la constància no en goso dir "particularitat", d'un perfil ascendent a partir dels 10-14 anys. La sola excepció la constitueixen els homes de les generacions 1916-1920, que van ser cridats a files durant la guerra civil i que reunien menors efectius als 20-24 anys que als 10-14; tot i això, també aquest grup mostra un perfil ascendent, però a edats més tardanes. Els efectes negatius de la guerra (sobremortalitat, emigració, absència d'immigració) afecten en conjunt totes les generacions masculines nascudes entre 1891 i 1920, que expressen reduccions d'efectius clarament perceptibles en les xifres corresponents a l'any 1940. En les generacions femenines, les reduccions, molt més lleugeres, s'experimenten en les generacions nascudes entre 1896 i 1910.

Totes les generacions masculines nascudes després de 1920 no han comptat mai encara fins els moments actuals (1989), efectius inferiors als que tenien a l'edat de 10-14 anys. En el cas de les dones, des de la generació 1901 mai no han tingut als 65-69 anys,

o en el moment actual, xifres inferiors a les que tenien als 10-14 anys.

L'augment amb l'edat dels efectius de les generacions ha anat creixent amb el temps fins les generacions 1936-1940, que són les qui han conegut la màxima inflació pel fet, probablement, de comptar amb els efectius en néixer més baixos de totes les estudiades. Les generacions següents, les nascudes entre 1941 i 1960, tot i conservant el perfil ascendent, van moderant un creixement que, en les més recents, se situa a un nivell aproximat al de les generacions 1896-1900.

No vull tancar aquest apartat sense referir-me de nou a l'aspecte global d'aquestes gràfiques catalanes, globalitat que l'anàlisi detallada pot fer perdre de vista. Considerant la part del gràfic que queda per sota de l'índex cent i la que queda pel damunt, vegem que en conjunt s'equilibren força, encara que en el cas de les dones predominin els positius i en els dels homes els negatius. Això voldria dir que, *grosso modo*, la població s'hauria pogut mantenir durant una llarg període sense naixements, car els increments per immigració haurien compensat les disminucions per mortalitat i per emigració⁹. De fet, entre 1920 i 1975, excloent únicament el quinquenni 1936-1940, les defuncions i les migracions netes acumulades han estat del mateix ordre: uns 2.000.000 de casos, amb un lleuger avantatge per a l'immigració. Pot semblar una comparació una mica absurda, però resumeix tota la importància de la immigració a Catalunya.

En resum i conclusió

Tot el treball de la primera part i les projeccions de la població catalana entre 1900 i 1985, presentades més amunt, m'han permès assegurar que en absència de migracions els habitants no haurien decrescut perquè la fecunditat ha estat globalment suficient.

Ara bé, les mateixes projeccions posen de manifest que el creixement natural no explica més del 40% de la població catalana de 1985; més del 60% dels habitants actuals s'hi troben per efecte directe o indirecte de migracions produïdes després de 1900. El nombre d'habitants personalment implicats és encara superior,

⁹ Aquesta conclusió fora encara més clara si el naixement fos el punt de partida dels recorreguts que presentem, car la immigració de menors de 15 anys ha resultat ser sorprenentment elevada, com ho mostrarà una de les elaboracions que presento en el capítol 6.

degut a la complexitat de les trames de parentiu: a hores d'ara, no sols dos de cada cinc habitants han nascut fora de Catalunya, sinó que, dels altres, més d'un terç, i probablement més de la meitat, són descendents d'una o més persones arribades a Catalunya després del 1900.¹⁰

Aquesta explosió immigratòria, traduïda en una espectacular evolució dels efectius de les generacions, m'autoritza gairebé a arriscar la hipòtesi inversa, però no oposada, a la sostinguda fins ara: que en absència total de fecunditat, la població no hauria globalment decrescut, durant molts anys, perquè la immigració hauria estat suficient per a compensar les defuncions. Aquesta afirmació té vigència durant un període més reduït que la contrària, però de tota manera superior a mig segle.

Dins dels límits d'aquesta precisió, tant la reproducció biològica com la immigració han estat de fet suficients per a assegurar, cadascuna per la seva banda, el simple manteniment de la població catalana. Si el supòsit d'un creixement exclusivament migratori pot semblar absurd, imaginar una absència total de migracions, en el context econòmic, polític i social de la Catalunya del segle XX, no ho és gaire menys.

En tot cas, i és una sort, les dues vies no s'han presentat com alternatives incompatibles, sinó que s'han complementat, i el que n'ha resultat no ha estat el simple manteniment de la població, sinó una triplicació que ha permès a Catalunya mantenir la seva representació demogràfica a nivell mundial, des de 1850 fins 1980¹¹. Es de destacar en particular, que aquesta representació, que havia disminuït entre 1850 i 1950, va tornar a augmentar durant el període 1950-1980, precisament aquell que ha presenciat l'explosió demogràfica mundial. Per a que s'hagi recuperat la quota de 1850, cal doncs admetre que l'explosió demogràfica catalana ha estat, en aquests anys, fins i tot superior a l'explosió demogràfica mundial. Crec que val la pena deixar-ne constància.

¹⁰ De la mateixa manera, aquells qui tenen almenys un ascendent català han de superar, i de molt, els 2.37 milions d'habitants que hi hauria actualment a Catalunya en absència de migracions al llarg del segle. Només hi hauria coincidència en el cas de que catalans d'origen i immigrants fossin dues subpoblacions totalment separades que no es casessin entre sí. Això no sembla correspondre en absolut a la situació real, molt més pròxima a un model de "panmíxia"

¹¹ En els moments en que això s'escriu, la quota catalana deu estar disminuint, i força, car la població mundial ha crescut a bon ritme des de 1980, ultrapassant els 5.000 milions d'habitants, mentre la catalana, en canvi, està estancada des de fa deu anys entorn dels 6 milions.

Tot i que no em proposo examinar la infinitat d'implicacions que un fet com aquest ha d'haver tingut, vull assenyalar que una evolució tan atípica dels efectius de la població i de les generacions, potser no sempre percebuda i pensada a nivell conscient però certament sensible en les seves repercussions, s'ha donat simultàniament als efectes, que ja he analitzat, d'unes transformacions igualment atípiques en la supervivència de les generacions, a les que els anys han fet, durant molt temps, guanyar vida. Tot això, pot haver capgirat considerablement el sentit de la "normalitat" demogràfica, i explicaria perquè en un país de tan baixa fecunditat és difícil trobar algú, excepte els qui hem llegit molt, que s'espanti realment del perill de regressió demogràfica. Com ho he pogut comprovar en el treball de camp en que he participat recentment¹², la sensibilitat dels entrevistats és netament malthusiana i tem més aviat la sobrepoblació, que apareix contínuament en el discurs de gent de tota extracció.

En tot cas, atípica o capdavantera d'una altra normalitat, l'evolució demogràfica que s'ha donat a Catalunya fins 1980 no sols ha mantingut sempre el caracter creixent sinó que ha adquirit, en determinats moments, aspectes explosius; d'aquesta evolució, la immigració en porta el pes principal. Sota el seu influxe, a força de treball, la mà d'obra, la població en edat activa, han crescut a un ritme extraordinari.

Es aquesta immigració la que em proposo estudiar en el capítol vinent abans d'integrar-la, en el següent, en uns indicadors de reproducció "omnicomprensius" de la població en edat activa, que il·lustrin la idea de Joaquin Leguina expressada en la cita que encapçala aquest capítol: l'estudi de la força de treball és el nexa d'unió de tots els fenòmens demogràfics.

¹² Vegeu: A. Domingo "Tenir o no tenir fills, és aquesta la qüestió?", de pròxima aparició.

5. LES MIGRACIONS

"Som fruit de diversos llevats i, per tant, una bona llesca del país pertany a una biologia i a una cultura de mestissatge".

Jaume VICENS VIVES (1954)

Hi ha països que se'n diuen "d'immigració". L'Argentina n'és un, per posar un exemple.

L'any 1869, l'Argentina¹ comptava 1.737.000 habitants, pràcticament com Catalunya, que en tenia 1.673.000 l'any 1860. La capital, Buenos Aires, aglomerava el 12,9% de la població, poc menys que Barcelona, que concentrava el 14,9% dels catalans. Cent anys més tard, el paral·lelisme urbà es mantenia: Buenos Aires acollia el 33,8% dels argentins i Barcelona el 38,9% dels habitants del Principat. Durant aquests cent anys, tant Argentina com Catalunya havien rebut grans contingents d'immigrants i havien crescut considerablement, pel damunt del creixement mundial. Però aquí acaben les similituds.

En tancar comptes, l'any 1960, l'Argentina havia crescut molt més que Catalunya: la seva població s'havia multiplicat per més de deu i ultrapassava els 20 milions d'habitants; en els noranta anys entre 1870 i 1960, havia acollit més de 5.000.000 d'immigrants nets (entre els què es comptaven bon nombre de catalans) en el seu territori de 2 milions de km², en sa major part terres fèrtils i planes, mai abans conreuades. Mentrestant, Catalunya s'havia limitat a quasi triplicar els seus habitants, amb el resultat prou honorable d'assolir-ne els 4 milions; en els seixanta anys transcorreguts entre 1900 i 1960² havia instal·lat 1.400.000 migrants nets en els seus 32.000 km², poblats d'antic i més aviat muntanyosos i accidentats.

¹ Les dades per a la R.Argentina provenen de S.Torrado "L'évolution démographique en Argentine de 1870 1960" i de Z.Recchini i A. Lattes "La población de Argentina". Les de Catalunya, són estimacions de Cabré i Pujadas, "Reconocimiento territorial de Catalunya" Vol. 6, p.25.

² No es coneix exactament el saldo migratori del període 1860-1900 però es pot considerar aproximadament nul.

Observant-ho amb més detall, resulta que el total d'immigrants rebuts per l'Argentina representaven el 25% de la seva població del 1960 i el 27% del seu creixement durant els cent anys anteriors. A Catalunya, els immigrants del mateix període representaven el 35% de la població de l'any 1960 i el 62% del creixement experimentat durant tot el segle. Això s'explica perquè mentre a l'Argentina el creixement migratori va ser sempre inferior al creixement vegetatiu³, a Catalunya es va produir exactament el contrari durant els 45 anys trascorreguts entre 1915 i 1960 i també en alguns moments aïllats del segle anterior, com l'interval 1898-1900⁴.

Així, el petit país que és Catalunya ha acollit proporcionalment més migrants, i de manera més concentrada en el temps, que no pas la gran terra de promissió que ha estat l'Argentina. I això no acaba aquí: lluny d'haver saturat l'exigüitat del seu espai, Catalunya encara havia de rebre, en els vint anys següents a 1960, l'onada més important de nous immigrants, un autèntic allau migratori equivalent al 25% de la seva població de 1960. Mentrestant, l'Argentina coneixeria, sobretot en els anys setanta, un important fluxe emigratori (una petita part del qual es dirigí, precisament, a Catalunya...).

Catalunya ha estat doncs, globalment, un país més migratori que l'Argentina: la proporció de nascuts fora del seu territori hi ha assolit valors màxims superiors (38% dels residents l'any 1970, contra 30% a l'Argentina l'any 1914) i hi és més explicativa no sols de l'evolució demogràfica, sinó també de les transformacions socials i econòmiques d'aquest segle. En una cruïlla de camins mil·lenaris, el "català promig" té unes rels més recents que "l'argentí promig".

Fóra interessant ampliar la comparació de Catalunya amb els altres grans països d'immigració: Estats Units, Canadà, Austràlia, Nova Zelanda, Brasil, Veneçuela; em penso que els resultats, en termes relatius, no foren gaire diferents: molt probablement a tots ells el creixement natural acumulat hi ha estat superior al creixement migratori. Però, ¿té sentit aquesta comparació amb els països nous, aquesta caracterització de Catalunya com una mena d'Amèrica? Em sembla que l'atractiu de Catalunya cal cercar-lo en altres terrenys que en el de la virginitat històrica i geogràfica i que caldria relacionar-lo, més aviat, amb el procés d'industrialització i, sobretot, amb la presència d'una metròpoli moderna, Barcelona.

³ Excepte en els quinquennis 1885-1889 i 1905-1909.

⁴ Vegeu J.A. Vandellós "La immigració a Catalunya" p.23

Car no es pot oblidar, per molt que en aquest treball hagi optat per no fer gaires distincions territorials, que de les quatre províncies catalanes, tres han mostrat un saldo migratori negatiu fins a mitjans segle XX, i que segurament això també fóra cert d'una part de la província de Barcelona. Resulta doncs que la importància del fenomen migratori fins una època molt recent està quasi exclusivament relacionada amb l'existència de la ciutat de Barcelona i de les àrees industrials escampades en un radi reduït entorn del seu nucli. En conseqüència, la mesura de la immigració limitada a la sola àrea barcelonina exhibiria indicadors molt superiors als que he avançat i als que més endavant presentaré per a tot Catalunya i que són per sí mateixos força espectaculars.

Per tot això, cabria potser plantejar-se comparar Catalunya amb un altre ordre d'unitats que no pas els països nous: podria pensar-se en comparar-la amb les regions metropolitanes dels països industrials, cosa que ens permetria situar la magnitud del fenomen migratori en un context més semblant al nostre. Això és el que he fet amb un sol exemple, el del Nordoest italià⁵, sobre el que no tenia un coneixement precís a priori i que jo percebia, i suposo que molts perceben, com un cas anàleg al de Catalunya.

El Nordoest italià comprèn les regions de Lombardia, Piemont-Vall d'Aosta i Ligúria, que tenen per capitals Milà, Torí i Gènova respectivament; concentren i han concentrat en el passat bona part de l'activitat industrial i comercial italiana i es troben apartades, des de molts punts de vista, de la capitalitat política i administrativa del país. Amb la llunyana excepció del Lazio, que alberga Roma, es tracta de les úniques regions italianes que han conegut un creixement migratori positiu entre 1871 i 1971, absorbint la immensa major part del moviment migratori intern. Així, els paral·lelismes amb Catalunya són forts i evidents.

Doncs bé, dels 7,7 milions d'habitants que ha guanyat aquesta regió en els cent anys transcorreguts entre 1871 i 1971, el 75% (5,8 milions) s'explica pel creixement natural i solament el 25% (1,9 milions) és degut al creixement migratori. A Catalunya, en canvi, entre 1877 i 1970, i suposant pràcticament nul el creixement migratori abans de 1900, el creixement total ha estat de 3,4 milions d'habitants, dels quals el 63% (2,1 milions) són d'origen migratori i el 37% (1,3 milions) són d'origen vegetatiu. I contràriament al cas argentí, el menor pes relatiu de la immigració no s'explica per l'exuberància de la natalitat, car el Nordoest italià fóra un perillós competidor de Catalunya en l'atribució del premi

⁵ Dades d'Antonio Golini, "Population distribution, internal migration, and urbanization in Italy".

de baixa fecunditat.⁶ Així doncs, la major importància relativa del creixement natural només s'hi explica per la menor importància del creixement migratori.

Així doncs, la immigració de meridionals i altres italians cap al Nord, popularitzada pel cinema i per la literatura, sempre present en qualsevol consideració socio-política, tant si es fa a Itàlia com si es fa a l'estranger, ha estat inferior, i de bon troç, al que s'ha produït a Catalunya, i això no sols en termes relatius (referint-me ja sigui al creixement natural, al volum de la població o a l'extensió territorial) sinó fins i tot en termes absoluts.

Jo he estat, literalment, la primera sorpresa per uns resultats que, més encara que la comparació amb l'Argentina, posen de manifest la magnitud excepcional del fenomen migratori a Catalunya.

Els treballs referents a les migracions a Catalunya són nombrosos i fóra difícil citar-los sense oblidar-ne cap. Des del ja esmentat repetidament "La immigració a Catalunya", de J.A. Vandellós, fins "La immigració, problema i esperança de Catalunya", de Jordi Pujol, passant per "Població i societat a l'àrea catalana" de Joaquim Maluquer i pel providencial "Els altres catalans", de Francesc Candel, i el seu epíleg, "Els altres catalans, vint anys després", molts autors han escrit assajos, des de diferents posicions filosòfiques o ideològiques, sobre els diferents aspectes (sociològics, econòmics, culturals) d'un tema que, per la seva pròpia evidència, no ha semblat potser massa necessari descriure prèviament en el detall demogràfic, sobretot si es tenen en compte les dificultats per a realitzar acuradament aquesta descripció.

Alguns autors, entre els que em compto, han tractat també d'avaluar la magnitud del fenomen migratori, cosa que, com és habitual, s'ha hagut de fer per estimacions indirectes, comparant el creixement total i el creixement natural de la població. Entre

⁶ Segons les dades calculades per Massimo Livi Bacci ("Donna, fecondita e figli: due secoli di storia demografica italiana"), que es deturen el 1960, la fecunditat de la Ligúria ha estat sempre inferior a la catalana des de 1880, amb la sola excepció de 1940; la del Piemont, inferior a la catalana des de 1900, i tret de 1940; la de Lombardia, era inferior a la catalana el 1960. En els moments actuals, aquestes regions tenen nivells de fecunditat que són, probablement, els més baixos del món. Es doncs probable que una reconstrucció de la fecunditat de les generacions al Nordoest Italià, arrabassaria el 'record' de mínima fecunditat que, amb un cert "esprit de clocher", he atribuït, a manca d'altres proves, a les generacions catalanes 1916-1920. Deixant de banda la Lombardia, pot afirmar-se que la Ligúria i el Piemont certament han tingut, en conjunt, una fecunditat, i probablement un creixement natural, inferior al de Catalunya.

aquests autors, destaca, en primer lloc, el propi Vandellós, que apart de les estimacions globals que dóna en el seu llibre ja citat, produí, en tant que Director del Servei Central d'Estadística de la Generalitat de Catalunya, una estimació del saldo migratori per a *tots els municipis i comarques de Catalunya* entre 1923 i 1936⁷, informació riquíssima que segons el que en sé no ha estat mai analitzada en el detall i que assenyalo a l'atenció de futurs investigadors. En temps més recents, són de destacar els ingents treballs de recopilació estadística de Josep Iglesias Fort i d'Alfonso García Barbancho que, entre altres resultats, han permès de produir estimacions de les migracions per a tot el que va de segle. La Taula 5.1. presenta aquestes estimacions per als primers setanta anys del segle XX junt amb el resum de les realitzades per Isabel Pujadas i per mi mateixa, que he completat per al decenni 1971-1980 i per al quinquenni 1981-1985.

TAULA 5.1 Catalunya. Estimacions de saldos migratoris decennals.

<u>Períodes</u>	<u>J.Iglesias Fort</u>	<u>A.García Barbancho</u>	<u>Estim. pròpia</u>
1901-1910	133.559	31.868	33.669
1911-1920	124.294	209.936	224.300
1921-1930	321.980	326.297	322.079
1931-1940	110.123	69.124	109.823
1941-1950	256.731	258.717	256.718
1951-1960	441.724	469.806	439.874
1961-1970	722.708	719.984	720.442
<u>1901-1970</u>	<u>2.111.119</u>	<u>2.085.732</u>	<u>2.106.905</u>
1971-1980			256.674
1981-1985			- 86.492

Fonts: Iglesias Fort⁸, García Barbancho⁹, Cabré i Pujadas¹⁰.

S'observarà que els tres jocs d'estimacions són altament coincidents, si s'exceptuen les dues primeres dècades del segle, per a les quals les diferències desapareixen si es consideren de manera agregada. Aquestes diferències provenen de les correccions a les xifres censals i d'esdeveniments que va operar J.Iglesias, mentre

⁷ "Moviments demogràfics i de població de Catalunya" (1937)

⁸ "Los movimientos demográficos en Cataluña durante los últimos cien años" (1961)

⁹ "Las migraciones interiores españolas. Estudio cuantitativo desde 1900" (1975).

¹⁰ Op. cit.

que García Barbancho i Cabré i Pujadas han utilitzat xifres sense corregir.

Hi ha doncs acord en que el saldo migratori dels primers setanta anys del segle XX ha estat superior als 2 milions de persones, aproximant-se totes les estimacions als 2.1 milions. Si allarguem el càlcul fins el 1980, abans que l'orientació de les migracions giri bruscament cap al retorn per primera vegada en el segle, resulta que entre 1901 i 1980 el saldo net haurà estat de l'ordre dels 2.370.000 immigrants. Aquesta xifra no ens diu res, però, sobre la importància dels fluxes en els dos sentits; és evident que l'emigració no ha estat nul·la i que, per tant, el nombre d'immigrants ha estat considerablement superior a la xifra esmentada.

Abans dels canvis experimentats en els anys recents, des de 1980 ençà¹¹, Catalunya gaudia d'unes taxes de permanència dels seus habitants molt elevades en comparació amb altres regions d'Espanya. Així, l'any 1975, el 93% dels nascuts a Catalunya que residien a Espanya eren a Catalunya. Tot i així, el 7% restant representava més d'un quart de milió de persones, que agregades a una quantitat equivalent de catalans que podia estar residint a l'estranger¹², permeten estimar els catalans vivint fora de Catalunya en un nombre superior als 500.000. En conseqüència, un saldo de 2.370.000 migrants nets correspon a un fluxe d'entrada de prop de tres milions d'immigrants al llarg del segle.

Recordant els resultats de l'exercici realitzat en el capítol anterior, en projectar la població de 1900 en absència de migracions i amb la mortalitat i fecunditat que han estat realment experimentades, hem de comparar el 2.370.000 migrants nets amb els 3.600.000 d'habitants que el 1985 es troben a Catalunya per efecte directe o indirecte de les migracions; si l'efecte directe compta per 2.37 milions, l'efecte indirecte (descendència dels migrants nascuda a Catalunya) equivaldria, per la seva banda, a 1.23 milions d'habitants.

Que els efectes directes de la immigració ($2.37/3.6 = 66\%$) siguin dos cops més forts que els seus efectes indirectes ($1.26/3.6 = 34\%$) mostra, per altra banda, fins a quin punt es tracta d'un fenomen

¹¹ Aquest canvis són encara massa recents per saber si es tracta d'una inflexió de la tendència a llarg termini o d'un parèntesi conjuntural.

¹² He de recordar aquí que els principals moviments catalans d'emigració que han afectat persones que podien estar encara en vida l'any 1975 han tingut principalment per destí l'estranger: les terres americanes durant el primer terç de segle i els anys cinquanta; França, durant la primera guerra mundial i els anys vint, diversos països europeus durant els anys seixanta; a tot el què cal afegir l'èxode de 1939, que va tenir per a molts un caràcter definitiu.

concentrat en les dècades recents. Aquestes proporcions aniran equilibrant-se al llarg del temps per a donar pas a una preponderància dels efectes indirectes, a menys que es produeixin improbables nous moviments de gran envergadura.

Pel que fa a l'anàlisi i interpretació d'aquests extraordinaris moviments migratoris, he de referir-me forçosament a dos estudis importants i malauradament inèdits: la sovint esmentada tesi d'Isabel Pujadas¹³, que analitza els efectes estructurals de la immigració sobre la població i el poblament de Catalunya i l'excel·lent estudi de Joaquín Arango, sobre les migracions a Catalunya abans de 1930. No faig del treball d'Isabel Pujadas tota la referència que es mereix perquè el tema en què se centra és precisament aquell que jo no tracto: poblament i estructures de la població; per aquesta raó, el seu treball i el meu, que tenen una infinitat de punts comuns que només expliquen una llarga i fructuosa col·laboració i una felicitat sintonia intel·lectual, resulten complementaris. Pel que fa a l'estudi de J.Arango, que aporta interessants reflexions sobre l'intercanvi migratori com nexa d'unió entre pobles que es troben en diferents estadis de la transició demogràfica, de la qual "la transició migratòria" forma part, m'ha inspirat força, en particular en les reflexions finals d'aquest treball. Amb la llibertat que, com diu l'autor, li dona la seva condició de no català, l'ha titulat "Industrialización, transición demográfica y movimientos migratorios en Cataluña y su área de influencia". Aquesta àrea d'influència comprenia, abans de 1930, les províncies catalanes, aragoneses, valencianes, les illes Balears, Múrcia i Almeria. Aquesta llista no prové d'una decisió més o menys arbitrària de l'autor sinó que resulta de l'aplicació d'un criteri primer destí dels seus emigrants. Totes aquestes províncies, tret la de Barcelona, tenen un saldo migratori majoritàriament negatiu abans de 1930. En conjunt, aquesta primera onada portà cap a Catalunya prop de 600.000 migrants nets; en termes de fluxes, Arango ha calculat¹⁴ que es tracta de 660.000 entrades i 85.000 sortides. El 1930, els nascuts fora de Catalunya representaven el 27% del habitants del Principat i el 37% dels de la província de Barcelona.

El panorama era força diferent l'any 1975. Amb l'arribada de més d'un milió i mig de migrants entre 1950 i 1975, els oriunds de la façana mediterrània de la península havien anat cedint el lloc a una massa immigratòria més variada, en la que predominava l'element meridional: andalús, en molt primer lloc, i extremeny en

¹³ "La població de Catalunya: Anàlisi espacial de les interrelacions entre els moviments migratoris i les estructures demogràfiques".

¹⁴ Op. Cit. p.500

segon lloc. El 1975, els nascuts fora de Catalunya havien augmentat molt considerablement llur pes relatiu i, com ja s'ha dit més amunt, representaven el 42% dels residents a la província de Barcelona i el 38% dels residents a Catalunya; d'aquesta subpoblació nascuda fora de Catalunya, el 39,9% n'eren andalusos i el 8,4% extremenys.

Com ja s'ha dit també i es comentarà més extensament en el capítol final d'aquest treball, uns allaus immigratoris d'aquesta envergadura i d'aquestes proporcions, que es produeixen repetidament, no poden considerar-se com esdeveniments de caràcter exògen, com simples interferències en el natural desenvolupament de la societat catalana i en els seus mecanismes de reproducció demogràfica, econòmica i social. Considerant doncs que la immigració, i en particular quan és tan continuada i massiva com ho ha estat a Catalunya, forma part del sistema de reproducció, em proposo integrar-la en els indicadors de reproducció, d'una forma que serà exposada i detallada en el capítol vinent. Per a fer-ho, i donat que aquest és un estudi de caràcter essencialment longitudinal, generacional, no em puc acostumar amb unes dades per períodes, encara que tinguessin un detall per sexe i edat que fins ara no s'ha calculat¹⁵ mai de manera sistemàtica¹⁶ per a tots els períodes en que això és possible.

Havent elaborat, en capítols anteriors, taules de mortalitat de moments i de generacions des de la segona meitat del segle passat i havent reconstruït, en el capítol precedent, les sèries d'efectius segons l'edat per a moments i grups de generacions, el càlcul dels saldos migratoris estimats segons el sexe i l'edat era un exercici que hauria estat trist de no realitzar.

Exposo doncs a continuació de quina manera s'han portat a terme aquests càlculs, per passar, seguidament, a l'anàlisi dels resultats obtinguts.

¹⁵ Parlo de "calcular" (o d'estimar) el detall dels moviments migratoris perquè abans de 1962 no hi havia cap publicació de registre de migracions. A partir d'aquesta data, l'"Anuario Estadístico" de l'INE publica sistemàticament la matriu de moviments migratoris interprovincials, procedents de l'explotació centralitzada de les altes i baixes per migració en el Padró Municipal d'Habitants; les xifres són, però, molt lluny d'ésser exhaustives i el detall de les característiques de sexe i edat que les acompanya es redueix a classificacions en grups molt amples.

¹⁶ I. Pujadas, en el treball ja esmentat, dóna un exemple d'aquestes estimacions per als períodes 1951-1960, 1961-1970 i 1971-1975.

Metodologia

L'objectiu que m'he proposat és estimar les migracions per sexe i edat a les generacions catalanes a partir de l'evolució dels efectius, ja analitzada en el Capítol 4, i de les lleis de supervivència definides en el Capítol 1. A l'igual que s'ha fet en el capítol anterior, es prendrà sempre com punt de partida els efectius de cada grup de generacions a l'edat 10-14 anys i es deturaran els càlculs al grup de 65-69 anys o abans per a les generacions més recents.

Els indicadors de migracions en les edats actives, que he calculat per a les generacions catalanes i espanyoles, d'homes i dones, i seguidament per als períodes, són els següents:

- a) migrants nets i taxes migratòries per edats
- b) migrants d'edat activa per períodes
- c) component migratori per edats

Tots els resultats detallats figuren en annex. En el present capítol s'ofereixen taules-resun. dels saldos migratoris per períodes (Taula 5.2) i dels components migratoris de les generacions a determinades edats (Taulas 5.3 i 5.4). Totes les elaboracions són, igualment, representades en gràfics.

Els migrants nets i les taxes migratòries per edats

Els migrants nets entre dos grups d'edats s'han estimat a partir dels efectius del grup de generacions a cadascuna de les dues edats i la probabilitat de pas $L_{x,x+4}/L_{x+5, x+9}$ extreta de la taula de mortalitat del grup de generacions, per aplicació de la fórmula següent:

$$5mig_{x,x+4} = \frac{P_{x+5, x+9} - P_{x,x+4} * L_{x,x+4} / L_{x+5, x+9}}{\sqrt{(L_{x,x+4} / L_{x+5, x+9})}}$$

La taxa de migració, de dimensió anual, s'obté referint el promig anual de migrants estimats a la semisuma dels efectius del grup de generacions a totes dues edats:

$$\text{taxa de migració} = \frac{5mig_{x,x+4}}{5/2 (P_{x,x+4} + P_{x+5, x+9})}$$

Els migrants d'edat activa per moments

Els saldos migratoris per edats han estat reagrupats per a produir estimacions dels saldos migratoris per moments, dins dels límits de l'edat activa "ampliada": 10-14 anys a 65-69 anys. Per als períodes més antics, les migracions corresponents a les edats no cobertes per les generacions nascudes després de 1856 han estat calculades separatament, a partir de les dades censals i les taules de mortalitat dels moments que figuren en annex.

La reconstrucció s'ha efectuat solament a partir de 1900, car els ajustos a que obligaven les dates censals anteriors (1887, 1877), que trenquen la seqüència decenal, produïen resultats poc creïbles, sobretot en el cas d'Espanya.

El component migratori per edats

El component migratori (absolut) és la diferència, a cada edat, entre els efectius esperats en absència de migracions des dels 10-14 anys i els efectius censats o estimats per interpolació entre dades censals.

El component migratori relatiu s'obté per relació entre el component migratori i la població esperada en absència de migracions des dels 10-14 anys.

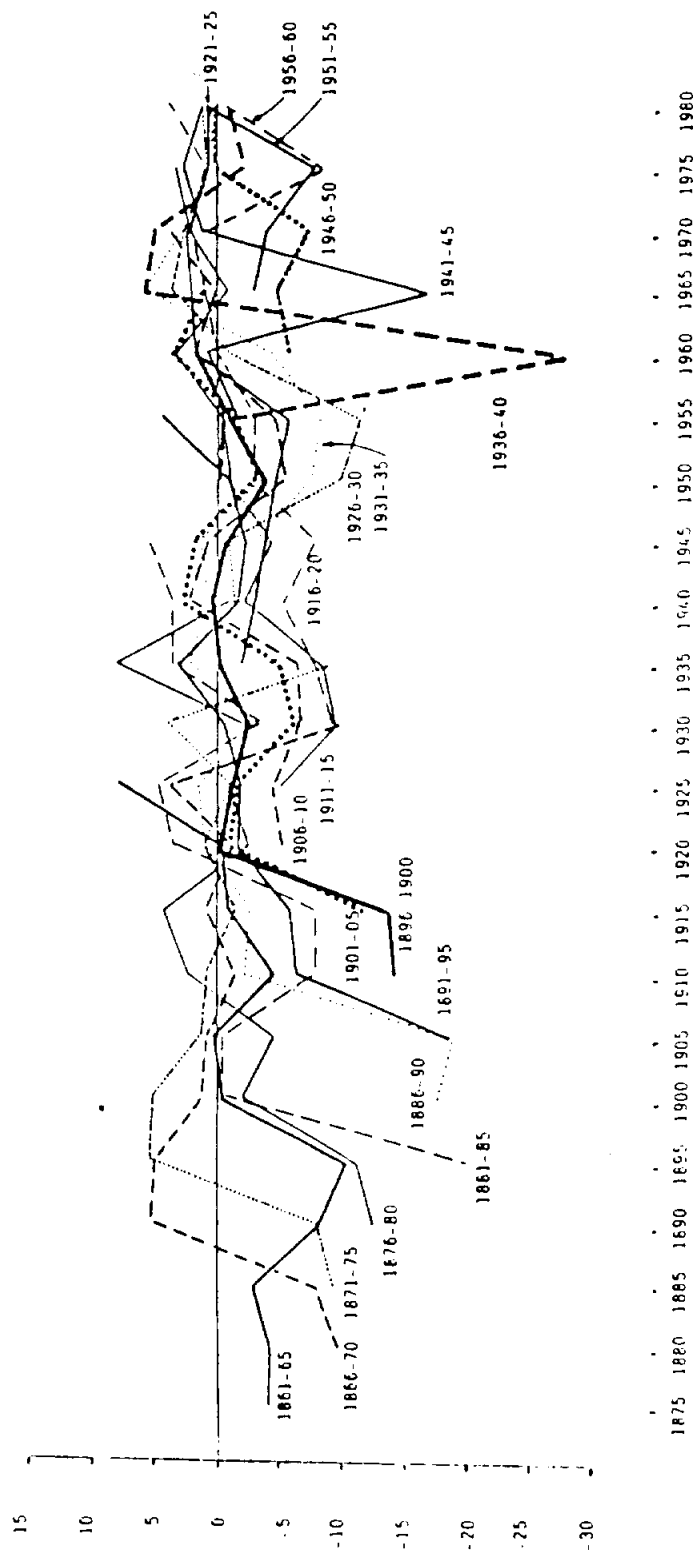
La població esperada en el grup d'edats $x, x+4$ s'obté per aplicació als efectius de 10-14 anys de la probabilitat de supervivència $L_{x,x+4}/L_{10-14}$, extreta de la taula de mortalitat del grup de generacions.

Anàlisi de resultats

Les taxes migratòries per edats a les generacions espanyoles i catalanes, que figuren detalladament en annex, estan representades en els Gràfics 5.1 a 5.4.

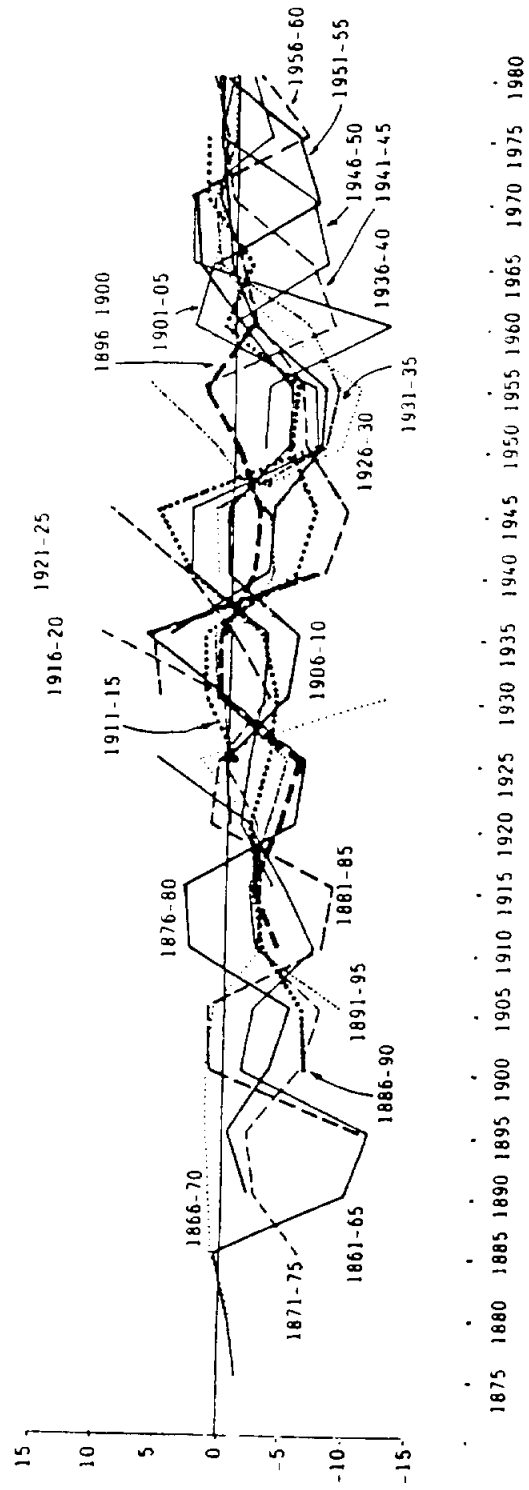
La forma en que les taxes han estat calculades, a partir de dades censals subjectes a errors d'exhaustivitat o de declaració d'edats, fa que no puguin considerar-se, preses individualment, com bones estimacions del saldo migratori real, car comprenen tant el saldo d'immigrants i emigrants com el cúmul dels possibles errors continguts en les xifres censals. Ara bé, considerades en conjunt, les seqüències generacionals de taxes d'immigració descriuen un panorama força instructiu.

GRAFIC 5.1: TAXA DE MIGRACIO ANUAL. ESPANYA. HOMES.

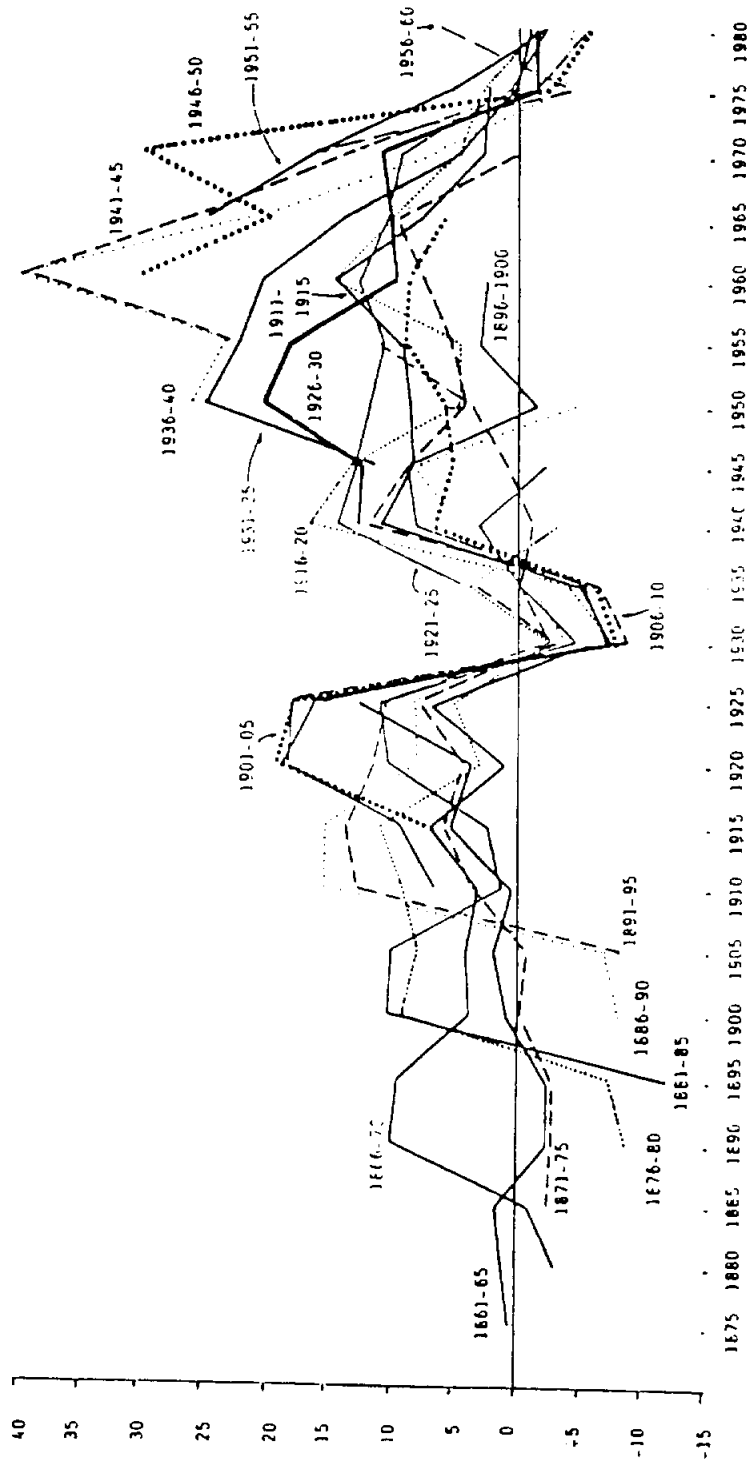
Font: Elaboració pròpia.

GRAFIC 5.2: TAXA DE MIGRACIO ANUAL. ESPANYA. DONES.

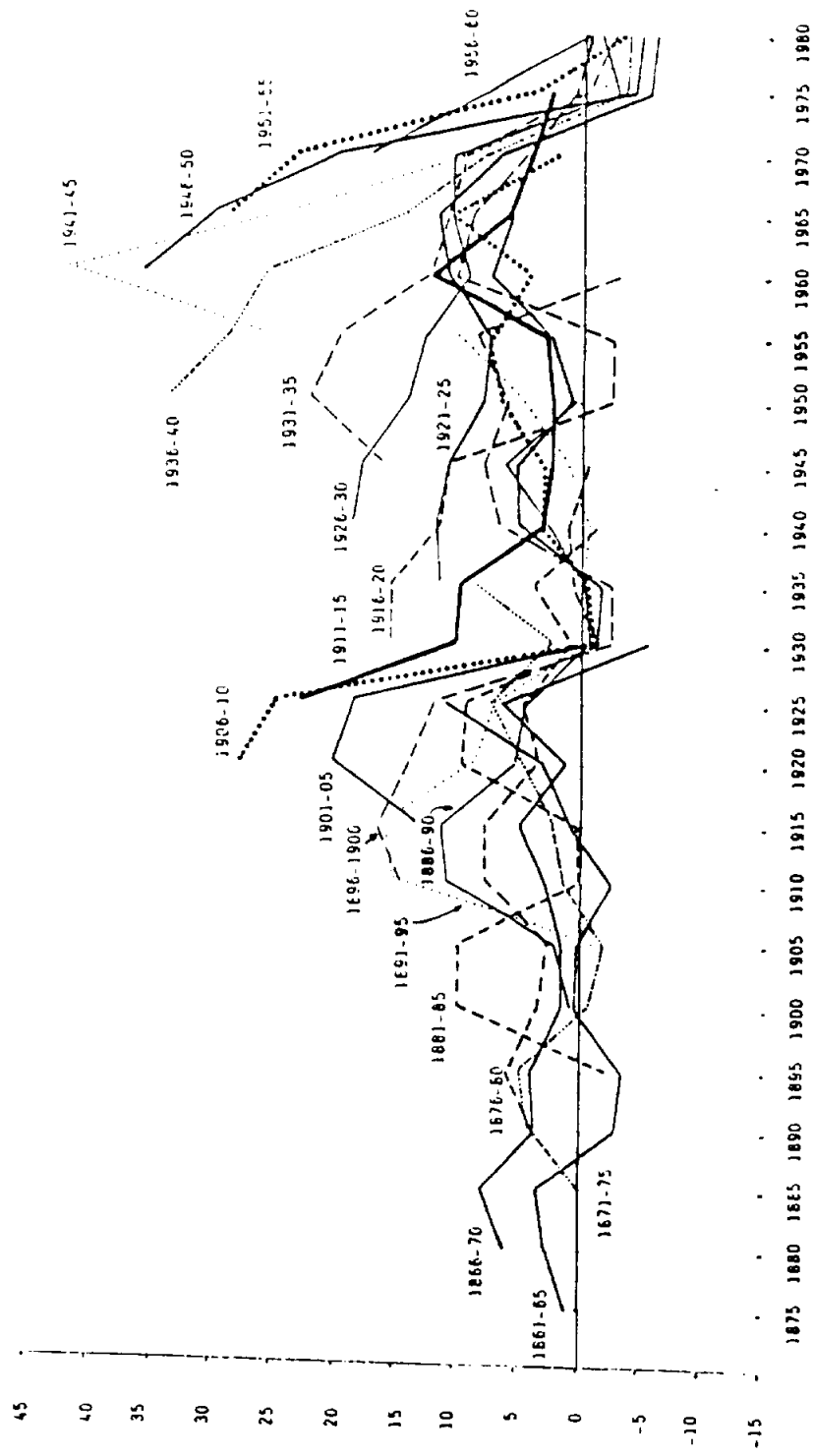
Font: Elaboració pròpia.

GRAFIC 5.3: TAXA DE MIGRACIO ANUAL. CATALUNYA.HOMES.

Font: Elaboració pròpia.

GRAFIC 5.4: TAXA DE MIGRACIO ANUAL. CATALUNYA.DONES.

Font: Elaboració pròpia.

Les dues primeres gràfiques, corresponents als homes i dones a Espanya, mostren, en una primera aproximació, el caràcter globalment emigratori de l'intercanvi amb l'estranger, que afecta per igual tots dos sexes però d'una manera més intensa els homes. Les taxes negatives són més nombroses i de valors generalment més elevats que les positives; les taxes negatives solen observar-se a les edats més joves, mentre que les positives corresponen a les edats adultes i madures i tradueixen, probablement, moviments de retorn.

En el cas dels homes, s'observen molt clarament dos moviments de màxima emigració: el que afecta a les generacions nascudes abans de 1900, i que s'estén sobre la darrera part del segle XIX i primer quart del segle XX; i el que afecta principalment les generacions nascudes entre 1930 i 1946, que correspon a l'emigració cap a Europa entre 1955 i 1965. L'edat a l'emigració, en les èpoques més recents, sembla haver variat: mentre les generacions més antigues mostren les taxes d'emigració més fortes als 10-14 i 15-19 anys, en les generacions més recents el grup de màxima emigració sembla ser el 20-24; en algunes generacions intermèdies, els màxims, menys pronunciats, es mantenen pràcticament fins passats els 30 anys.

Pel que fa a les dones, les diferències entre generacions no són tan clares, describint un paisatge relativament uniforme on els febles accidents correspondrien, de manera atenuada, als descrits per al sexe masculí.

Els Gràfics 5.3 i 5.4, corresponents a Catalunya, mostren, en canvi un panorama força diferent, definit, en primer lloc per la necessitat de desplaçar l'eix d'ordenades utilitzat per a les gràfiques espanyoles, per tal de cedir gairebé tot l'espai a les xifres positives.

De fet, si deixem de banda el recent període 1981-1986, el més emigratori de la història del darrer segle a Catalunya, les generacions femenines pràcticament no mostren taxes d'emigració significativament diferents de zero, mantenint-se de manera pràcticament universal en l'espai immigratori de les taxes positives.

Pel que fa al sexe masculí, i a part de la dècada actual, s'observen dos espais negatius: el corresponent a l'emigració finisecular (que de fet s'estén fins als inicis de la primera guerra mundial) i el que se situa en la dècada dels trenta. Respecte d'aquest segon cas, cal puntualitzar que encara que aparentment afecti als dos quinquennis dels anys trenta, això és degut al modus de càlcul i que,

encara que no hi ha manera d'esbrinar-ho, és molt probable que la irregularitat estigui concentrada en el període bèl·lic; per altra banda, tampoc no hi ha manera de saber si les taxes negatives que s'observen tradueixen una emigració real (èxode o altra) o són resultat d'una sobremortalitat no considerada per les taules de mortalitat utilitzades per a l'estimació. Probablement es donen totes dues coses, però el fet que a Espanya, on la inadequació de les taules podia donar-se també, no s'observi res de semblant, així com el gran nombre de generacions implicades i un cert paral·lelisme per a algunes generacions femenines ben concretes, fa creure que es pot tractar, almenys en una part considerable, d'una emigració ben real.

Tret, però, d'aquests accidents, la característica principal de les dues gràfiques és la marxa regularment "in crescendo" de les taxes d'immigració, que després de l'interrupció causada per la guerra reemprenen l'ascensió fins el màxim ostentat pel grup de generacions 1941-1945, que ell tot sol, entre els 15-19 i els 20-24 anys, durant el primer quinquenni dels seixanta, fa a Catalunya una aportació superior als 40 migrants anuals per 1000 habitants. No és d'extranyar, en aquestes condicions, que Catalunya creixés més que el conjunt mundial!

A partir d'aquest punt, les taxes d'immigració han disminuït amb relativa rapidesa, fins a precipitar-se en els valors negatius dels anys vuitanta.

Es de destacar que mentre a Espanya el perfil de les generacions sembla obeir més a un cicle de vida del migrant, relativament constant en el temps i aplicable a distintes generacions que han conegut nivells d'emigració diferents, a Catalunya l'efecte de moment és molt més important: moltes generacions, en alguns moments totes elles, coincideixen a l'alça o a la baixa. Els perfils de les generacions corresponen doncs, essencialment, al joc de les conjuntures que han viscut. Malauradament, no estic en condicions de saber si aquestes diferències cal situar-les entre Espanya i Catalunya o entre unes cohorts constituïdes essencialment per emigrants i unes altres constituïdes per immigrants; o encara, si no tradueixen les diferències entre les migracions internacionals i les migracions dins d'unes determinades fronteres estatals.

Els migrants d'edat activa al llarg del temps

La Taula 5.2 resumeix per períodes els migrants nets en edat activa (10-14 a 65-69) a Catalunya i a Espanya. Els Gràfics 5.5 i 5.6 representen aquestes dades.

Observi's en primer lloc el desplaçament de les ordenades dels gràfics segons es tracti de Catalunya o d'Espanya, tal com s'havia fet en els gràfics corresponents a les taxes migratòries per edats de les generacions. En aquest cas, en tractar-se de dades que acumulen el conjunt de les edats, les diferències són encara més marcades.

Així, mentre les migracions netes per períodes quinquennals oscil·len a Catalunya entre 270.287 i 263.451 (períodes 1961-1965 i 1966-1970) i -34.250 (període 1981-1985), a Espanya es mouen entre 55.368 (període 1971-1975) i -840.014 (per als dos quinquennis 1951-1960).

També crida l'atenció que, malgrat que es tracti de xifres absolutes corresponents a conjunts de molt distinta grandària, les magnituds són de mateix ordre, encara que de signe invertit: el mínim català i el màxim espanyol, en termes decennals, es compten en desenes de mils, mentre que el màxim català i el mínim espanyol se situen pel damunt del mig milió de migrants. Això mostra el pes molt diferent que els moviments migratoris han tingut en l'explicació de l'evolució demogràfica dels dos conjunts.

La comparació dels saldos migratoris de la població en edat activa, a Catalunya i a Espanya, mostra no sols una oposició en els signes, sinó també trajectòries estrictament corresponents dins d'aquesta oposició, encara que amb una anticipació dels màxims espanyols respecte dels catalans: els màxims d'emigració a Espanya corresponen als períodes 1900-1920 i 1950-1960, mentre que els màxims d'immigració a Catalunya corresponen als anys vint i seixanta; els períodes en que els saldos migratoris han estat més prop de ser nuls, en tots dos conjunts, són força coincidents: els períodes 1930-1950 i 1970-1985.

Una diferència entre Catalunya i Espanya, en matèria migratòria, és la composició per sexes dels migrants: mentre que els que arriben a Catalunya estan uniformement repartits per sexe, amb un lleuger predomini de dones, d'Espanya se'n han anat, tradicionalment, més homes que dones. Aquesta tendència només es va invertir, molt lleugerament, en els anys cinquanta, en els moments més forts de l'emigració a Europa.

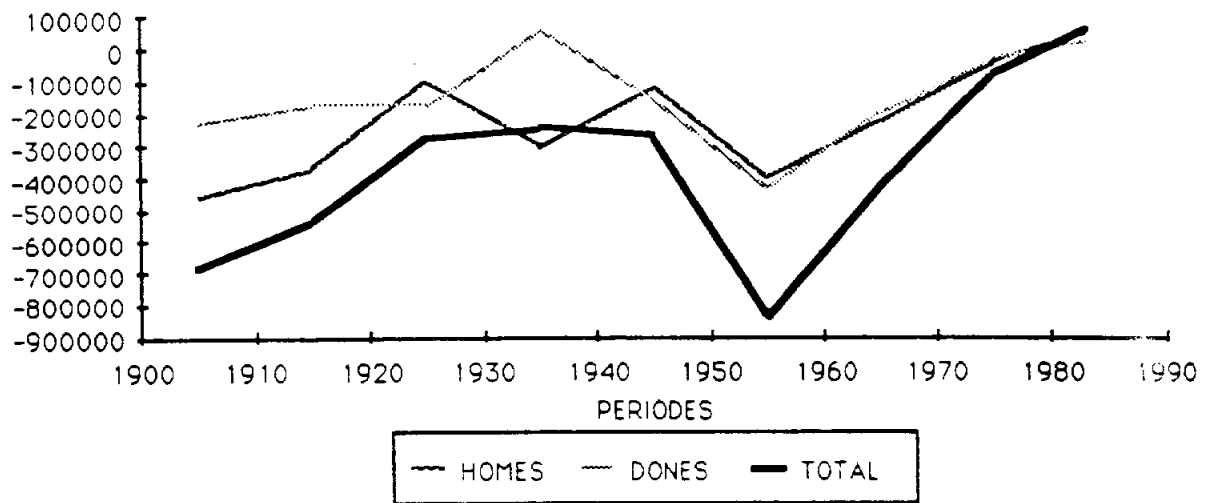
TAULA 5.2: SALDO MIGRATORI PER PERIODES
POBLACIO D' EDAT ACTIVA

CATALUNYA			
PERIODE	HOMES	DONES	TOTAL
1901-1910	12953	25020	37973
1911-1920	58696	59369	118065
1921-1930	106818	114416	221234
1931-1940	-40532	35626	-4906
1941-1950	96510	93403	189913
1951-1960	154043	145073	299116
1961-1965	143068	127219	270287
1966-1970	127702	135749	263451
1971-1975	106980	110628	217608
1976-1980	-3410	3524	114
1981-1985	-14011	-20509	-34520
	748817	829518	1578335

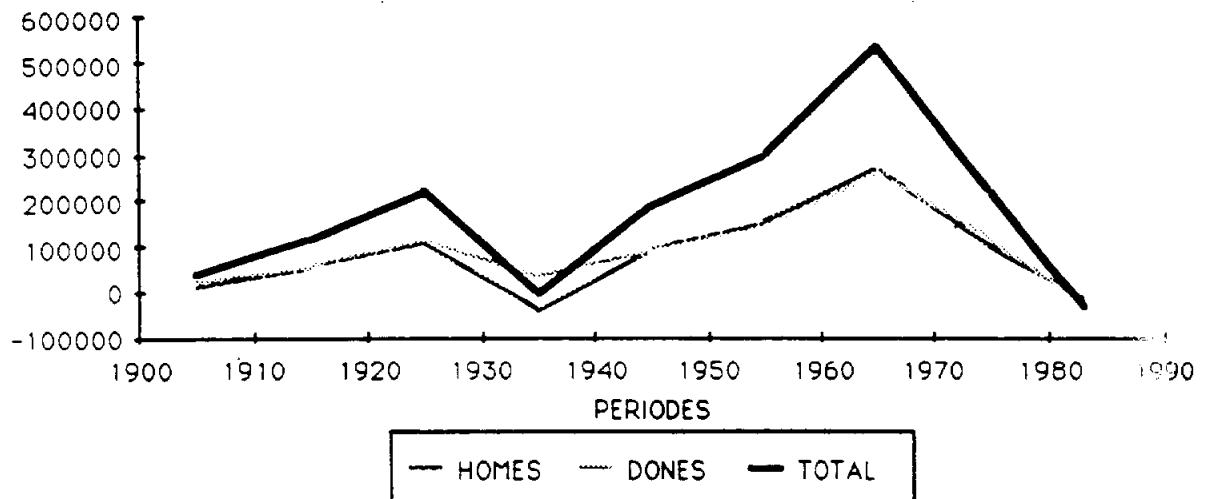
ESPANYA			
PERIODE	HOMES	DONES	TOTAL
1901-1910	-456725	-226857	-683582
1911-1920	-365149	-169479	-534628
1921-1930	-97196	-175584	-272780
1931-1940	-301701	58318	-243383
1941-1950	-120002	-157317	-277319
1951-1960	-402622	-437392	-840014
1961-1965	-169311	-176955	-346266
1966-1970	-55694	-23404	-79098
1971-1975	40488	14880	55368
1976-1980	-85396	-49373	-134769
1981-1985	41893	18827	60720
	-1971415	-1324336	-3295751

Font: Elaboració pròpia

GRAFIC 5.5. SALDOS MIGRATORIS PER PERIODES
POBLACIO D'EDAT ACTIVA
ESPANYA

GRAFIC 5.6: SALDOS MIGRATORIS PER PERIODES
POBLACIO D'EDAT ACTIVA
CATALUNYA

Font: Elaboració pròpia

El component migratori per edats

Els Gràfics 5.7 a 5.10, que il·lustren l'evolució del component migratori relatiu segons l'edat, mostren els efectes dels moviments migratoris sobre el conjunt dels efectius de cada generació. Recordaré la definició que he donat anteriorment: el component migratori és la diferència entre població efectius censats i efectius esperats en absència de migracions a partir dels 10-14 anys. El component migratori relatiu resulta de referir el component migratori als efectius esperats en absència de migracions.

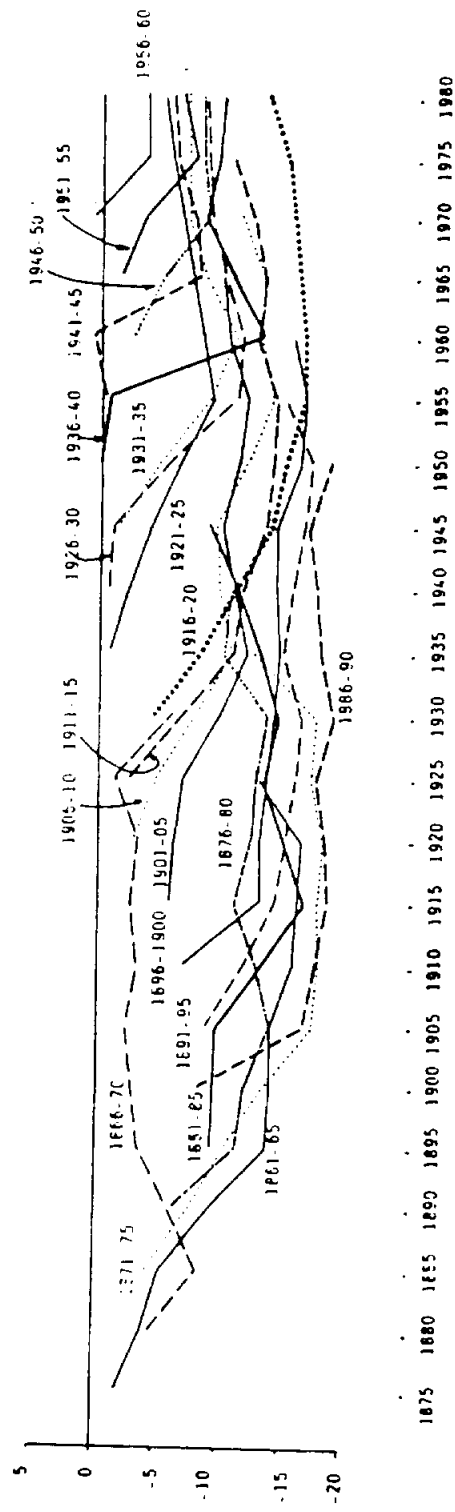
Els Gràfic 5.7 i 5.8, referents a Espanya, mostren que les generacions masculines, i també les femenines en la immensa majoria de casos tenen sempre uns efectius no sols inferiors als que tenien als 10-14 anys, com ja he mostrat en el capítol anterior, sinó també inferiors als que caldria esperar en absència de migracions. La manca d'efectius explicable per l'emigració assoleix sovint valors superiors al 15%, apropant-se fins i tot, per al sexe masculí, al 20 per cent en algunes edats i moments.

En canvi, pel que fa a Catalunya, solament el sexe masculí mostra diferències negatives en algun moment, normalment la joventut, de les vides de les generacions més antigues; aquestes manques no ultrapassen mai però el 10%. Aquest fet, comú a totes les generacions nascudes durant el segle passat, queda però obscurit per l'explosió del component migratori no sols en les generacions més recents, sinó també en les pròpies generacions inicialment deficitàries un cop arribades a edats més avançades.

Aquests augments més espectaculars encara que els dels simples efectius de les generacions presentats en el capítol precedent, fan que les generacions 1936-1940, l'any 1975, comptin amb un 80% més de membres dels que caldria esperar en absència d'immigració des dels 10-14 anys. Com ja he dit en una altra ocasió, si el compte es fés des del moment del néixer, el component migratori superaria el 100%.

Es d'assenyalar que el component migratori, molt més que els efectius, augmenta d'una forma regular, sempre creixent amb l'edat i amb la generació, almenys fins l'any 1975. A partir d'aquesta data s'observen lleugeres reduccions del component migratori amb l'edat; també les generacions posteriors a les de 1936-1940 mostren un component migratori cada vegada més reduït, encara que la tendència a disminuir amb l'edat s'estrunki en les generacions més recents.

GRAFIC 5.7: COMPONENT MIGRATORI. ESPANYA. HOMES.

Font: Elaboració pròpia.